

ਪੀ. ਏਣਡ ਏਸ. ਬੈਂਕ

ਰਾਜਮਾਧਾ ਅੰਕੁਰ

ਮਾਰਚ 2021

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ
Punjab & Sind Bank
ਪੰਜਾਬ ਐਂਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ
(ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਉਪਕ੍ਰਮ / A Govt. of India Undertaking)

ਰਾਜਮਾਧਾ ਵਿਭਾਗ

सुस्वागतम्

बैंक के प्रबंध निदेशक एवं मुख्य कार्यकारी अधिकारी श्री एस. कृष्णन तथा बैंक के कार्यकारी निदेशक श्री अजित कुमार दास, बैंक के नए कार्यकारी निदेशक श्री कोल्लेगाल वी राघवेन्द्र का पुष्पगुच्छ से स्वागत करते हुए।

श्री कोल्लेगाल वी राघवेन्द्र, कार्यकारी निदेशक का श्री डी. कण्णन, आँचलिक प्रबंधक, मुंबई पुष्पगुच्छ से स्वागत करते हुए।

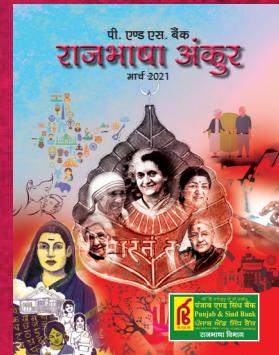
ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਗਲੀ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ

ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ

(ਕੇਵਲ ਆਂਤਰਿਕ ਵਿਤਰण ਹੈਤੁ)

ਬੈਂਕ ਹਾਊਸ, ਪ੍ਰਥਮ ਤਲ, 21, ਰਾਜੋਫ਼ਰ ਪਲੇਸ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ - 110008

ਮਾਰਚ 2021

ਮੁੱਖ ਸੰਦਰਭਕ

ਸ਼੍ਰੀ ਎ਸ. ਕੌਰਣ

ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਿਦੇਸ਼ਕ ਏਵਾਂ ਮੁੱਖ ਕਾਰ੍ਯਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ

ਸੰਦਰਭਕ

ਸ਼੍ਰੀ ਅਜਿਤ ਕੁਮਾਰ ਦਾਸ

ਕਾਰ੍ਯਕਾਰੀ ਨਿਦੇਸ਼ਕ

ਸ਼੍ਰੀ ਕੋਲਲੇਗਾਲ ਵੀ ਰਾਘਵੇਨਦ

ਕਾਰ੍ਯਕਾਰੀ ਨਿਦੇਸ਼ਕ

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

ਸ਼੍ਰੀ ਅਮਿਤ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ

ਮਹਾਪ੍ਰਬੰਧਕ

ਸਹ ਮੁੱਖ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਕਾਰੀ

ਸੰਪਾਦਕ ਏਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

ਸ਼੍ਰੀ ਨਿਰਖਿਲ ਸ਼ਰਮਾ

ਵਰਿ਷ਟ ਪ੍ਰਬੰਧਕ (ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ)

ਸੰਪਾਦਕ ਮੰਡਲ

ਸ਼੍ਰੀ ਦੇਵੇਕਕ ਕੁਮਾਰ, ਵਰਿ਷ਟ ਪ੍ਰਬੰਧਕ (ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ)

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮੋਨਿਕਾ ਗੁਪਤਾ, ਪ੍ਰਬੰਧਕ (ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ)

ਸ਼੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਲਾਲ, ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਕਾਰੀ

ਈ-ਮੈਲ : hindipatrika@psb.co.in

ਪੰਜੀਕਰਣ ਸੰ.: ਏਫ.2(25) ਪ੍ਰੈਸ. 91

(ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਤਿਥਿ : 30 / 04 / 2021)

‘ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ’ ਮੈਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸਾਮ੍ਗਰੀ ਮੈਂ ਦਿੇ ਗਏ ਵਿਚਾਰ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਲੇਖਕ ਕੇ ਅਪਨੇ ਹੋਣੇ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਹਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਮ੍ਗਰੀ ਕੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਏਂਕ ਕੋਈ ਹਾਫ਼ ਅਧਿਕਾਰੀਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਭੀ ਲੇਖਕ ਦੁਖਾਂ ਤਜ਼ਦਾਦੀ ਹੈ।

ਮੁੜਕ : ਜੈਨਾ ਑ਫਸੈਟ ਪ੍ਰਿੰਟਰਸ

ਏ 33/2, ਸਾਈਟ-4, ਸਾਹਿਬਾਦ, ਇੰਡਸ਼੍ਰੀਯਲ ਏਰਿਆ,
ਗ਼ਾਜ਼ਿਆਬਾਦ, ਉਤਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼

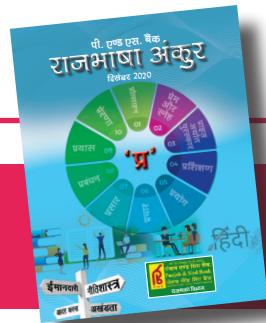
ਫੋਨ ਨੰ. : 98112 69844

ਈ-ਮੈਲ: jainaoffsetprinters@gmail.com

ਵਿ਷ਯ ਸੂਚੀ

ਕ੍ਰ. ਸੰ.	ਵਿਵਰਣ	ਪ੃ਛ ਸੰ.
1.	ਸੰਪਾਦਕ ਮੰਡਲ/ਵਿ਷ਯ-ਸੂਚੀ	1
2.	ਆਪਕੀ ਕਲਮ ਦੇ	2
3.	ਸੰਪਾਦਕੀਯ	3
4.	ਵਿਕਾਸ ਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਣਤੀ ਹਿੰਦੀ	4-5
5.	ਕਾਟੂਨ ਕੀਨਾ	5
6.	ਅੰਚਲ ਕਾਰਗਲਿਆਂ ਮੈਂ ਆਯੋਜਿਤ ਹਿੰਦੀ ਕਾਰਗਲਾ	6-7
7.	ਭਾਰਤ ਰਨ ਔਰ ਮਹਿਲਾਏ	8-11
8.	ਭਾਰਤ ਕੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਵਿਵਿਧਤਾ ਮੈਂ ਨਿਹਿਤ ਸਾਂਝਤਿਕ ਏਕਤਾ	12-14
9.	ਗਾਹਕ ਕੇ ਮੁੱਖ ਦੇ	15
10.	ਪਢਨਾ ਤੀਨੋਂ ਕੋ ਨਹੀਂ ਆਤਾ ਮਗਰ ਪਢ ਰਹੇ ਹੋਣੇ	16
11.	ਸ਼੍ਰੀ ਅਜਿਤ ਕੁਮਾਰ ਦਾਸ ਕਾ ਵਿਦਾਈ ਸਮਾਈਓਹ	17
12.	ਕਾਸ਼ ! ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਮ ਹੋਤੀ	18-20
13.	ਨਾਕਾਸ ਤੁਪਲਬਿਧਿਆਂ	21
14.	ਵਿਤ ਮੰਤ੍ਰਾਲਾਦ ਦ੍ਰਾਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਗਲ ਕਾ ਨਿਰੀਕਣ	22-23
15.	ਅੰਤਰਾਈ ਮਹਿਲਾ ਦਿਵਸ-2021	24
16.	ਪੀਪਲ ਕਾ ਪੇਡ	25
17.	ਲੋਕਾਨਿਵੁਤੀ ਕੀ ਮਨ:ਵਿਖਾਤਿ (ਮੂਲ ਬਾਂਗਲਾ ਲੇਖ ਸਹਿਤ ਹਿੰਦੀ ਰੂਪਾਂਤਰਣ)	26-29
18.	ਡਿਜਿਟਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕੇ ਲਾਭ ਤਥਾ ਹਾਨਿਆਂ	30-33
19.	ਕਾਵਿ ਮੰਜੂਸ਼ਾ	34-35
20.	ਬੈਂਕਿੰਗ ਆਜ ਔਰ ਕਲ	36-37
21.	ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੋਚਿਏ	37
22.	ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਕਾ ਸਾਰ	38-39
23.	ਕਿਸਾਨ ਕੀ ਵਧਾ	40-42
24.	ਕੋਈਨਾ ਮਹਾਮਾਰੀ ਮੈਂ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੰਬੰਧੀ ਚੁਨੌਤਿਆਂ	43-44

ਆਪਕੀ ਕਲਮ ਦੇ

'ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ' ਕਾ ਦਿਸੰਬਰ, 2020 ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁਆ। ਧਨਿਆਵਾਦ। ਵਰਤਮਾਨ ਵਿ਷ਮ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਮੋਂ ਸੁਧੀ ਪਾਠਕਾਂ ਏਂ ਜਾਨ ਪਿਚਾਸੂਆਂ ਕੇ ਲਿਏ ਆਪਕੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕਾ ਯਹ ਅੱਕ ਤੁਨਕੀ ਅਪੇਕਸ਼ਾਓਂ ਕੇ ਅਨੁਰੂਪ ਵਿਖਿਆਂ ਪਰ ਸਾਰਗਰਮਿਤ ਪਠਨ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਕਾਰਾਂਨਵਿਧਨ ਮੋਂ 'ਦਸ ਪ੍ਰ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ' ਸ਼ੀਰ਷ਕ ਸੋ ਗ੍ਰਹ ਮੰਤ੍ਰਾਲਾਯ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਬੈਂਕਿੰਗ ਏਂ ਅਨ੍ਯ ਵਿਖਿਆਂ ਪਰ ਆਲੋਚਨਾ ਜਾਨ-ਚਕ਼੍ਖ ਖੋਲਨੇ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਸੰਤ ਕਬੀਰ ਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਪਰ ਆਲੋਚਨਾ ਏਂ 'ਵਿਵਸਾਇਕ ਜੀਵਨ ਮੋਂ ਏਥਿਕਸ ਕੀ ਆਵਥਕਤਾ ਕਿਥੋਂ ਕੀ ਵਿਖਿਆ—ਵਸਤੁ ਵਿਚਾਰੋਤੇਜਕ ਹੈ। 'ਖੁਦਰਾ ਬੈਂਕਿੰਗ ਮੋਂ ਹਿੰਦੀ ਕਾ ਯੋਗਦਾਨ' ਹਮਾਰੀ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਨੀਤੀ ਕੇ ਅਨੁਪਾਲਨ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਅਨ੍ਯ ਸਹਾਯਕ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਭੀ ਰੋਚਕ ਏਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨਾਨੂੰ ਹੈ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੇ ਕੁਸ਼ਲ ਸੰਪਾਦਨ ਕੇ ਲਿਏ ਬਧਾਇਆ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੇ ਅਗਲੇ ਅੱਕ ਹੇਠੁ ਅਗ੍ਰਿਮ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਏ। ਸਥਾਨਕ ਵਿਖਿਆਂ ਪਰ ਆਲੋਚਨਾ ਜਾਨ-ਚਕ਼੍ਖ ਖੋਲਨੇ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ (ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ), ਇੰਡੀਯਨ ਬੈਂਕ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਾਰਾਂਨਵਿਧਨ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਚੰਨੌ

ਤਿਮਾਹੀ ਹਿੰਦੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ ਦੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੀ ਵਿਖਿਆ ਪਰ ਮਨ ਹਵਾਂਤ ਹੁਆ। ਸ਼ਵਾਂ ਮੋਂ ਵਿਖਿਆਂ ਕੋ ਸਮੇਟੇ ਹੁੰਡੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਲਗਾਤਾਰ ਉਨ੍ਨਤਿ ਕੀ ਓਰ ਉਨ੍ਮੁਖ ਹੈ। ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਗ੍ਰਹ ਮੰਤ੍ਰਾਲਾਯ ਦੀ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਵਿਖਿਆ ਕੇ ਸਹਿਯੋਗ ਢੱਗ ਸੁਖਿਤ ਜੈਥ ਜੀ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਕਾਰਾਂਨਵਿਧਨ ਮੋਂ 'ਪ੍ਰ' ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਕੋ ਬਤਾਤੇ ਹੁੰਏ ਹਮ ਸਥਾਨ ਉਤਸਾਹਵਰਧਨ ਕਿਯਾ ਹੈ। ਮਹਾਂਪ੍ਰਬੰਧਕ ਮਹੋਦਾਤ ਸ਼੍ਰੀ ਕਾਮੇਸ਼ ਸੇਠੀ ਜੀ ਕੀ ਮਰਮਸਪਣੀ ਕਹਾਨੀ 'ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ' ਨੇ ਭਾਵ—ਵਿਭੋਵ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਬੈਂਕਿੰਗ ਔਰ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਅਨ੍ਯੋਨ੍ਯਾਤ੍ਰਿਤ ਸੰਬੰਧਾਂ ਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਕਿਵੇਂ ਜਾਨਵਰਧਕ ਲੇਖ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੇ ਏਕ ਨਿੱਜੀ ਤੰਤ੍ਰਜ਼ਿਕ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਤੇ ਹਨ। 'ਕਾਵਿ—ਮੰਜੂਸ਼ਾ' ਸੰਤੰਭ ਮੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਵਿਤਾਏਂ ਹਮਾਰੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਵਿਭਿੰਨ ਆਧਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਖਿਆ ਕਰਾਤੀ ਹਨ। ਉਤਕ੃਷ਟ ਲੇਖਨ—ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਔਰ ਆਕਰਖ ਸਾਜ—ਸਜ਼ਾ ਕੇ ਲਿਏ ਸੰਪਾਦਕ ਮੰਡਲ ਕੋ ਹਾਰਦਿਕ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਏ।

ਆਗਾਮੀ ਅੱਕ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਕਾ ਮੋਂ...

ਅਵਧੇਸ਼ ਨਾਰਾਯਣ ਸਿੰਹ
ਅੱਚਲਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

ਹਮਾਰੇ ਬੈਂਕ ਕੀ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਦੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ 2020 ਦੀ ਅੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁਆ। ਕਿਵੇਂ ਵਰ਷ੀ ਸੋ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ ਵਿਭਿੰਨ ਰਚਨਾਓਂ ਔਰ ਜਾਨਵਰਧਕ ਲੇਖਾਂ ਕੋ ਅਪਨੇ ਮੋਂ ਸਮੇਟੇ ਹੁੰਏ ਹੈ ਔਰ ਸਾਥ ਹੀ ਹਮਾਰੇ ਸਟਾਫ ਸਦਸ਼ੀਆਂ ਕੋ ਅਪਨੀ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨੇ ਕੀ ਅਵਸਰ ਭੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਲਿਏ ਆਪ ਸਭੀ ਕੀ ਸਰਾਹਨਾ ਕੀ ਜਾਨੀ ਆਵਥਕ ਹੈ। ਇਸ ਕੋਰੋਨਾ ਨੇ ਹਮਾਰੇ ਕਿਵੇਂ ਪਰਿਚਿਤਾਵਾਂ ਕੋ ਨਿਗਲ ਲਿਆ, 'ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ' ਕਹਾਨੀ ਐਸੇ ਹੀ ਮਰਮ ਕੋ ਹਮਾਰੇ ਸਮਝ ਰਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਨੀ ਪਢਕਰ ਹਮਾਰੀ ਆਂਖੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਯਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾਰਮਿਕ ਕਹਾਨੀ ਹੈ। ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਕਾਰਾਂਨਵਿਧਨ ਮੋਂ 'ਪ੍ਰ' ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਾਰਾਗਰ ਸਿੰਘ ਹੋਗੀ ਐਸਾ ਮੇਰਾ ਮਾਨਨਾ ਹੈ.. ਇਸਕੇ ਅਲਾਵਾ ਕਾਰਟੂਨ ਕੀ ਸਵੇਦ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਟੀਕ ਹੈ ਜਿਸੇ ਹਮੇਂ ਸਮਝਨਾ ਹੋਗਾ।

ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੇ ਕੁਸ਼ਲ ਸੰਪਾਦਨ ਹੇਠੁ ਆਪ ਸਭੀ ਕੀ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਏ। ਆਪ ਸਭੀ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰਤੇ ਰਹੋ ਤਾਕਿ ਪੀ ਏਂਡ ਏਸ ਬੈਂਕ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ ਊਚਾਇਆਂ ਕੀ ਛੂ ਜਾਏ।

ਅਸ਼ਨੀ ਕੁਮਾਰ
ਅੱਚਲਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਲੁਧਿਆਨਾ

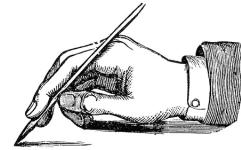
ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ ਕੀ ਤਿਮਾਹੀ ਹਿੰਦੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ 'ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ' ਦੀ ਨਵੀਨਤਮ ਅੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁਆ, ਜਿਸਕੇ ਲਿਏ ਆਪਕਾ ਧਨਿਆਵਾਦ। ਸਭੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰਹ ਜਟਿਲ ਸੇ ਜਟਿਲ ਵਿਖਿਆ ਕੀ ਕਾਫੀ ਸਹਜ ਏਂ ਸਰਲਤਾ ਪੂਰਵਕ ਸਥਾਨ ਦੀ ਸਮਝ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਕਿਯਾ ਹੈ ਵਾਂਗ "ਗਾਗਰ ਮੋਂ ਸਾਗਰ ਭਰਨੇ ਕੀ ਸਮਾਨ ਹੈ।" ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ ਕੀ ਵਿਸ਼ਿੰਦ ਸ਼ੈਲੀ, ਵਿਖਿਆਂ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿ ਪ੍ਰਥਮ ਦ੃ਢਿ ਅਤ੍ਯੱਤ ਮਹਤਵ ਕੀ ਸਾਥ ਤੁਭਰ ਕਰ ਆਇਆ ਹੈ।

ਹਮਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਕਤਿ ਹੀ ਹਮੇਂ ਬਨਾਤੀ ਯਾ ਬਿਗਾਡੀ ਹੈ। ਚੇਤਨਾ ਜਡ੍ਹ ਕੀ ਅਪੇਕਸ਼ਾ ਸੂਕਧ ਹੈ ਇਸਲਿਏ ਅਧਿਕ ਸ਼ਕਤਿਮਤੀ ਹੈ। ਯਦਿ ਹਮਨੇ ਹਰ ਸਿਥਿਤੀ ਮੋਂ ਮੁਖੂਰਾਨੇ ਕੀ ਆਦਤ ਬਨਾ ਲੀ, ਨਕਾਰਾਤਮਕਤਾ ਕੀ ਨਕਾਰਾਤਮਕਤਾ ਕੀ ਅਚਾਇਆਂ ਤਲਾਸ਼ਨੇ ਕੀ ਸ਼ਵਭਾਵ ਬਨਾ ਲਿਆ, ਤੋ ਸਚਮੁਚ ਹਮੇਂ ਕੋਈ ਅਪਨੇ ਪਥ ਸੇ ਪ੍ਰਥਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਰੂਣੋਦਾਤ ਕੀ ਪ੍ਰਥਮ ਕਿਰਣਾਂ ਕੀ ਆਜਸ਼ੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਕੇ ਜੀਵਨ ਮੋਂ ਨਿੱਜੀ ਉਰਜਾ, ਨਿੱਜੀ ਚੇਤਨਾ, ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਸੋਚ, ਆਰੋਗ੍ਯ ਕਾਇਆ, ਯਥਸਥੀ ਜੀਵਨ, ਨਿੱਜੀ ਉਪਲਬਧਿਆਂ ਹਾਸਿਲ ਕਰਾਨੇ ਵਾਲੀ ਹੋ ਐਸੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਤਾ ਹੈ।

ਸੰਜਯ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ
ਅੱਚਲਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਮੁੰਬਈ

ਸੱਪਾਦਕੀਧ

ਸਾਥਿਯੋ,

ਜब ਯਹ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਆਪਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਗੀ ਤਥਾ ਤਕ ਨਵਵਰ्ष, ਬਸ਼ਤ, ਹੋਲੀ ਤਥਾ ਬੈਸਾਖੀ ਜੈਂਸੇ ਤ੍ਯੌਹਾਰ ਨਿਕਲ ਗਏ ਹੋਂਗੇ, ਇਸਲਿਏ ਸਰਵਪ੍ਰਥਮ ਆਪ ਸਭੀ ਕੋ ਨਵਵਰਾਂ ਤਥਾ ਸਭੀ ਤ੍ਯੌਹਾਰਾਂ ਕੀ ਬਹੁਤ—ਬਹੁਤ ਬਧਾਈ। ਆਪ ਸਭੀ ਕੇ ਸਤਤ ਪ੍ਰਯਾਸਾਂ ਸੇ ਆਜ ਕੇ ਕਠਿਨ ਆਰਥਿਕ ਦੌਰ ਮੈਂ ਤਥਾ ਜਬ ਕੋਵਿਡ-19 ਮਹਾਮਾਰੀ ਸੇ ਸ਼ੰਪੂਰਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਸਤਪਤ ਹੈ ਹਮਾਰਾ ਬੈਂਕ ਵਿਵਸਾਯ ਵ੃ਦਿ ਕੇ ਕ੍਷ੇਤਰ ਮੈਂ ਨਾਲ ਆਧਾਸ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨੇ ਕੀ ਓਰ ਅਗ੍ਰਸਰ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਲਿਏ ਆਪ ਸਭੀ ਕੇ ਪ੍ਰਯਾਸ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨੀਧ ਹੈਂ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੇ ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਮੈਂ ਆਪ ਸਭੀ ਪੀਏਸਬਿਧਨ ਕਾ ਆਫਵਾਹਨ ਕਰਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਕਟ ਕੀ ਇਸ ਘਡੀ ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਮਨੋਬਲ ਕੋ ਬਨਾਏ ਰਖੋ ਤਥਾ ਦੁਗੁਨੇ ਜੋਸ਼ ਸੇ ਬੈਂਕ ਕੇ ਲਿਏ ਕਾਰਘ ਕਰੋ।

ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਅੰਕ ਮੈਂ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਤਥਾ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਲੇਖਾਂ ਕੇ ਸਾਥ ਕੋਰੋਨਾ ਮਹਾਮਾਰੀ ਸੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਲੇਖ ਅਤ੍ਯੰਤ ਜ਼ਾਨਵਰਧਕ ਹੈ। ਅੰਤਰਾ਷ਟ੍ਰੀਯ ਮਹਿਲਾ ਦਿਵਸ ਪਰ ਸੁਵੀਚੀ ਭਾਰਤੀ ਕਾ ਲੇਖ ਅਨੁਕਰਣੀਧ ਹੈ। ਕਾਵਿ ਮੰਜੂਸ਼ਾ ਮੈਂ ਕਵਿਤਾਏਂ ਰੋਚਕ ਏਵਾਂ ਪਠਨੀਧ ਹੈ। ਭਾ਷ਿਕ ਏਕਤਾ ਸੂਤਰ ਸਨੋਜਨ ਕੀ ਕਡੀ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰ ਬਾਂਗਲਾ ਭਾਸ਼ਾ ਮੈਂ ਕਹਾਨੀ (ਹਿੰਦੀ ਰੂਪਾਂਤਰ ਸਹਿਤ) ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਕਰਘਣ ਹੈ।

ਸਾਥਿਯੋ, “ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ” ਏਕ ਪ੍ਰਯਾਸ ਹੈ ਬੈਂਕ ਮੈਂ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਔਰ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਾ। ਆਸਾ ਹੈ ਕਿ ਬੈਂਕਿੰਗ ਏਵਾਂ ਸਾਹਿਤਿਕ ਵਿਵਿਧਤਾਓਂ ਸੇ ਪਰਿਪੂਰਨ ਯਹ ਅੰਕ ਭੀ ਆਪਕੋ ਪਸੰਦ ਆਏਗਾ। ਹਮ ਅਪਨੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੋ ਅਪਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਕੀ ਰੁਚਿ ਤਥਾ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾਨੁਸਾਰ ਢਾਲ ਸਕੋਂ। ਇਸਕੇ ਲਿਏ ਆਪ ਸਭੀ ਕੇ ਨਿਯਮਿਤ ਸਹਯੋਗ ਕੀ ਅਪੇਕ਼ਾ ਕਰਤੇ ਹੋਏ।

ਅਮਿਤ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ

ਅਮਿਤ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ
ਮਹਾਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸਹ
ਮੁਖਾ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਕਾਰੀ

ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਵਿਕਾਸ ਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਨਤੀ ਹਿੰਦੀ

ਕਿਸੀ ਭੀ ਸ਼ਵਾਧੀਨ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਲਿਏ ਜੋ ਮਹਤਵ ਉਸਕੇ ਰਾ਷ਟ੍ਰੀਯ & ਵਜ ਔਰ ਰਾ਷ਟ੍ਰਗਾਨ ਕਾ ਹੈ ਵਹੀ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾ ਹੈ। ਕਿਸੀ ਭੀ ਪ੍ਰਯਾਤਨ੍ਤਰ ਕੀ ਸਫਲਤਾ ਕੇ ਲਿਏ ਐਸੀ ਵਿਵਰਥਾ ਨਿਤਾਨਤ ਆਵਸ਼ਿਕ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਸਭੀ ਸ਼ਵਤਤੰਤਰ ਦੇਸ਼ ਵ ਨਵੋਦਿਤ ਰਾ਷ਟ੍ਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਥਾਂ ਕੋ ਸ਼ੀਕਾਰ ਕਿਯਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨਕਾ ਉਤਥਾਨ ਉਨਕੀ ਅਪਨੀ ਭਾਸ਼ਾਓਂ ਕੇ ਮਾਧਿਮ ਸੋਂ ਹੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਜਾਪਾਨ, ਜਰਮਨੀ, ਰੂਸ ਇਸਕੇ ਜੀਤੇ—ਜਾਗਰੇ ਉਦਾਹਰਣ ਹਨ।

ਜ਼ਾਤਵਾਂ ਹੈ ਕਿ 14 ਸਿਤਾਬਰ, 1949 ਕੋ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਕੀ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦਾ ਸ਼ੀਕਾਰ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਥਾ ਔਰ ਤਥਾ ਸੋਂ ਹੀ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਰਥ ਕਰਨਾ ਸੱਖੀਧਾਨਿਕ ਅਨਿਵਾਰਤਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤਥਾਂ ਤਥੀ ਸੋਂ ਸਮੂਚੇ ਭਾਰਤ ਮੌਜੂਦਾ 14 ਸਿਤਾਬਰ ਕੋ ਯਹ ਦਿਨ 'ਹਿੰਦੀ ਦਿਵਸ' ਕੇ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦਾ ਮਨਾਵਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਿੰਦੀ ਅਰਥਾਤ ਭਾਰਤ ਕੀ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਲੋਗਾਂ ਕੇ ਹਵਦਾਵ ਮੌਜੂਦ ਏਕ ਸ਼ਾਸ਼ਕਤ ਭਾਸ਼ਾ—ਵੱਡਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਹਿੰਦੀ ਦਿਵਸ ਕੀ ਆਧੋਜਨ ਕਾਫੀ ਉਪਯੋਗੀ ਸਿੰਘ ਹੁਏ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਦੇਸ਼—ਸਮਾਜ ਮੌਜੂਦਾ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਸ਼ੀਕਾਰ ਕਾਫੀ ਬਢਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਥ ਯਹ ਮਾਤਰ ਪ੍ਰਸਾਸਨ ਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਿਕ, ਯਹ ਵਿਜਾਨ ਔਰ ਪ੍ਰੌਦਿਗੀਕੀ ਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਤ ਔਰ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕੇ ਕੇਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਜਾਂਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹੁਈ ਹਨ। ਏਕ ਸਮਧ ਐਸਾ ਥਾ, ਜਵ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਦੋਧਮ ਦਰਜ ਕੀ ਨਾਗਰਿਕ ਕੀ ਤਰਹ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਕੇ ਪੀਛੇ ਚਲ ਰਹੀ ਥੀ। ਕਾਲਾਂਤਰ ਮੌਜੂਦ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਕੇ ਸਮਕਥ ਆ ਗਿਆ ਔਰ ਆਜ ਯਹ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸੋਂ ਆਗੇ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਤਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਹਮਾਰੀ ਮੂਲ ਵੱਡਾ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਲੇ ਹਮ ਯਹ ਸੋਚਾਂਦੇ ਥੇ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਕਾ ਕੋਈ ਵਿਕਲਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਜ ਵਹ ਸਿਥਤਿ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹੋ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਇਚਿਛਿਤ ਵਿਕਾਸ ਕਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਕੇ ਲਿਏ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਤਰਹ ਹਿੰਦੀਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਕੇ ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ।

ਸ਼ਵਤਤੰਤਰ ਭਾਰਤ ਮੌਜੂਦ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਕਾਰਾਨਵਿਧਨ ਕੇ ਪੈਸਟ—ਛਿਯਾਸਠ ਵਰ਷ਾਂ ਕੀ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਕਠਿਨਾਇਆਂ ਕੇ ਪਾਰ ਕਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਨੇ ਅਪਨਾ ਏਕ ਇਚਿਛਿਤ ਸ਼ਵਰੂਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਿਯਾ ਹੈ। ਅਲਗ—ਅਲਗ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਕੇ ਅਲਗ—ਅਲਗ ਕਾਰਾਨਲਾਇਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਹਿੰਦੀ ਦਿਵਸ ਕੀ ਆਨੁ਷ਠਾਨਿਕ ਯਾ ਔਪਚਾਰਿਕ ਫੰਗ ਸੋਂ ਮਨਾਵਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ, ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਕਿਸੀ

ਕੇ ਮਨ ਮੌਜੂਦ ਆਸਥਾ ਜਾਗ੍ਰਤ ਹੋਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਹਰ ਜਗਹ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਪ੍ਰੋਨਨਤਿ ਅਵਸ਼ਿਕ ਹੁਈ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਏਕ ਨਿਆਂ ਰੂਪ ਸਮਾਜੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਸੇ ਅਧਿਕਾਰਿਕ ਸਪ੍ਰੇ਷ਣੀਅ ਬਨਾਵੇ ਕੇ ਕਿਉਂ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਿਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰਹ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਯਹ ਨਿਆਂ ਰੂਪ ਭਾਰਤ ਕੀ ਮੁਖਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦ ਸਥਾਨ ਦਿਲਾਵੇ ਮੌਜੂਦ ਪਹੁੰਚਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਮੌਜੂਦ ਹਿੰਦੀ ਦਿਵਸ ਸੋਂ ਜੁਡੇ ਕਿਉਂ ਕਾਰਥਕਮ ਸਾਂਖਿਧਾਨਿਕ ਆਪੂਰਤੀ ਕੇ ਹੇਤੁ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਥੇ, ਲੇਕਿਨ ਆਜ ਹਾਲਾਤ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ। ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਸੁਗਮ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੇ ਲਿਏ ਬਨਾਏ ਗਏ ਪ੍ਰੌਦਿਗੀਕੀ ਔਜਾਰ ਖਾਸਤੌਰ ਪਰ ਕਾਬਿਲ—ਏ—ਤਾਰੀਫ ਹਨ।

ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕਾਰਥ ਕੇ ਸੁਗਮ ਬਨਾਵੇ ਕੇ ਲਿਏ ਇਤਨੇ ਜਧਾਦਾ ਸੱਫਟਵੇਰ ਆਜਕਲ ਉਪਲਬਧ ਹੈ, ਜਿਨਕੇ ਜਿਹੇ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਕੇਵਲ ਅਨੁਵਾਦ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਿਕ ਜਹਾਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਕੀ ਵਰਚਸਵ ਥਾ, ਵਹਾਂ ਭੀ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਵਰਚਸਵ ਅਨੁਭਵ ਕਿਯਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਵੇਬਸਾਈਟਾਂ ਕੇ ਉਪਮੋਕਾਤਾਓਂ ਕੀ ਸੱਖਿਆ ਮੌਜੂਦ ਅਮੂਲਪੂਰਵ ਵ੃ਦਿ ਹੁਈ ਹੈ।

ਕਿਸੀ ਭੀ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਉਨ੍ਨਤਿ ਯਦਿ ਸਹੀ ਦਿਸਾ ਮੌਜੂਦ ਹੋ, ਤੋ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਕੀ

ਮुख्य ਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਅਨਦੇਖੀ ਕਰਨਾ ਸੁਣਿਕਲ ਹੈ। ਮਤਲਬ ਯਹੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਵਿਕਾਸ ਕੇ ਸਾਥ ਅਪਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਾ ਭੀ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਵਿਕਾਸ ਯਦਿ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਕੇ ਕੇਂਦਰ ਕਾ ਹੋ, ਤਾਂ ਉਸਾਂ ਮੈਂ ਭਾਸ਼ਾ ਕਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਵਿਕਾਸ ਯਦਿ ਬਿਜਨੇਸ ਕੇ ਕੇਂਦਰ ਕਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਗਲੋਬਲ ਟ੍ਰੇਂਡ ਮੈਂ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੌਦੀ—ਨਿਵੇਸ਼ ਕੇ ਅਨੁਪਾਤ ਮੈਂ ਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਉਪਯੋਗ ਕਾ ਅਨੁਪਾਤ ਬਢਾਤਾ ਹੈ। ਇਸਲਿਏ ਹਿੰਦੀ ਕਾ ਵਿਕਾਸ ਭਾਰਤ ਕੇ ਅਪਨੇ ਵਿਕਾਸ ਪਰ ਨਿਰੰਭਰ ਹੈ। ਵੈਖਿਕ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮੈਂ ਅਗਰ ਭਾਰਤ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਢੇਗੀ, ਤਾਂ ਨਿਚਿਤ ਰੂਪ ਦੇ ਹਿੰਦੀ ਕਾ ਦਾਧਰਾ ਭੀ ਬਢੇਗਾ। ਇਸ ਤਰਫ਼ ਹਮ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਕੇ ਦਬਾਵ ਦੇ ਸੁਕੱਤ ਹੋ ਸਕਤੇ ਹਨ।

ਇਸਮੈਂ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਜਕਲ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਅਪਨੀ ਸੀਮਾਓਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਆ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਵਹ ਨਿੱਜੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ, ਵੈਖਿਕ ਵਿਪਣਨ ਤੰਤਰ ਔਰਾਂ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਨ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਧਾ ਕੋ ਤੇਜ਼ ਗਤਿ ਦੇਨਾ ਬੇਹਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਏਕ ਨਿੱਜੀ ਵੈਖਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਰੂਪ ਮੈਂ ਹਿੰਦੀ ਬਦਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਯਹ ਵਿਕਾਸ ਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਭੀ ਬਨ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਧਾ ਕੋ ਯਦਿ ਹਮ ਤਸਵੀਰ ਤੀਕੇ ਦੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਬਨਾਏ ਤਾਂ ਵਿਖਿਆਨ ਦੇ ਰੂਪ ਮੈਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਖਿਆਨ ਮੰਚ ਪਰ ਖੜੀ ਹੋ ਸਕਤੀ ਹੈ। ਮਾਰਗ ਇਸਕੇ ਲਿਏ ਹਮੇਂ ਸਥਾਨੇ ਪਹਲੇ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸੁਕੱਤ ਹੋਨਾ ਹੋਗਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਅੰਧ ਵਿਕਸਿਤ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਕੇ ਲਿਏ ਕਾਰ੍ਯ ਕਰਨਾ ਹੋਗਾ।

ਹਿੰਦੀ ਦਿਵਸ ਦੇ ਇਸ ਅਵਸਰ ਦੇ ਧੂਮ ਧਿਆਨ ਦੇ ਲਿਏ ਜਾਨੇ ਵਾਲੇ ਕਿਉਂ ਕਾਰ੍ਯਕ੍ਰਮ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਨੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਂਤੀਕ ਪ੍ਰਾਂਤੀਕ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਕਾਰਣ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਹਮ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਤਸਵੀਰ ਤੀਕੇ ਦੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਬਨਾਏ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਖਿਆਨ ਦੇ ਰੂਪ ਮੈਂ ਬਦਲਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰ੍ਯਾਨੁਸਾਰ ਕੀ ਪ੍ਰਵਿਧਿਆਂ ਅਪਦੇਸ਼ ਹਨ।

ਤਿਮਾਹੀ ਬੈਠਕਾਂ, ਉਨਕੇ ਲਿਏ ਰਿਪੋਰਟ ਬਨਾਨੇ ਦੇ ਜਡ੍ਹਵਤ ਕਾਰ੍ਯਾਂ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਗਿਨਤੀ ਲੇਨੇ ਦੇ ਕਾਰ੍ਯਾਂ ਦੇ ਊਪਰ ਉਠਕਰ ਪ੍ਰਤੀਕ ਕਾਰ੍ਯਾਲਾਇਜ਼ਮੈਂਟ, ਉਪਕ੍ਰਮ, ਸ਼ੋਧ ਸੰਸਥਾਨ ਦੇ ਵਿਤੀਅ ਸੰਸਥਾਨ ਦੇ ਯਹ ਤਥਾ ਕਰਨਾ

ਹੋਗਾ ਕਿ ਹਮ ਅਪਨੀ ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਉਪਯੋਗ ਦਿਲ ਦੇ ਕਰਨੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸਦੇ ਹਮਾਰੀ ਵਿਕਾਸ—ਯਾਤਰਾ ਮੈਂ ਕੋਈ ਰੋਕ—ਟੋਕ ਨਹੀਂ ਆਏਗੀ। ਦੋ—ਤੀਨ ਸ਼ਤਾਬਦੀਆਂ ਦੇ ਉਪਯੋਗ ਮੈਂ ਰਹੀ ਏਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸਥਾਨ ਪਰ ਹਮ ਏਕ ਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੀ ਦਿਵਸ ਜੈਸੇ ਸਮਾਰੋਹ ਦੇ ਦਰਅਸ਼ਲ ਹਮੇਂ ਇਸ ਊਰਜਾ ਕੋ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਹੋਗਾ, ਅਨ੍ਯਥਾ ਹਮ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਨਾਮ ਪਰ ਛੋਟੇ—ਮੋਟੇ ਆਯੋਜਨ ਕਰਤੇ ਰਹੋਗੇ।

ਆਜ ਦੇ ਪਰਿਵੇਖਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਸਥਾਨੇ ਅਧਿਕ ਪਣੀ—ਬੋਲੀ ਜਾਨੇ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਰੂਪ ਮੈਂ ਦੂਜਾ ਕ੍ਰਮ ਦਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਜ ਜਿਸ ਤਰਫ਼ ਦੇ ਭਾਰਤ ਵਿਖਿਆਨ ਪਟਲ ਪਰ ਏਕ ਸ਼ਕਤਿ ਦੇ ਰੂਪ ਮੈਂ ਉਭਰ ਰਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸੇ ਦੇਖਤੇ ਹੁਏ ਭਵਿ਷ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਮਾਰੀ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਲਿਏ ਅੱਜੀਸੀ ਸੰਬਾਵਨਾਏ ਦਿਖਾਈ ਪੱਧਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਭਾਰਤੀਯ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਵੇਂਤੇ ਹੋਣੇ ਵਾਲੀ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅਪਨੇ ਸਾਥ ਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਥਾ ਜੋ ਕਾਫ਼ੀ ਪਹਲੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬਸ ਕਰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤਨ੍ਹੋਂ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਮਹਸੂਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੂਰੇ ਵੈਖਿਕ ਪਰਿਦ੃ਸ਼ਟ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਰ ਹੋ ਰਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਭਵਿ਷ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਰਹਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਯਹ ਕਿ ਨਿਕਟ ਭਵਿ਷ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੀ ਵਿਖਿਆਨ ਦੀ ਸਥਾਨੇ ਸ਼ਕਤ ਭਾਸ਼ਾ ਬਨਕਰ ਉਭਰੇਗੀ ਜੋ ਕਿਸੀ ਪਰਿਚਿਆਲ ਦੀ ਮੋਹਰਤਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਗੀ।

ਅੰਚਲ ਕਾਰ੍ਯਾਲਾਇਜ਼ਮੈਂਟ — ਗੁਰੂਗ੍ਰਾਮ

ਕਾਟ੍ਰਨ ਕੋਨਾ

ਪਿਊਂਸ ਕੁਮਾਰ
ਅੰਚਲ ਕਾਰ੍ਯਾਲਾਇਜ਼ਮੈਂਟ — ਲਖਨਊ

ਹਿੰਦੀ ਕਾਰਧਾਲਾ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਾਲਾ—ਨੋਏਡਾ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਾਲਾ—ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਾਲਾ—ਬਠਿੰਡਾ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਾਲਾ—ਜਲੰਧਰ

ਸਹਾਗੀ

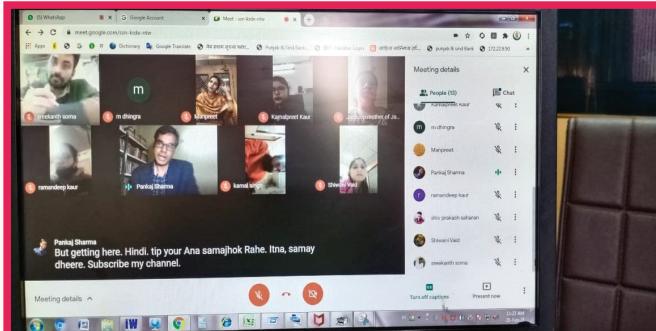
ਹਿੰਦੀ ਕਾਰਧਿਆਲਾ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਿਆਲਾ—ਬੇਰੇਲੀ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਿਆਲਾ—ਗੁਰੂਗ੍ਰਾਮ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਿਆਲਾ—ਲੁਧਿਆਣਾ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਿਆਲਾ—ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ

ਸਹਾਇ

ਅਧਿਆਨ ਹਮੇਂ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਅਲੰਕ੍ਰਤ ਕਰਤਾ ਹੈ ਔਰ ਯੋਗਿਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਤਾ ਹੈ - ਅੜਾਤ

भारत स्त्री और महिलाएं

देवेन्द्र कुमार

ता बे के बने पीपल के पत्ते पर प्लेटिनम का चमकता सूर्य का निशान और उसके नीचे चाँदी में लिखा भारत रत्न। भारत का सर्वोच्च नागरिक सम्मान। 2 जनवरी 1954 से प्रारंभ इस अलंकरण को असाधारण राष्ट्रीय सेवा के लिए प्रदान किया जाता है। इन सेवाओं में कला, साहित्य, विज्ञान, सार्वजनिक सेवा व खेल शामिल है तथा किसी राजनीतिज्ञ, विचारक, वैज्ञानिक, उद्योगपति, लेखक और समाजसेवी को असाधारण सेवा व उच्च लोक सेवा के लिए दिया जाता है। प्रारंभ में इस सम्मान को मरणोपरांत देने का प्रावधान नहीं था लेकिन 1955 के बाद इसे मरणोपरांत देने का प्रावधान किया गया। वर्ष 2013 में खेल के क्षेत्र में भी उल्लेखनीय कार्य करने वालों को भी भारत रत्न देने का निर्णय लिया गया। सर्वप्रथम 1954 में देश के दूसरे राष्ट्रपति डॉ. सर्वपल्ली राधाकृष्णन, प्रथम भारतीय गवर्नर जनरल सी राजगोपालाचारी तथा भौतिक शास्त्री डॉ. चन्द्रशेखर वेंकट रमन को भारत के इस सर्वोच्च अलंकरण से सम्मानित किया गया था। एक वर्ष में अधिकतम तीन व्यक्तियों को ही दिया जा सकते वाला यह पुरस्कार अब तक कुल 45 लोगों को दिया जा चुका है। वर्ष 2019 में श्री भूपेन हजारिका, भूतपूर्व राष्ट्रपति श्री प्रणव मुखर्जी तथा समाजसेवक नानाजी देशमुख को इस पुरस्कार से नवाजा गया था।

सन् 1954 में अपनी स्थापना से लेकर आज तक इस सर्वोच्च नागरिक सम्मान में अनेक बदलाव हुए, नए सेवा क्षेत्र को इसमें जोड़ा गया, एक समय ऐसा भी रहा जब इसे बंद किया गया व पुनः प्रारंभ किया गया लेकिन वर्ष 1971 में जब इस पुरस्कार से पहली बार किसी महिला को सम्मानित किया गया तो इसका क्षेत्र अपेक्षाकृत व्यापक हो गया। स्थापना के 16 वर्ष बाद और 14 पुरुषों को मिलने के बाद श्रीमती इंदिरा गांधी को भारत रत्न प्रदान किया गया जो देश की प्रथम महिला प्रधानमंत्री थी। इसके बाद वर्ष 1980 में मदर टैरेसा को, 1997 में श्रीमती अरुणा आसफ अली को, 1998 में एम. एस. सुब्बुलक्ष्मी को तथा वर्ष 2001 में सुश्री लता मगेश्कर

को इस अलंकरण से सम्मानित किया गया। अब तक भारत रत्न प्राप्त करने वाली महिलाएं व भारतीय समाज में उनके योगदान इस प्रकार रहा है :

1. **श्रीमती इंदिरा गांधी (1917-1984) :** भारत की प्रथम महिला प्रधानमंत्री। गुरुदेव रवीन्द्रनाथ टैगोर ने श्रीमती इंदिरा गांधी को "प्रियदर्शिनी" का नाम दिया था। ये वर्ष 1966 से 1977 तक लगातार 03 बार भारत की प्रधानमंत्री चुनी गई। 19 नवंबर, 1917 को जन्मी श्रीमती गांधी ने 1950 के दशक में अपने पिता के प्रधानमंत्री कार्यकाल में उनके निजी सहायक के रूप में अपने राजनीतिक जीवन की शुरुआत की हालांकि भारतीय स्वतंत्रता आंदोलन से ये बचपन से ही जुड़ी रहीं। अपने बाल्यकाल में उन्होंने बाल चरखा संघ की स्थापना की तथा असहयोग आंदोलन के दौरान कांग्रेस पार्टी की सहायता के लिए 1930 में बच्चों के सहयोग से 'वानर सेना' का निर्माण

ਕਿਯਾ। 1942 ਦੇ ਭਾਰਤ ਛੋਡ़ੋ ਆਂਦੋਲਨ ਮੈਂ ਇਨਕੀ ਗਿਰਪਤਾਰੀ ਭੀ ਹੁੱਝ ਔਰ ਲਗਭਗ 243 ਦਿਨ ਕਾਰਵਾਸ ਮੈਂ ਵਧੀਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਬਾਦ 13 ਮਈ 1943 ਦੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਹਾ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। 1947 ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਕੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਮੈਂ ਦਿਲੀ ਦੇ ਦੰਗ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੋਤ੍ਰੀਆਂ ਮੈਂ ਭੀ ਕਾਰ੍ਯ ਕਿਯਾ।

ਵਰ਷ 1964 ਮੈਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਕੋ ਰਾਜਿਸਥਾ ਸਦਸ਼੍ਯ ਦੇ ਰੂਪ ਮੈਂ ਚੁਨਾ ਗਿਆ ਤਥਾ ਲਾਲਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰੀ ਕੇ ਮੰਤ੍ਰਿਮੰਡਲ ਮੈਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਿਰਾ ਗਾਂਧੀ ਕੋ ਸੂਚਨਾ ਔਰ ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਮੰਤ੍ਰਾਲਾਦ ਕਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੌਂਪਾ ਗਿਆ। ਲਾਲਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰੀ ਕੇ ਆਕਸਿਸ਼ਨ ਨਿਧਨ ਦੇ ਬਾਦ 24 ਜਨਵਰੀ 1966 ਮੈਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਥਮ ਮਹਿਲਾ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ ਬਨੀ। ਇਨਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ ਬਨਨੇ ਦੇ ਪੂਰ੍ਵ ਵਰ਷ 1957 ਮੈਂ ਹੂਏ ਲੋਕਸਥਾ ਚੁਨਾਵ ਦੀ ਸਥਾਨੀ ਵਿਥੇ ਬਾਤ ਯਹ ਰਹੀ ਕਿ ਇਸ ਲੋਕਸਥਾ ਚੁਨਾਵ ਮੈਂ ਏਕ ਭੀ ਮਹਿਲਾ ਤਮੀਦਾਵਾਰ ਨੇ ਚੁਨਾਵ ਨਹੀਂ ਲਡਾ। ਅਗਸ਼ਟ 1964 ਦੇ ਫਰਵਰੀ 1967 ਤਕ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਰਾਜਿਸਥਾ ਦੀ ਸਦਸ਼੍ਯ ਰਹੀ। ਇਸਦੇ ਬਾਦ ਵੋ ਚੌਥੇ, ਪਾਂਚਵੇ, ਛਠੇ ਔਰ ਸਾਤਵੇ ਲੋਕਸਥਾ ਦੇ ਲਿਏ ਚੁਨੀ ਗਈ।

ਵਰ਷ 1969 ਦੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ 14 ਬੱਡੇ ਬੈਂਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖ਼ੀਕਰਣ ਦੇ ਬੈਂਕਾਂ ਦੀ ਵਾਡਾ ਆਮਜਨ ਦੇ ਲਿਏ ਖੋਲਾ ਗਿਆ ਜਿਸਕਾ ਉਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਗਰੀਬੀਆਂ ਤਥਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤਕ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੇਵਾਓਂ ਏਵਾਂ ਸੁਵਿਧਾਓਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੱਤਾਰ ਕਰਨਾ ਥਾ। ਇੰਦਿਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀਆਂ ਕਿਏ ਗਏ ਕਾਰ੍ਯ ਮੈਂ ਏਕ ਔਰ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਕਾਰ੍ਯ ਥਾ ਅਗਸ਼ਟ 1970 ਮੈਂ ਰਾਜਾ—ਮਹਾਰਾਜਾਓਂ ਦੀ ਦਿਏ ਜਾਨੇ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਿਵਿਪੰਦੀ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨਾ ਜਿਸਦੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਾਫੀ ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਬਚਤ ਹੁੱਝ ਔਰ ਇਨ ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੰਵਹਾਰਾ ਵਰਗ ਦੇ ਤਤਥਾਨ ਮੈਂ ਲਗਾਯਾ ਗਿਆ।

ਅਪਨੇ ਜੀਵਨਕਾਲ ਮੈਂ ਅਨੇਕ ਉਪਲਭਿਆਂ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਿਯਦਰਸ਼ਨੀ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਪਰਿਵਰਤ ਭਾਰਤੀਧ ਪਰਿਵਰਤ ਮੈਂ ਛਾਈ ਰਹੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ 1972 ਦੇ ਭਾਰਤ ਰਾਤ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ, 1972 ਦੇ ਬਾਂਗਲਾਦੇਸ਼ ਦੀ ਸ਼ਵਤਤੰਤਰਾ ਦੇ ਲਿਏ ਮੈਕਿਸਕਨ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ, 1976 ਦੇ ਨਾਗਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰਾਣੀ ਸਥਾ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤ ਵਾਚਸਪਤਿ (ਹਿੰਦੀ) ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਦੇ ਸਮਾਨਿਤ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਵਿਭਿੰਨ ਵਿ਷ਯਾਂ ਦੀ ਰੁਚਿ ਰਖਨੇ ਵਾਲੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਏਕ ਅਨਵਰਤ ਪ੍ਰਕਿਧਾ ਦੀ ਰੂਪ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਥੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀਧ ਰਾਜਨੀਤਿ ਦੀ ਸਮੇਤ ਅਨ੍ਯ ਦ੍ਰਿਸ਼ਿਕਾਣ ਦੀ ਕਿਸੀ ਭੀ ਖੰਡ ਦੇ ਪ੍ਰਥਕ ਨਹੀਂ ਰਖਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ।

2. ਮਦਰ ਮੈਰੀ ਟੇਰੇਸਾ (1910-1997) : ਏਗਨੇਸ ਗੋਂਝਾ ਬੋਯਾਜਿਜੂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਦਰ ਟੇਰੇਸਾ ਦੀ ਨਾਮ ਦੇ ਜਾਨਤੇ ਹਨ। ਰੋਮਨ ਕੈਥੋਲਿਕ ਚੰਚ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲਕਤਾ ਦੀ ਸਤਾਂ ਟੇਰੇਸਾ ਦੀ ਨਾਮ ਦੇ ਨਵਾਜਾ ਗਿਆ ਥਾ। ਵਰ਷ 1910 ਦੋ ਇਨਕਾ ਜਨਮ ਉਤਤਰ ਮੈਸੇਡੋਨੀਆ ਮੈਂ ਹੁਆ ਥਾ। ਮਦਰ ਟੇਰੇਸਾ ਰੋਮਨ ਕੈਥੋਲਿਕ ਨਨ ਥੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 1948 ਦੇ ਸ਼ੇਵਚਾ ਦੇ ਭਾਰਤੀਧ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਲੇ ਲੀ। ਸਿਸਟਰ ਟੇਰੇਸਾ 6 ਜਨਵਰੀ, 1929

ਦੇ ਆਧਰਲੋਡ ਦੇ ਕੋਲਕਾਤਾ ਪਹੁੰਚੀ। ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਮੈਂ ਵੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦੇ ਸ਼ਿਕਿਥਾ ਥੀ। ਸਨ 1943 ਦੇ ਅਕਾਲ ਮੈਂ ਸ਼ਹਰ ਮੈਂ ਲੋਗ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਬੇਹਾਲ ਹੋ ਗਏ ਥੇ ਜਿਸਦੇ ਬਡੀ ਸੰਖਾ ਮੈਂ ਮੌਤੋਂ ਹੁੱਝ। ਇਸਦੇ ਬਾਦ 1946 ਦੇ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਰਿਲਮ ਦੰਗਾਂ ਮੈਂ ਸ਼ਹਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਔਰ ਭੀ ਭਯਾਵਾਹ ਹੋ ਗਈ। ਅਥਵਾ ਟੇਰੇਸਾ ਨੇ ਜੀਵਨਪਰਧੀ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੇ ਦੀ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਥਾ ਜਿਸਦੇ ਲਿਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਟਨਾ ਦੇ ਨਿਰਿਗ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣਿਕਾਣ ਲਿਆ ਔਰ ਸਨ 1948 ਦੇ ਵਾਪਸ ਕੋਲਕਾਤਾ ਆ ਗਈ ਔਰ ਗਰੀਬਾਂ, ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੈਂ ਲਗ ਗਈ। ਮਦਰ ਟੇਰੇਸਾ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰ੍ਯ ਦੇ ਪ੍ਰਾਰੰਭਕ ਦੌਰ ਅਤ੍ਯਂਤ ਕਠਿਨ ਥਾ। ਪਢਾਨੇ ਦੀ ਕਾਰ੍ਯ ਵੇ ਛੋਡ ਚੁਕੀ ਥੀ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਆਮਦਨੀ ਕਾ ਕੋਈ ਸ਼ੋਤੂ ਨਹੀਂ ਥਾ। ਅਕਟੂਬਰ 1950 ਦੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੈਟਿਕਨ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨਰੀਜ ਑ਫ ਚੈਰਿਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਅਨੁਮਤਿ ਮਿਲ ਗਈ ਜਿਸਦੇ ਬਾਦ ਵਰ਷ 1950 ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲਕਾਤਾ ਮੈਂ ਮਿਸ਼ਨਰੀਜ ਑ਫ ਚੈਰਿਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਜਿਸਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਸ਼ਵਭਰ ਮੈਂ ਗਰੀਬ, ਸ਼ਰਣਾਰਥੀਆਂ, ਗੰਭੀਰ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਪੀਡਿਤ ਬੀਮਾਰ, ਸ਼ੋ਷ਿਤ, ਵੱਚਿਤ ਤਥਾ ਯੁਦ੍ਧ ਪੀਡਿਤ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਨਿ:ਸ਼ੁਲਕ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਥਾ। ਇਸ ਚੈਰਿਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕੇਵਲ 13 ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਸਾਥ ਹੁਆ ਥਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਤ੍ਯੂ ਤਕ ਮਿਸ਼ਨਰੀਜ ਑ਫ ਚੈਰਿਟੀ ਵਿਖੇ ਦੇ 123 ਦੇਸ਼ਾਂ ਮੈਂ ਵਿਸ਼੍ਵਤੂ ਹੋ ਚੁਕਾ ਥਾ ਜਿਸਦੇ 4 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਿਸਟਰ ਜਨਸੇਵਾ ਮੈਂ ਜੁਡੀ ਹੁੱਝ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ 1962 ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਦਮਸ਼੍ਵਰ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਦੀ ਗਈ। ਸਤਾਂ ਟੇਰੇਸਾ ਦੀ ਮਾਨਵ ਕਲਾਨ ਕਾਰ੍ਯ ਦੇ ਲਿਏ 19 ਵਿਸ਼ਵਭਰ, 1979 ਦੋ ਨੋਬੇਲ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਦੇ ਸਮਾਨਿਤ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਥਾ ਤਥਾ 1980 ਦੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਰਵੋਚਚ ਨਾਗਰਿਕ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਭਾਰਤ ਰਾਤ ਦੇ ਵਿਭੂਤਿ

ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਵਰ्ष 1988 ਮੌਕੇ 'ਵਿਟੋਨ ਦਾ ਇੱਧਰ ਅੱਫ ਦ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇਸ਼ਾਯਰ' ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਕੋਲਕਾਤਾ ਕੀ ਧਨ੍ਯ ਕਾ 5 ਸਿਤਾਬਰ 1997 ਕੋ ਦਿਲ ਕੇ ਦੌਰੇ ਕੇ ਕਾਰਣ ਮ੃ਤ੍ਯੁ ਹੋ ਗੇ। ਮਦਰ ਟੇਰੇਸਾ ਕਾ ਵਕਤਵਾਂ ਕਿ "ਥਵਦਾਂ ਦੇ ਮਾਨਵ ਜਾਤਿ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ, ਉਸਕੇ ਲਿਏ ਪੂਰੀ ਲਗਨ ਦੇ ਕਾਰਧ ਮੈਂ ਜੁਟ ਜਾਨੇ ਕੀ ਆਵਖਾਕਤਾ ਹੈ।", ਕਿਸੇ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਉਨਕੇ ਸਮਰਪਣ ਕੋ ਪਰਿਲਕਿਤ ਕਰਤਾ ਹੈ।

- ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਰੁਣਾ ਆਸਫ ਅਲੀ (1909–1996):** ਮਰਣੋਪਰਾਂਤ ਭਾਰਤ ਰਤਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਥਮ ਮਹਿਲਾ। ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਵਤਤ੍ਰਤਾ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਕੀ ਗ੍ਰਾਂਡ ਓਲਡ ਲੇਡੀ ਕਹੀ ਜਾਨੇ ਵਾਲੀ ਅਰੁਣਾ ਗਾਂਗੁਲੀ ਕਾ ਜਨਮ 16 ਜੁਲਾਈ 1909 ਕੋ ਤਤਕਾਲੀਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਾਲਕਾ ਮੈਂ ਹੁਆ ਥਾ। ਇਨਕੀ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ—ਦੀਕਾ ਨੈਨੀਤਾਲ ਵਿਖੇ ਵਾਹਾਰ ਮੈਂ ਹੁੰਦੀ। ਪਛਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰਨੇ ਕਾ ਬਾਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲਕਾਤਾ ਦੇ 'ਗੋਖਲੇ ਮੇਮੋਰਿਯਲ ਕੋਲੇਜ' ਮੈਂ ਅਧਿਆਪਨ ਕਾਰਧ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕਿਯਾ। ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਮੈਂ ਉਨਕੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਉਨਕੇ ਪਤਿ ਆਸਫ ਅਲੀ ਦੇ ਹੁੰਦੀ ਜੋ ਕੱਗੇਸ ਦੇ ਜੁੜੀ ਹੁਏ ਥੇ। ਪਤਿ ਦੇ ਸ਼ਵਤਤ੍ਰਤਾ ਆਂਦੋਲਨ ਦੇ ਜੁੜੇ ਹੋਨੇ ਦੇ ਕਾਰਣ ਸ਼ਾਦੀ ਉਪਰਾਂਤ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਰੁਣਾ ਭੀ ਉਨਕੇ ਸਾਥ ਦੇਖਵਾਈ ਅਭਿਆਨ ਦੇ ਜੁੜ ਗੇ।

ਸਨ् 1930 ਦੇ ਨਮਕ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਸਭਾਓਂ ਦੇ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਿਯਾ ਔਰ ਜੁਲੂਸ ਦੇ ਭਾਗ ਲਿਆ ਜਿਸਕੇ ਲਿਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਏਕ ਵਰ਷ ਕਾਰਾਵਾਸ ਦੀ ਸਜਾ ਮਿਲੀ। ਵਰ਷ 1932 ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਨਰਾਗ ਕਰ ਜੇਲ ਮੇਜ਼ਾ ਦੇ ਗਿਆ। ਵਹੋਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੋਨੇ ਦੇ ਬਾਦ ਲਗਭਗ 10 ਵਰ੍਷ਾਂ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਵਧਾਂ ਦੇ ਸ਼ਵਤਤ੍ਰਤਾ ਆਂਦੋਲਨ ਦੇ ਅਲਗ ਕਰ ਲਿਆ।

ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਵਤਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੇ ਇਨਕੀ ਪਹਿਚਾਨ 1942 ਦੇ ਭਾਰਤ ਛੋਡੋ ਆਂਦੋਲਨ ਦੇ ਹੁੰਦੀ। ਕਾਂਗੇਸ ਦੇ ਮੁੰਬਈ ਅਧਿਵੇਸ਼ਨ ਮੈਂ 08 ਅਗਸਤ 1942 ਦੇ ਭਾਰਤ ਛੋਡੋ ਆਂਦੋਲਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਤਾਵ ਪਾਰਿਤ ਹੋਨੇ ਦੇ ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਦ ਜਿਥੇ ਕਾਂਗੇਸ ਦੇ ਸਾਰੀ ਬਡੇ ਨੇਤਾਓਂ ਦੇ ਗਿਰਪਤਾਰ

ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤਥਾ ਅਰੁਣਾ ਜੀ ਨੇ ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਗਵਾਲਿਆ ਟੈਂਕ ਮੈਦਾਨ ਮੈਂ ਭਾਰਤੀ ਰਾ਷ਟ੍ਰੀ ਕਾਂਗੇਸ ਦੇ ਝੰਡਾ ਫਹਿਰਾਕਰ ਆਂਦੋਲਨ ਦੇ ਨੇਤੁਤ ਕਿਯਾ। ਭਾਰਤ ਛੋਡੋ ਆਂਦੋਲਨ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੂਮਿਗਤ ਰਹਕਰ ਅਪਨੇ ਕਾਰਧ ਦੇ ਬਖੂਬੀ ਅੰਜਾਮ ਦਿਯਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਕਡਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਹੁਕੂਮਤ ਨੇ ਇਨਕੀ ਸੰਪਤਿ ਦੇ ਜਲਕ ਕਰ ਬੇਚ ਦਿਯਾ ਤਥਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਕਡਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ₹5000/- ਦੇ ਇਨਸਾਮ ਭੀ ਘੋ਷ਿਤ ਕਿਯਾ। ਵਰ਷ 26 ਜਨਵਰੀ 1946 ਦੇ ਜਿਥੇ ਇਨਕਾ ਗਿਰਪਤਾਰੀ ਦੇ ਵਾਰਂਟ ਰਹ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਤਥਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਤਮਸਮਰਪਣ ਕਿਯਾ। ਸਨ् 1964 ਮੈਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਰੁਣਾ ਆਸਫ ਅਲੀ ਨੇ ਸਕਿਯ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਅਲਵਿਦਾ ਕਿਯਾ। ਸਨ् 1975 ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੇਨਿਨ ਸ਼ਾਂਤਿ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਦੇ ਤਥਾ 1991 ਮੈਂ ਅੰਤਰਾ਷ਟੀ ਸਦਭਾਵਨਾ ਦੇ ਲਿਏ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨੇਹਰੂ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਦੇ ਸਮਾਨਿਤ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। 29 ਜੁਲਾਈ, 1996 ਮੈਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਰੁਣਾ ਆਸਫ ਅਲੀ ਦੀ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਰਣੋਪਰਾਂਤ 1998 ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਵੰਚਚ ਨਾਗਰਿਕ ਸਮਾਨ 'ਭਾਰਤ ਰਤਨ' ਦੇ ਸਮਾਨਿਤ ਕਿਯਾ ਗਿਆ।

- ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮਦੁਰੈ ਏਸ ਸੁਭੁਲਕਸ਼ੀ (1916–2005):** ਮਦੁਰੈ ਸ਼ਨਮੁਖਵਾਦੀ ਸੁਭੁਲਕਸ਼ੀ, ਭਾਰਤ ਰਤਨ ਦੇ ਸਮਾਨਿਤ ਹੋਨੇ ਵਾਲੀ ਪਹਲੀ ਸੰਗੀਤੀ। ਏਸ ਏਸ ਸੁਭੁਲਕਸ਼ੀ ਦੀ ਜਨਮ ਤਮਿਨਾਡੁ ਰਾਜ ਦੇ ਮਦੁਰੈ ਮੈਂ ਹੁਆ ਥਾ। ਵਹ ਐਸੀ ਪਹਲੀ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਥੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਏਸ਼ਿਆ ਦੇ ਨੋਬਲ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਦੇ ਜਾਨੇ ਵਾਲਾ ਰੇਮਨ ਮੈਗਸੇਸੇ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੋਟੀ ਆਧੂ ਦੇ ਹੀ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਿਕਸ਼ਣ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕਿਯਾ ਔਰ ਸੁਭੁਲਕਸ਼ੀ ਦੀ ਪਹਲੀ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਤਥਾ ਜਾਰੀ ਕੀ ਗੇ। ਸੁਭੁਲਕਸ਼ੀ ਨੇ 1929 ਮੈਂ 13 ਵਰ਷ ਦੀ ਤੱਤ ਮੈਂ ਮਦ੍ਰਾਸ ਸੰਗੀਤ ਅਕਾਦਮੀ ਮੈਂ ਅਪਨੀ ਪਹਲੀ ਪ੍ਰਸਤੁਤੀ ਕੀਤੀ। 1936 ਮੈਂ ਸੁਭੁਲਕਸ਼ੀ ਚੇਨਈ ਚਲੀ ਗੇ। ਔਰ 1938 ਮੈਂ ਸੇਵਾਸਦਨ ਦੇ ਅਪਨੀ ਫਿਲਮੀ ਕੈਰੀਅਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਸਨ् 1945 ਮੈਂ ਉਨਕੀ

ਫਿਲਮ ਭੱਤ ਮੀਰਾ ਆਈ ਜਿਸਮੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਥੀ ਤਥਾ ਮੀਰਾ ਕੇ ਸਭੀ ਮਜਨ ਸੁਭੁਲਕਸ਼ਮੀ ਨੇ ਹੀ ਗਏ ਥੇ। ਇਨਕੀ ਮਾਤ੍ਰਭਾਸ਼ਾ ਕਨੱਡ ਥੀ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂਨੇ ਮਲਿਆਲਮ ਕੇ ਸਾਥ ਤਮਿਲ, ਤੇਲਗੂ, ਹਿੰਦੀ, ਸਾਂਕੂਤ, ਬੰਗਾਲੀ, ਗੁਜਰਾਤੀ ਤਥਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾਓਂ ਮੌਜੂਦੀ ਸੰਗੀਤ ਕਿਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਲੀ ਭਾਰਤੀਯ ਹੋਨੇ ਕਾ ਸਮਾਨ ਭੀ ਹਾਸਿਲ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂਨੇ ਸੰਧੂ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਸੰਘ ਕੀ ਸਮਾਨ ਸੰਗੀਤ ਕਾਰਧਕਮ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਕਿਯਾ।

ਏਮ ਏਸ ਸੁਭੁਲਕਸ਼ਮੀ ਨੇ ਜਿਸ ਦੌਰ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਗਾਇਆ ਤਥਾ ਗਾਇਆ ਪਰਾਂਧਰਾ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਬਣਾਇਆ, ਉਸਮੋਂ ਪੁਰੂਸ਼ਾਂ ਕਾ ਹੀ ਦਬਦਬਾ ਥਾ ਲੇਕਿਨ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਭੁਲਕਸ਼ਮੀ ਨੇ ਉਸ ਮਿਥਕ ਕੋ ਤੋਡਾ ਤਥਾ ਸੰਗੀਤ ਕੇ ਕੋਨੇ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਅਪਨਾ ਵਰਚਸ਼ ਸਥਾਪਿਤ ਕਿਯਾ। ਸੁਭੁਲਕਸ਼ਮੀ ਕੋ ਵਰ਷ 1954 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਣ, 1956 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਸੰਗੀਤ ਨਾਟਕ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ, 1974 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਰੇਮਨ ਮੈਗਸੇਸੇ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ, 1975 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਪਦਮ ਵਿਭੂਸ਼ਣ, 1988 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਕਾਲਿਦਾਸ ਸਮਾਨ, 1990 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀਯ ਏਕਤਾ ਕੇ ਲਿਏ ਇੰਦੀਰਾ ਗਾਂਧੀ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਤਥਾ 1998 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਭਾਰਤ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਸੰਗੀਤ ਵਿਭੂਸ਼ਣ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਸੁਭੁਲਕਸ਼ਮੀ ਕਾ ਨਿਧਨ 88 ਸਾਲ ਕੀ ਉਮਰ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ 2004 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਹੁਆ। ਇਨਕੇ ਵਿਖਾਂ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਕਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਲੋਗ ਉਨਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕੋ ਨਹੀਂ ਸਮਝਾਂਦੇ ਥੇ ਵੇਂਹੇ ਭੀ ਉਨਕੀ ਗਾਇਕੀ ਕੋ ਪਸੰਦ ਕਰਾਂਦੇ ਥੇ।

5. **ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਲਤਾ ਦੀਨਾਨਾਥ ਮਂਗੇਥਕਾਰ (1929 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਜਨਮ)** : ਭਾਰਤ ਕੀ ਸ਼ਵਰ ਸਮਾਜੀ ਲਤਾ ਮਂਗੇਥਕਾਰ ਕੀ ਜਨਮ ਮਧਧਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕੇ ਇੰਦੌਰ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ 28 ਸਿਤਾਂਬਰ 1929 ਕੀ ਹੁਆ। ਭਾਰਤੀਯ ਸਿਨੇਮਾ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਪਾਰਸ਼ਵ ਗਾਇਕਾ ਕੇ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਔਰ ਪ੍ਰਸਿੰਦ ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਲਤਾ ਮਂਗੇਥਕਾਰ ਨੇ ਬੀਸ ਸੇ ਭੀ ਜਧਾਦਾ ਭਾਸ਼ਾਓਂ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਫਿਲਮੀ ਔਰ ਗੈਰ-ਫਿਲਮੀ ਗਾਨੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਿਤਾ ਕੀ ਮ੃ਤ੍ਯੂ ਕੇ ਬਾਦ ਪਰਿਵਾਰ ਕੇ ਆਰਥਿਕ ਸਿਥਤਿ ਖਾਰਾ ਹੋਣੇ ਕੇ ਕਾਰਣ ਅਪਨੇ ਕੈਰੀਅਰ ਕੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ 1942 ਸੇ 1952 ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂਨੇ ਫਿਲਮਾਂ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਅਭਿਨਨ ਕੀ ਕਿਆ। ਲਤਾ ਜੀ ਨੇ ਅਪਨਾ

ਪਹਲਾ ਗਾਨਾ ਮਹਾਂਸਾਹਮੀ ਫਿਲਮ ਕੀਤਾ ਹਸਾਲ ਕੇ ਲਿਏ ਸਨ 1942 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਗਾਇਆ ਲੇਕਿਨ ਦੁਰਭਾਗ ਸੇ ਯਹ ਫਿਲਮ ਰਿਲੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਪਾਈ। ਪਾਰਸ਼ਵ ਗਾਇਨ ਕੇ ਕੋਨੇ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਤਿਆਕਸ਼ ਤੌਰ ਪਰ ਇਨਕਾ ਕੈਰੀਅਰ 1947 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਾਰਂਭ ਹੁਆ ਲੇਕਿਨ 1948 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਆਈ ਫਿਲਮ ਮਹਲ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਉਨਕਾ ਗਾਇਆ ਹੁਆ ਗੀਤ "ਆਧੇਗਾ ਆਨੇ ਵਾਲਾ" ਕਾਫੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਹੁਆ। ਇਸਕੇ ਬਾਦ ਲਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਪੀਛੇ ਵੱਡੇ ਮੁਡਕਰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਾ।

ਲਤਾ ਜੀ ਕੀ ਜੀਵਨ ਅਨੇਕ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰਾਂ ਸੇ ਭਰਾ ਰਹਾ। ਵਰ਷ 1958 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਅਭੀ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੇ ਬਾਰ ਫਿਲਮ ਫੇਯਰ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਸਨ 1969 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਣ ਸੇ ਸਮਾਨਿਤ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਇਸਕੇ ਬਾਦ ਵਰ਷ 1974 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਦੁਨਿਆ ਸੇ ਸਾਬਕੇ ਅਧਿਕ ਗੀਤ ਗਾਨੇ ਕਾ ਗਿਨੀਜ ਬੁਕ ਰਿਕਾਰਡ ਇਨਕੇ ਨਾਮ ਹੁਆ। ਸਨ 1989 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਦਾਦਾ ਫਾਲਕੇ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਸੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵਾਜਾ ਗਿਆ। ਵਰ਷ 1999 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਪਦਮ ਵਿਭੂਸ਼ਣ ਔਰ ਵਰ਷ 2001 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਭਾਰਤ ਕਾ ਸਰਵੋਚਚ ਨਾਗਰਿਕ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਭਾਰਤ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਇਨਕੀ ਉਪਲਭਿਤੀਆਂ ਮੌਜੂਦ ਗਿਆ। ਵਰ਷ 1999 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ 2005 ਤਕ ਸ਼ਵਰ ਸਾਮਾਜੀ ਲਤਾ ਜੀ ਰਾਜਿਕਸਥਾ ਕੀ ਮਨੋਨਿਤ ਸਦਸ਼ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਰਹੀ।

ਅਥ ਤਕ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੁਲ 45 ਵਿਭੂਸ਼ਣ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨਮੋਂ ਸੇ 05 ਮਹਿਲਾਏਂ ਹਨ। ਸਰਵੋਚਚ ਨਾਗਰਿਕ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਲਗਭਗ 11 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਮਹਿਲਾਏਂ ਹਨ ਜਿਥੋਂ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਕੁਲ ਜਨਸੰਖਾ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ 49 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹੈ। ਜਨਸੰਖਾ ਕੇ ਆਧਾਰ ਪਰ ਯਹ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਅਪੇਕਸ਼ਾਕੁਤ ਕਮ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਸਵਤਨਤਾ ਸੇ ਪੂਰਵ ਹੋ ਯਾ ਸਵਤਨਤਾ ਕੇ ਬਾਦ, ਕਮ ਹੋ ਅਥਵਾ ਅਧਿਕ, ਭਾਰਤੀਯ ਸਮਾਜ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਕੋਨੇ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਸ਼ਰਾਹਨੀਯ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਨ 05 ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੋ ਅਥ ਤਕ ਭਾਰਤ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਸੇ ਸਮਾਨਿਤ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ ਵੇਂਹੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਤਥਾ ਕਲਾ ਸੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਇਨਮੋਂ ਸੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਤਥਾ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਰੂਪਾ ਆਸਫ ਅਲੀ ਨੇ ਭਾਰਤੀਯ ਸਵਤਨਤਾ ਸਾਂਗ੍ਰਾਮ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਭਾਗ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਲਿਆ ਤਥਾ ਸਵਤਨਤਾ ਪਸ਼ਚਾਤ ਭਾਰਤੀਯ ਰਾਜਨੀਤੀ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਮਹਿਲਾਏਂ ਹਨ। ਵਰ਷ 1980 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਜਿਥੋਂ ਭਾਰਤ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਸੇ ਸਮਾਨਿਤ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ ਵੇਂਹੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਤਥਾ ਕਲਾ ਸੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਇਨਮੋਂ ਸੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦੀਰਾ ਗਾਂਧੀ ਤਥਾ ਮਦਰ ਟੈਰੇਸਾ ਕੋ ਭਾਰਤ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਥਾ ਕੇਵਲ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਵਿਭੂਸ਼ਣ ਕੋ ਯਹ ਅਲਕੰਕਰਣ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਰ਷ 1997, 1998 ਤਥਾ 2001 ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਜਿਥੋਂ ਭਾਰਤ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾਓਂ ਕੀ ਸਾਂਖਾ ਕ੍ਰਮਸ਼: ਤੀਨ, ਦੋ ਵੇਂਹੇ ਦੋ ਥੀ। ਭਾਰਤੀਯ ਸਮਾਜ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਸਵਤਨਤਾ ਸਾਂਗ੍ਰਾਮ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਔਰ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਸੇ ਲੇਕਿਨ ਕਲਾ ਤਕ ਕੋਨੇ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਮਹਿਲਾਓਂ ਨੇ ਅਪਨੀ ਗਹਰੀ ਛਾਪ ਛੋਡੀ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀਯ ਸੇਵਾ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਅਭੀ ਭੀ ਭਾਰਤ ਕੀ ਅਨੇਕ ਮਹਿਲਾਏਂ ਅਪਨਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹਨ ਵੱਡੇ ਆਸਾ ਨਹੀਂ ਅਧਿਕ ਪੂਰ੍ਣ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਆਨੇ ਵਾਲੇ ਵਰ්਷ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਮਹਿਲਾਏਂ ਭਾਰਤ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਕੇ ਪ੍ਰਬਲ ਦਾਵੇਦਾਰ ਕੇ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦੀ ਵਿਖੇ ਸਾਮਨੇ ਆਏਂਗੀ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਧਕਮ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ

ডਾਕੋ. ਕੌਇਲੇਕਾ ਕੁਮਾਰ

ਭਾਰਤ ਕੀ ਭਾਖਾਧੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਮੈਂ ਨਿਹਿਤ ਸਾਂਕ੍ਰਤਿਕ ਏਕਤਾ

ਮਾਰਤ ਕੀ ਭੂਮਿ ਅਲਗ—ਅਲਗ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੋ ਭਾਖਾਓਂ, ਜਾਤਿਆਂ, ਧਰਮਾਂ, ਸਾਂਕ੍ਰਤਿਕ ਤਿਆਂ ਕਾ ਸਾਂਗਮ ਤੀਰਥ ਰਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੀਨ ਮਿਨਿ ਦਿਸ਼ਾਓਂ ਸੇ ਪ੍ਰਵਾਹਿਤ ਹੋਕਰ ਗੁਂਗਾ, ਯਮੂਨਾ ਔਰ ਸਾਰਖਤੀ ਕੀ ਧਾਰਾਏ ਮਿਲਕਰ ਏਕ ਵੁਹਤ ਗੁਂਗਾ ਨਦੀ ਕੇ ਰੂਪ ਮੈਂ ਪ੍ਰਵਾਹਿਤ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਉਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਨੇਕ ਛੋਟੀ—ਬੱਡੀ ਸਾਂਕ੍ਰਤਿਕਾਂ ਮਿਲਕਰ ਭਾਰਤੀਧ ਸਾਂਕ੍ਰਤਿਕ ਕਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਤੀ ਹੈਂ। ਸਾਂਕ੍ਰਤਿਕ ਕੀ ਸਬਸੇ ਮੁਖਰ ਪਹਚਾਨ ਭਾਖਾ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਹਮ ਮਨੁ਷ਾਂ ਨੇ ਅਪਨੀ ਪ੍ਰਤਿਆ ਔਰ ਲਗਨ ਸੇ ਤਕਨੀਕ, ਕਲਾ, ਵਾਣਿਜਿਆ ਆਦਿ ਜੈਸੇ ਸਭੀ ਕ੍਷ੇਤਰਾਂ ਮੈਂ ਅਨੇਕ ਸਫਲਤਾਏਂ ਅੰਜਿਤ ਕੀ। ਇਨ ਤਮਾਮ ਸਫਲਤਾਓਂ ਕੀ ਧੁਰੀ ਕੋਈ ਹੈ, ਤੋ ਵਹ ਭਾਖਾ ਹੈ। ਭਾਖਾ ਕੀ ਨਿਰਮਾਣ, ਮਨੁ਷ਾਂ ਕੀ ਬੁਝਿ ਏਂ ਲਗਨ ਕੀ ਮਹਾਨਤਮ ਤਪਲਕਿਆ ਹੈ। ਭਾਖਾ ਸੇ ਬੇਹਤਰ, ਅਭਿਵਿਕਤਿ ਕੀ ਕੋਈ ਅਨ੍ਯ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸਲਿਏ ਮਾਨਵੀਧ ਸਾਂਕ੍ਰਤਿਕ ਵ ਸਾਂਭਤਾ ਕੀ ਸੁਦੂਰ ਵ ਪਰਿ਷ਕ੍ਰਮ ਕਰਨੇ ਮੈਂ ਭਾਖਾ ਕੀ ਧੋਗਦਾਨ ਸਰਵਾਧਿਕ ਤਲਲੇਖਨੀਧ ਹੈ। ਭਾਖਾ ਕੀ ਸਹਯੋਗ ਸੇ ਹੀ ਸਮੁਦਾਧ ਔਰ ਸਮੁਦਾਧ ਸੇ ਸਮਾਜ ਕੀ ਨਿਰਮਾਣ ਹੁਆ। ਮਾਨਵ ਇਤਿਹਾਸ ਕੀ ਵਿਕਾਸ—ਚਰਣ ਮੈਂ ਤਦਨ੍ਤਰ ਭਾਖਾ ਕੀ ਆਧਾਰ ਪਰ 'ਰਾ਷ਟ੍ਰ' ਜੈਸੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਵਿਕਸਿਤ ਹੁੰਈ ਜਿਸਮੈਂ ਏਕ ਵਿਸ਼ੇ਷ ਭੂ—ਬਾਗ ਮੈਂ ਰਹਨੇ ਵਾਲੇ ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਭਾਖਾ ਏਕ ਹੀ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਸਾਮਾਜਿਕਵਾਦ ਏਂ ਤਪਨਿਵੇਸ਼ਵਾਦ ਕੇ ਕਾਲ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਹੋਨੇ ਕੇ ਪਥਚਾਤ ਭਾਖਾ ਕੀ ਤਪਧੋਗ ਏਕ ਸਾਂਕ੍ਰਤਿਕ ਔਰ ਉਸ ਸਾਂਕ੍ਰਤਿਕ ਕੀ ਕ੍਷ੇਤਰ ਕੋ ਸ਼੍ਰੇ਷਼ਟ ਠਹਰਾਨੇ ਮੈਂ ਕਿਯਾ ਜਾਨੇ ਲਗਾ ਤਥਾ ਇਸਸੇ ਇਤਰ ਭਾਖਾ ਵ ਲੋਗ ਕੀ ਹੀਨ ਸਮਝਾ ਜਾਨੇ ਲਗਾ। ਅਤ: ਭਾਖਾ ਕੀ ਕਾਰਣ ਅਮਾਨਵੀਧ ਘਟਨਾਏਂ ਭੀ ਇਤਿਹਾਸ ਮੈਂ ਦਰਜ ਹੋਨੇ ਲਗੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਯਹ ਦੇਖਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ਕੀ ਜਹਾਂ ਏਕ ਤਰਫ ਭਾਖਾ ਨੇ ਮਨੁ਷ਾਂ ਕੀ ਸਾਂਭਤਾ ਕੀ ਸਾਂਭਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀ, ਸਮੁਦਾਧ—ਸਮਾਜ ਤਥਾ ਰਾ਷ਟ੍ਰ ਕੀ ਰੂਪ ਮੈਂ ਸਾਂਗਠਿਤ ਕਿਯਾ ਵਹੀ ਆਗੇ ਚਲਕਰ ਮਾਨਵਾਂ ਨੇ ਇਸਕਾ ਅਮਾਨਵੀਧ ਕ੃ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੁਰੂਪਧੋਗ ਭੀ ਕਿਯਾ। ਭਾਰਤ ਕੀ ਸਾਂਦਰਭ ਮੈਂ ਮਾਨਵ ਵ ਭਾਖਾ ਕੀ

ਅੰਤਰੰਬੰਧਾਂ ਕੀ ਸਮਝਾਨਾ ਇਸਲਿਏ ਆਵਥਕ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਤਾ ਹੈ ਕਿਧੋਕਿ ਯਹਾਂ ਦੋਨੋਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਪਰਿਸਥਿਤਿਆਂ ਵਿਦ੍ਯਮਾਨ ਰਹੀ ਹੈਂ। ਏਕ ਤਰਫ ਤੋ ਯਹਾਂ ਸਦਿਆਂ ਸੇ ਅਨੇਕ ਭਾਖਾਏ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਪਰਨ੍ਤੁ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸਕੇ ਭਾਰਤਵਰ਷ ਏਕ ਰਾ਷ਟ੍ਰ ਕੀ ਰੂਪ ਮੈਂ ਸਾਫਲ ਹੁਆ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਕੀ ਕਈ ਭਾਗਾਂ ਮੈਂ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਕੀ ਭਾਖਾਏ ਏਕ ਹੈਂ ਪਰਨ੍ਤੁ ਵੋ ਦੇਸ਼ ਅਲਗ—ਅਲਗ ਹੈਂ ਔਰ ਵਹੀਂ ਭਾਰਤ ਮੈਂ ਕਈ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਕੀ ਭਾਖਾ ਅਲਗ—ਅਲਗ ਹੈਂ ਪਰਨ੍ਤੁ ਵੋ ਸਭੀ ਏਕ ਰਾ਷ਟ੍ਰ ਕੀ ਅੰਤਰਗਤ ਸਾਂਗਠਿਤ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਕੀ ਇਸ ਵਿਲਕਣ ਖੂਬੀ ਕੀ ਤਰਫ ਅਨਾਯਾਸ ਹੀ ਧਿਆਨ ਚਲਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਤਥਾ ਏਕ ਮੁਕਮਮਲ ਚਿੰਤਨ ਕੀ ਅਭਿਲਾਖ ਭੀ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਤਮਾਮ ਤਰਹ ਕੀ ਭਾਖਾਧੀ ਮਿਨਤਾ ਏਂ ਅੰਤਰਵਿਰੋਧ ਕੀ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿਸ ਤਰਹ ਕੀ ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀ, ਰਾਜਨੈਤਿਕ, ਸਾਂਕ੍ਰਤਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਕਾਰਣ ਇਸਕੇ ਪਾਸ਼ਵ ਮੈਂ ਸਕਿਯ ਹੈਂ ਜਿਨਸੇ ਭਾਰਤ ਕੀ ਸਕਤਾ ਇਸਕੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਮੈਂ ਨਿਹਿਤ ਹੈਂ? ਕਿਵੇਂ ਇਸਕੇ ਸੂਤ੍ਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰ਷ ਪੁਰਾਨੀ ਭਾਰਤੀਧ ਸਾਂਕ੍ਰਤਿਕ ਕੀ ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਦਸਤਾਵੇਜਾਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਤੇ ਹੈਂ? ਕਿਵੇਂ ਰਾ਷ਟ੍ਰੀਧ ਸ਼ਵਾਧੀਨਤਾ ਆਂਦੋਲਨ ਮੈਂ ਜਿਨ ਤਤਵਾਂ ਮੈਂ ਭਾਖਾਧੀ ਵ ਕ੍਷ੇਤਰੀਧ ਦੀਵਾਰਾਂ ਕੀ ਧਰਾਸ਼ਾਧੀ ਪਾਕਰ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤੀਧ ਸਮਾਜ ਕੀ ਏਕ ਸਮਾਨ ਤਦੇਸ਼ ਕੀ ਲਿਏ ਉਠ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿਯਾ ਥਾ, ਵੋ

ਭਾਰਤ ਕੇ ਏਕੀਕਰਣ ਮੌਜੂਦਾ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਪਰ ਕੁਛ ਆਵਥਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਢਾਲ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਅਤਿ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਦੇਵਭਾਸ਼ਾ ਸੰਸਕ੃ਤ ਕੇ ਅਨੇਕ ਸ਼ਬਦ ਭਾਰਤ ਕੀ ਸਭੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਮੈਂ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਣ ਐਸੀ ਦੋ ਭਾਸ਼ਾਏਂ, ਜਿਹੌਂ ਯੇ ਪ੍ਰਮੁਖਤਾ ਸੇ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਨਕੇ ਬੀਚ ਹਜ਼ਾਰੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਕਾ ਫਾਸਲਾ ਹੈ ਫਿਰ ਭੀ ਕਾਫੀ ਹਦ ਤਕ ਦੋਨੋਂ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਕੇ ਲੋਗ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕੋ ਸਮਝ ਲੇਂਦੇ ਹਨ। ਅਤ: ਭਾਰਤ ਕੇ ਏਕੀਕਰਣ ਮੌਜੂਦਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਾਸ਼ਾ—ਸੰਸਕ੃ਤ ਕੀ ਦ੃ਸ਼ਟੀ ਸੇ ਕੁਛ ਵਿਚਾਰ ਕਿਯਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਕਈ ਚਿੱਤਕਾਂ ਖਾਸਕਰ ਪਿਛਿਮ ਕੀ ਚਿੱਤਕਾਂ ਨੇ ਬਾਰੰਬਾਰ ਯਹ ਦਿਖਲਾਨੇ ਕਾ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਿਯਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਕੀ ਭਾਰਤ ਪਰ ਸ਼ਾਸਨ ਕਰਨੇ ਸੇ ਪੂਰ੍ਵ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਰਾ਷ਟ੍ਰ ਕੀ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਮੈਂ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਕੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਇੱਕ ਆਧੁਨਿਕ ਅਵਧਾਰਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਮੈਂ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਕੀ ਅਰੂਪਾਦਾਦ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾ ਹੈ ਪਾਇਆ ਇਸਲਿਏ ਭਾਰਤ ਕੋ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਬਨਾਨੇ ਕਾ ਸ਼੍ਰੇਯ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਕੀ ਮਿਲਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਯਹ ਇੱਕ ਆਮ ਧਾਰਣਾ ਸੀ ਬਨ ਭੀ ਗੱਈ ਥੀ। ਪਰਾਂਤੁ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਖਾਸਕਰ ਡਾਕਾਂ ਰਾਮਵਿਲਾਸ ਰਾਮਾ ਔਰ ਰਾ਷ਟ੍ਰ ਕਾਵਿ ਰਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਹ ਦਿਨਕਰ ਨੇ ਤਕੋਂ ਵ ਤਥਿਆਂ ਕੀ ਸਾਥ ਇਸ ਮਾਨਤਾ ਕੀ ਖੱਡਿਤ ਕਿਯਾ ਔਰ ਸਮਗਰੀ ਭਾਰਤ ਕੀ ਸੰਸਕ੃ਤਿਕ ਏਕਤਾ ਕੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨਤਾ ਕੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕਿਯਾ। ਰਾ਷ਟ੍ਰਪਿਤਾ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਭੀ ਹਿੰਦ ਸ਼ਵਰਾਜ ਮੌਜੂਦਾ ਇਸ ਵਿ਷ਯ ਪਰ ਅਪਨੀ ਰਾਖ ਰਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਪੁਰਾਤਨ ਕਾਲ ਸੇ ਹੀ ਇੱਕ ਰਾ਷ਟ੍ਰ ਰਹਾ ਹੈ। ਅਤ: ਇਨ ਚਿੱਤਕਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਕੀ ਇਤਿਹਾਸ ਕੀ, ਭਾਰਤ ਕੀ ਏਕਤਾ ਔਰ ਅਖਿੰਡਤਾ ਕੀ ਸਿੰਖਾਂ ਰਾਜਨੈਤਿਕ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਕੀ ਚਥਸੇ ਸੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਾ ਬਲਿਕ ਜਨਤਾ ਕੀ ਚਿਤਰਵ੃ਤਿ ਕੀ ਪਰਖ ਕਰ ਦੇਖਾ।

ਭਾਰਤ ਜਬ ਆਜਾਦ ਹੁਆ ਤਬ ਯਹ ਭ੍ਰਮ ਬੜੇ ਜੋਰ ਸ਼ੋਰ ਸੇ ਫੈਲਾਯਾ ਜਾ ਰਹਾ ਥਾ ਕਿ ਇਤਨੀ ਵਿਵਿਧਤਾਓਂ ਔਰ ਇਸ ਕਦਰ ਕੀ ਮਿਨਤਾਓਂ ਕੀ ਸਾਥ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਰਾ਷ਟ੍ਰ ਕੀ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਲਦ ਹੀ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਖੱਡਿਤ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਪਰਾਂਤੁ ਐਸਾ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁਆ। ਭਾਰਤ ਔਰ ਭੀ ਸਾਂਗਠਿਤ ਔਰ ਸੁਦੂਰ ਹੋਤਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਯਹ ਪਰਾਪਤ ਵਿਵੇਚਨਾ ਕੀ ਵਿ਷ਯ ਹੈ ਕਿ ਨਿਧੇ—ਨਾਹੀਂ ਏਕ ਰਾ਷ਟ੍ਰ ਕੀ ਜਨਤਾ ਕੀ ਵਿਰਾਸਤ ਮੌਜੂਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁਆ ਥਾ ਕਿ ਤਮਾਮ ਤਰਹ ਕੀ ਮਿਨਤਾਓਂ ਕੀ ਮਧਿ ਤਨਾਂ ਇੱਕ ਅਦੂਰਾ ਏਕਤਾ ਵਿਦਿਮਾਨ ਥੀ।

ਭਾਰਤ ਕੀ ਮੀਤਰ ਇਤਨੀ ਭਾਸ਼ਾਵੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਅਪਨਾ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸੰਸਾਰ ਹੈ। ਇਨ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸੰਸਾਰਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਸਕ੃ਤ ਭੀ ਅਪਨੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਕੀ ਸਾਥ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ। ਆਜਾਦੀ ਕੀ ਪਸ਼ਚਾਤ ਜਬ ਵਿਧਿਵਤ ਰੂਪ ਸੇ ਘੋ਷ਿਤ ਹੁਆ ਕਿ ਕਥਮੀਰ ਕੀ ਕਨਾਕੁਮਾਰੀ ਤਥਾ ਅਰੂਪਾਚਲ ਸੇ ਗੁਜਰਾਤ ਤਕ ਕੀ ਭੂਮਿ 'ਭਾਰਤ' ਹੈ ਤਬ ਅੰਤਰਾ਷ਟੀਯ ਰੂਪ ਸੇ ਭੀ ਇਸ ਸਮਗਰੀ ਕੋ ਭਾਰਤਵਰ਷ ਕੀ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ। ਪਰਾਂਤੁ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂਨ ਕੀ ਕਿਤਾਬ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਦੋ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਕੀ ਸਾਥ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਰਾ਷ਟ੍ਰ ਕੀ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ। ਇਤਨੀ ਵਿਵਿਧਤਾਓਂ ਕੀ ਸਾਥ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਰਾ਷ਟ੍ਰ ਕੀ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ।

ਇਸਕਾ ਇੱਕ ਮੁਖਾਂ ਕਾਰਣ ਹੈ— ਭਾਸ਼ਾਗਤ ਵਿਵਿਧਤਾ ਕੀ ਮਧਿ ਭਾਵਗਤ ਏਕਾਤਮਕਤਾ। ਸਾਂਸਕ੃ਤਿਕ ਮਿਨਤਾਓਂ ਕੀ ਬੀਚ ਇੱਕ ਹੀ ਮੂਲ ਚੇਤਨਾ ਕੀ ਸੰਖਿਤ ਹੋਨਾ। ਭਾਰਤ ਕੀ ਸੰਸਕ੃ਤ ਅਪਨੇ ਵਿਰਾਟ ਸ਼ਵਰੂਪ ਮੌਜੂਦਾ ਮਿਨਨ ਸੰਸਕ੃ਤਿਆਂ ਸੇ ਨਿਰਿੰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਇਸਕਾ ਨੰਗ ਬਹੁਤ ਪਹਲੇ ਮਰਧਾ ਪੁਰਖੋਤਮ ਰਾਮ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾ ਪਡ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਰਾਮਕਥਾ ਮੌਜੂਦਾ ਤੀਨ ਮਿਨਨ—ਮਿਨਨ ਸੰਸਕ੃ਤਿਆਂ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿਤਵ ਕਰਤੀ ਤੀਨ ਰਾਜਵਾਂ ਕੀ ਕਹਾਨੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਥਮ, ਅਧੋਧਾ ਕੀ ਰਾਮ ਕੀ ਜੋ ਉਤਰ ਭਾਰਤ ਕੀ ਆਰ੍ਯ ਸੰਸਕ੃ਤ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿਤਵ ਕਰਤੇ ਹਨ। ਦੂਜੀ, ਦਕਖਿਣ ਕੀ ਰਾਜਾ ਰਾਵਣ ਕੀ ਜੋ ਦ੍ਰਵਿਡ ਸੰਸਕ੃ਤ ਕੀ ਚੇਹਰਾ ਹੈ ਔਰ ਤੀਸਰੀ ਕਿਛਿਕਥਾ ਰਾਜਵਾਂ ਕੀ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦਾ, ਜੋ ਜਾਂਗਲਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਹੋਵੇਂ ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਸੰਸਕ੃ਤ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿਤਵ ਕਰਤੀ ਹੈ। ਰਾਮ, ਆਰ੍ਯ ਸੰਸਕ੃ਤ ਕੀ ਕਿਛਿਕਥਾ (ਮਧਿ ਭਾਰਤ) ਕੀ ਅਨਾਰ੍ਯ ਸੰਸਕ੃ਤ ਸੇ ਪਰਿਚਿਆ ਕਰਵਾਤੇ ਹਨ ਔਰ ਤਦਨਤਰ ਦ੍ਰਵਿਡ ਸੰਸਕ੃ਤ ਸੇ ਇਨ ਦੋਨੋਂ ਸੰਸਕ੃ਤਿਆਂ ਕੀ ਮਿਲਵਾਤੇ ਹਨ। ਇਨ ਤੀਨ ਮਿਨਨ—ਸੰਸਕ੃ਤਿਆਂ ਕੀ ਸਮਾਹਾਰ ਹੋਵੇਂ ਸੇ ਇੱਕ ਵਿਰਾਟ ਸੰਸਕ੃ਤ ਉਭਰਤੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਆਗੇ ਚਲਕਰ ਭਾਰਤੀਯ ਸੰਸਕ੃ਤ ਕੀ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ। ਕਹਨੇ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੇ ਇਨ ਸੰਸਕ੃ਤਿਆਂ ਕੀ ਪਰਾਪਤ ਛਵਿ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਅਥ ਹਮ ਯਹ ਦੇਖਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾਗਤ ਦ੃ਸ਼ਟੀ ਸੇ ਇਨ ਵਿਵਿਧ ਸੰਸਕ੃ਤਿਆਂ ਕੀ ਸਮਨਵਿਆ ਯਾ ਸਮਾਹਾਰ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੁਆ। ਯਹ ਤੋ ਸਪਣਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਕੀ ਵਿਵਿਧ ਸੰਸਕ੃ਤਿਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਏਕਾਤਮਕਤਾ ਕੀ ਸੂਤ੍ਰਧਾਰ ਰਾਮ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਸ਼ਾਗਤ ਵਿਵਿਧਤਾ ਕੀ ਮਧਿ ਭੀ ਏਕਾਤਮਕਤਾ ਕੀ ਸੂਤ੍ਰਧਾਰ ਭੀ ਰਾਮ ਔਰ ਰਾਮ—ਕਥਾਏਂ ਹੀ ਰਹੀ ਹਨ। ਰਾਮਾਧਾਰਣ ਕੀ ਬਾਰੇ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ— “ਨਾਨਾ ਭਾਂਤਿ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ। ਰਾਮਾਧਾਰਣ ਸਤ ਕਾਟਿ ਅਪਾਰਾ।” ਅਰਥਾਤ ਨ ਜਾਨੇ ਕਿਤਨੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਮ ਕੀ ਚਰਿਤ ਕੀ ਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਯਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਕਿਆ ਜਾ ਸਕਤਾ। ਭਾਰਤ ਕੀ ਸਭੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਮ—ਕਥਾ ਕੀ ਕਾਵਿ ਕੀ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਿਆ ਗਿਆ। ਸੰਸਕ੃ਤ ਕੀ ‘ਰਧਿਵਾਂਸਾ’, ‘ਉਤਰ ਰਾਮਚਰਿਤ’ ਅਦ੍ਬੁਤ ਰਾਮਾਧਾਰਣ ਹੋ ਯਾ ਤਮਿਲ ਕੀ ਕਮਨ ਕੂਤ ਰਾਮਾਧਾਰਣ ਹੋ ਯਾ ਫਿਰ ਮਲਿਆਲਮ, ਮਰਾਠੀ, ਬੰਗਾਲੀ, ਤਡਿਆ ਆਦਿ ਭਾਰਤੀਯ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਲਿਖੀ ਗੱਈ ਅਨ੍ਯ ਰਾਮ ਕਥਾਏਂ ਹੋ ਇਨਮੈਂ ਇੱਕ ਹੀ ਮੂਲ ਚੇਤਨਾ ਹੈ— ਮਰਧਾ ਪੁਰਖੋਤਮ ਰਾਮ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾ ਚੇਤਨਾ ਕੀ ਨੀਤਿ, ਨਿਆਅ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਧਰਮ ਕੀ ਰਾਸਤੇ ਪਰ ਚਲਨਾ। ਅਵਧਿ ਭਾਸ਼ਾ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਲੀਂ ਤੁਲਸੀਦਾਸ ਕੂਤ ‘ਰਾਮਚਰਿਤਮਾਨਸ’ ਹੋ ਰਹੀ ਅਲਗ ਸੇ ਚਰਚਾ ਕੀ ਮਾਂਗ ਕਰਤੀ ਹੈ। ਯਹ ਵਹ ਗ੍ਰਨਥ ਹੈ ਜਿਥੇ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਤਾ ਮੌਜੂਦਾ ਬਾਇਬਲ ਕੀ ਸਮਕਥ ਮਾਨਾ ਗਿਆ। ਭਾਰਤੀ ਕੀ ਸਭੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਇਸਕੀ ਅਨੁਦਿਤ ਕਿਆ ਗਿਆ ਗਿਆ ਔਰ ਇਸ ਕਾਰਣ ਸੇ ਕੋਤ੍ਰੀ—ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੀ ਸਾਂਸਕ੃ਤ ਖੁਸ਼ਬੂ ਅਨ੍ਯ ਕੋਤ੍ਰੀ ਤਕ ਫੈਲਤੀ ਚਲੀ ਗੱਈ। ਗੋਸ਼ਾਮੀ ਤੁਲਸੀਦਾਸ ਕੀ ਵਿਰਾਟ ਚੇਤਨਾ ਕੀ ਕਵਿ ਤਥਾ ਬੜਾ ਸਮਨਵਿਆ ਮਾਨਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਮ੍ਰਿਜਾਤਿ ਕੀ ਲੋਕ ਸੇ, ਸ਼ੈਵ ਕੀ ਵੈਣਾਵ ਸੇ, ਆਰ੍ਯ ਕੀ ਅਨਾਰ੍ਯ ਸੇ, ਸਮਨਵਿਆ ਤੁਲਸੀਦਾਸ ਕਰਵਾਤੇ ਹਨ। ਰਾਮਚਰਿਤਮਾਨਸ ਅਪਨੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਪਰਿਧਿ ਕੀ ਤਵਾਗਕਰ ਸ਼੍ਰਦਾ ਕੀ ਉਸ ਪਦ ਪਰ ਪ੍ਰਤਿ਷ਿਤ ਹੋਤੀ ਹੈ ਜਿਸਕੇ ਆਗੇ ਕਿਆ ਉਤਰ ਭਾਰਤੀਯ, ਕਿਆ

ਗੁਜਰਾਤੀ, ਕਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਆਵੇਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਕੇ ਸਮਝ ਯੇ ਸਭੀ ਕ੍਷ੇਤਰ ਕੇ ਲੋਗ ਏਕ ਸਾਥ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ: ਆਸਥਾ ਭੀ ਏਕ ਬੜਾ ਕਾਰਕ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਕੇ ਮਧਿਅਤ ਏਕ ਆਤਮਕਤਾ ਕੋ ਸੁਦੂਰ ਕਰਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ। ਰਾਮ ਦੀ ਚਾਰਿਤ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਜੋ ਆਸਥਾ ਦਿਖਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਸਕਾ ਸ਼ਵਰੂਪ ਅਖਿਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਤਰੂ ਪਰਿਲਕਿਤ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਚੀਨਕਾਲ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਲਿਆਂ (ਤੀਰਥ—ਸਥਾਨ) ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਆਦਿਦੇਵ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਦ੍ਰਾਵਦਸ ਜਾਗੋਰਿਤਿਲਿੰਗ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ। ਸਭੀ ਪ੍ਰਾਂਤੀਂ ਦੀਆਂ ਲੋਗਾਂ ਦੀਆਂ ਆਸਥਾ ਇਨ ਸਭੀ ਜਾਗੋਰਿਤਿਲਿੰਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿ ਅਟੂਟ ਅਤੇ ਏਕ ਸਮਾਨ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਆਸਥਾ ਆਵੇਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਸੋਮਨਾਥ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿ ਕਾਸ਼ੀ ਦੀ ਲੋਗਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿ ਹੈ। ਯਹੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਚ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਏਕਾਤਮਕਤਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤਿਹਾਸਿਕ ਕ੍਷ੇਤਰ ਦੀ ਧਰਮ, ਤੀਰਥ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੀ ਜੋ ਜੋ ਹੈ, ਜੋ ਅਭਾਵ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ: ਯਹੀ ਸਾਡਾ ਸਚ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਏਕਾਤਮਕਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿ ਗਾਂਧੀਜੀ ਦੀ ਇਸੇ ਪੁਰਾਤਨਕਾਲ ਦੀ ਹੋਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਵਿਕਿਤਿ ਮਾਨਨੀ ਹੈ। ਹਿੰਦ ਸ਼ਵਰਾਜ ਮੌਜੂਦਾ ਗਾਂਧੀਜੀ ਦੀ ਕਹਾਂਦੀ ਹੈ— “ਜਿਨ ਦੂਰਦੰਤੀ ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸੇਤੁਬੰਧ ਰਾਮੇਸ਼ਵਰਮ, ਜਗਨਾਥਪੁਰੀ ਅਤੇ ਹਰਿਦ੍ਰਾਰ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀ ਉਨਕਾ ਆਪਕੀ ਰਾਧਾ ਮੌਜੂਦਾ ਕਿਥੋਂ ਆਵੇਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਵੇਂ ਮੂਰਖ ਨਹੀਂ ਥੇ। ਯਹ ਤੋਂ ਆਪ ਭੀ ਕਬੂਲ ਕਰੋਂਗੇ। ਵੇਂ ਜਾਨਨੇ ਥੇ ਕਿ ਈਸ਼ਵਰ ਮਜਨ ਘਰ ਬੈਠੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।”

ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਨਿਰਮਾਣ ਬੋਲਿਆਂ ਦੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭੌਗੋਲਿਕ ਵ੍ਰਤਿ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ ਪਰਨ੍ਤੁ ਬੋਲਿਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ: ਯਹੋਂ ਦੋ ਬਾਰੋਂ ਦੇਖਨੇ ਦੀ ਮਿਲਤੀ ਹੈ— ਪ੍ਰਥਮ ਯਹ ਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਪਨੇ ਆਪ ਮੌਜੂਦਾ ਭਿੰਨ ਬੋਲਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨ ਰਹਣੀ ਹੈ ਇਸਲਿਏ ਇਸਕੀ ਚੇਤਨਾ ਵਿਰਾਟ ਏਵਾਂ ਏਕਾਤਮਕ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਯਹ ਕਿ ਲੋਕ ਬੋਲੀ ਦੀ ਸੰਸਕ੃ਤੀ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪਰਿਨਿ਷ਿਤ ਸੰਸਕ੃ਤੀ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਮੌਜੂਦਾ ਅਨੇਕ ਬੋਲਿਆਂ ਦੀ ਸਦਿਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਔਰ ਆਜ ਭੀ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਉਤਰ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਮਧਿਅਤ ਭਾਰਤ ਦੀ ਬੋਲਿਆਂ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ ਤਮਾਸ

ਬੋਲਿਆਂ ਦੀ ਬੋਲਨੇ ਵਾਲੇ ਲੋਗ ਏਕ ਸਮੁਦਾਯ ਦੀ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦਾ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਿੰਧ ਆਲੋਚਕ ਡਾਂਡਾ ਰਾਮਵਿਲਾਸ ਸ਼ਰਮਾ ‘ਹਿੰਦੀ ਜਾਤਿ’ ਦੀ ਸੰਜ਼ਾ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਯਹ ਸਤਿ ਹੈ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਅਪਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਅਤੰਨੀਹਿਤ ਬੋਲਿਆਂ ਦੀ ਬੋਲਨੇ ਵਾਲੇ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਮਧਿਅਤ ਏਕ ਸਮੁਦਾਯ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਉਨ੍ਮੇਖਿਤ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਥਾ ਸਭੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਾਮਾਜਿਕ ਅਸਿਮਤਾ ਦੀ ਭਾਵ ਭੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਅਸਿਮਤਾ ਮੂਲਕ ਚੇਤਨਾ ਕਿਸੀ—ਕਿਸੀ ਰਾਹ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਏਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਅਨੱਤਗਤ ਲੋਗ ਦੂਜੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਵਿਵੇ਷ ਰਖਨੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਕਾਰਣ ਇਹ ਵਿਵੇ਷ ਬਢਤਾ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਮਧਿਅਤ ਮਤਬੇਦ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਰੂਪ ਭੀ ਅਖਿਲਧਾਰ ਕਰਨੇ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀਯ ਅਖੱਣਦਤਾ ਦੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿ਷ਯ ਦੀ ਨਜ਼ਰਾਂਦਾਜ ਨਹੀਂ ਕਿਯਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਤਿ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਭੂਮਿ ਮੌਜੂਦਾ ਅਨੇਕ ਭਾਸ਼ਾਏਂ ਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਭਾਸ਼ਾਏਂ ਤੋਂ ਐਸੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਧਿਅਤ ਕੋਈ ਭਾਸ਼ਾਈ ਸਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਭੀ ਇਨ ਮਿੰਨ—ਮਿੰਨ ਭਾਸ਼ਾਓਂ ਦੀ ਬੋਲਨੇ ਵਾਲੇ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਸਤਰ ਏਕ ਹੈ। ਉਤਰ ਦੀ ‘ਮਥੁਰਾ’ ਦੀ ਵਿਕਿਤ ਦੀ ‘ਮਦੁਰਾ’ ਅਤੇ ਉਤਰ ਦੀ ‘ਕਾਸ਼ੀ’ ਦੀ ਵਿਕਿਤ ਦੀ ‘ਕਾਂਚੀ’ ਦੀ ਮਧਿਅਤ ਜੋ ਸਮਾਨਤਾਏਂ ਹਨ ਜੋ ਭਾਸ਼ਾਗਤ ਵਿਮਿੰਨਤਾ ਦੀ ਕਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੋਕੁਲ ਦੀ ਕ੃ਣ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਮੌਜੂਦਾ ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਨਰਸਿੰਹ ਮੈਹਤਾ ਗੁਜਰਾਤੀ ਮੌਜੂਦਾ ਰਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੋਂ ਪੂਰ੍ਬ ਵਿਦਾਪਤਿ ਅਤੇ ਚੈਤਨਾ ਮਹਾਪ੍ਰਭੂ ਮੈਥਿਲੀ ਤਥਾ ਬਾਂਗਲਾ ਮੌਜੂਦਾ ਵਨਦਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ ਭਾਸ਼ਾਵਿਧਤਾ ਦੀ ਮਧਿਅਤ ਜੋ ਭਾਗਵਤ ਏਕਤਾ ਹੈ, ਵਹ ਹੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਏਕਾਤਮਕਤਾ ਦੀ ਸੂਤਰ ਹੈ। ਅਖਿਲ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਤਰ ਪਰ ਉਮਰਾ ਭਕਤਿ ਆਂਦੋਲਨ ਜਿਸੇ ਅਥਵਾ ਤਕ ਦੀ ਸਬਸੇ ਬੜੀ ਸਾਮਾਜਿਕ—ਸਾਂਸਕ੃ਤਿਕ ਆਂਦੋਲਨ ਮਾਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭੀ ਵਿਕਿਤ ਦੀ ਉਤਰ, ਪਿਛਮ ਦੀ ਪੂਰ੍ਬ ਤਕ ਕ੍ਰਿਯਾਸ਼ੀਲ ਥਾ। ਕਿਹਾ ਭੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ— ‘ਭਕਤਿ ਦ੍ਰਵਿੜ ਉਪਜੀ ਲਾਏ ਰਾਮਾਨਾਂਦ’ ਅਰਥਾਤ ਕਬੀਰ, ਤੁਲਸੀ ਦੀ ਵਾਣੀ ਜਿਸੇ ਆਜ ਭੀ ਭਾਰਤੀਯ ਸਮਾਜ ਅਪਨੀ ਰਾਹ ਦੀ ਪਾਤਾ ਹੈ, ਵਿਕਿਤ ਦੀ ਚਿੰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅਤੇ: ਇਹ ਚਿੰਨ ਦੀ ਵਿ਷ਯ ਹੈ ਕਿ ਮੂਲਤ: ਏਕ ਹੀ ਭਾਵ ਅਤੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅਨੁਪ੍ਰਾਣਿਤ ਹਮ ਸਮਸਤ ਭਾਰਤੀਯ ਅਪਨੇ ਏਕ ਹੋਣੇ ਦੀ ਸਤਿ ਦੀ ਕਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਅਨਮਿੜਾ ਹੋ ਆਪਸ ਦੀ ਵੈਮਨਸਾਈ ਰਖੇ ਹਨ? ਸਚ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਾਏ ਤੋਂ ਹਮੋਂ ਜਾਨਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਪਨੇ ਸੰਸਕ੃ਤਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਜਡੋਂ ਦੀ ਬਾਰੇ ਮੈਂ। ਹਮ ਸਿਰਫ ਅਮੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਕੁਛ ਨਵੀਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਦੇਖਕਰ ਹੀ ਪ੍ਰਤਿਕਿਤੀ ਦੇਣੇ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਹਮੋਂ ਯਹ ਸਮਸ਼ਨੇ ਦੀ ਵਿਕਿਤ ਭਾਸ਼ਾਵਿਧਤਾ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੃ਤਿਆਂ ਦੀ ਬੇਹਤਰ ਸਮਨਵਿਧ ਦੀ ਭਾਰਤ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਦੀ ਏਕ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਹੈ। ਵਿਕਿਤ ਦੀ ਬੜਾ ਸੌਂਦਰਧ ਹੋਣਾ ਹੈ ਪਰਨ੍ਤੁ ਯਹ ਸੌਂਦਰਧ ਬੜਾ ਜ਼ਾਜੁਕ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਅਪਨੇ ਖਤਰੇ ਭੀ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਰ਷ ਖਤਰਾਵਾਂ ਦੀ ਚੁਨੌਤਿਆਂ ਦੀ ਨ ਤੋਂ ਕਿਸੀ ਭੀ ਭਾਗ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੀ ਜ਼ੁਕਾ ਹੈ। ਹਮ ਆਗੇ ਭੀ ਨ ਢੱਗੇ ਨ ਜ਼ੁਕੋਂਗੇ। ਵਿਕਿਤ ਦੀ ਏਕਤਾ ਹਮਾਰਾ ਗੈਰਵ ਹੈ, ਹਮਾਰੀ ਉਪਲਬਧਿ ਹੈ ਅਤੇ ਹਮ ਇਸੇ ਹਰ ਕੀਮਤ ਪਰ ਅਕਸ਼ੁਣ ਰਖੋਂਗੇ।

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਿਲਾਈ, ਦਿੱਲੀ—1

ग्राहक के मुख से

अराधना त्यागी

हमारे फर्म डेजी इंडिया की शुरुआत वर्ष 2012 में हुई जो सैनिटरी नैपकिन तथा बेबी डायपर का निर्माण करती है। मैं वर्ष 2014 में श्री अरुणाचलम मुरगुनाथन से मिली जिन पर अक्षय कुमार अभिनित फिल्म पैडमैन बनी थी। शुरुआती यात्रा काफी मनोरंजक तथा सीखने वाली रही। सैनिटरी नैपकिन के लिए लगभग हजारों औँगनबाड़ी केंद्रों पर जागरूकता अभियान चलाया जिससे महिलाओं को जागरूक करने के साथ-साथ उनकी सोच के बारे में भी जाना जा सके। कंपनी की वास्तविक यात्रा वर्ष 2017 में प्रारंभ हुई। सर्वप्रथम महिला बाल विकास विभाग में अपने प्रोडक्ट का विक्रय शुरू किया। उस समय उदिता कॉर्नर के अंतर्गत सेनेटरी

नैपकिन क्रय करने की मध्यप्रदेश सरकार की योजना का कंपनी को सबसे ज्यादा लाभ मिला। प्रोडक्ट की गुणवत्ता के प्रति लोगों का रुझान देखकर डेजी ब्रांड को हमने मार्केट में विक्रय करना प्रारंभ किया। मार्केट में भी फर्म के सेनेटरी नैपकिन की एक अलग पहचान बनी। वर्ष 2017 में ही डेजी ब्रांड ने 15 लाख सेनेटरी नैपकिन का विक्रय किया।

प्रारंभ में कुछ विशेष लोगों से आर्थिक सहयोग प्राप्त जरूर हुआ लेकिन काम में विस्तार होने पर इतनी राशि पर्याप्त नहीं थी। बैंक से ऋण लेने की प्रक्रिया की जानकारी बिल्कुल नहीं थी। वर्ष 2018 में प्रधानमंत्री मुद्रा योजना के बारे में पता चला तो मैंने पंजाब एण्ड सिंध बैंक की फोर्ट रोड स्थित शाखा में संपर्क किया। वर्ष 2018 में पंजाब एण्ड सिंध बैंक की फोर्ट रोड ग्वालियर स्थित शाखा से हमारे फर्म को प्रधानमंत्री मुद्रा योजना के अंतर्गत ₹10.00 लाख का ऋण स्वीकृत किया गया। इस राशि के बाद हमारे फर्म की उत्पादन क्षमता दोगुनी हो गई। ऐसा नहीं है कि अपना प्रपोजल हमने पहले किसी को नहीं दिया, लगभग 10 से 12 बैंक शाखाओं ने हमारे ऋण प्रस्ताव को अस्वीकृत कर दिया। ऋण को लेकर हमारी आशा खत्म ही हो गई थी लेकिन पंजाब एण्ड सिंध बैंक ने हम पर विश्वास दिखाते हुए ऋण स्वीकृत किया। इससे हमारी आर्थिक आवश्यकता तो पूरी हुई ही, साथ में हम में काम करने की नई ऊर्जा का भी संचार हुआ। बैंक से जुड़ने के पश्चात वर्ष 2019–20 में फर्म ने 1.5 करोड़ सैनिटरी नैपकिन का डिस्ट्रीब्यूशन किया और चालू वित्तीय वर्ष में यह आंकड़ा 6 करोड़ तक पहुंच गया है। मांग बढ़ने का परिणाम यह हुआ कि वित्तीय वर्ष 2018–19 के अप्रैल माह में मार्केट में आने वाली इस ब्रांड का उत्पाद जनवरी 2019 माह तक आते-आते मार्केट में शॉर्ट हो गया।

वर्ष 2020 में बैंक ने हमारा प्रोजेक्ट सीजीटीएमएससी के अंतर्गत स्टैंड अप इंडिया में ऋण राशि ₹10.00 से बढ़ाकर ₹35.00 लाख कर दिया जो हमारी कंपनी के बढ़ते व्यवसाय के लिए अत्यंत आवश्यक था। इतना ही नहीं अब हमारी प्रोपराइटरशिप फर्म, प्राइवेट लिमिटेड कंपनी में परिवर्तित हो गई है। सैनिटरी नैपकिन और बेबी डायपर की सफलता के बाद कंपनी अब अपने और भी उत्पाद बाजार में उतारने जा रही है। फर्म से लेकर कंपनी बनने तक की इस यात्रा में पंजाब एण्ड सिंध बैंक शाखा फोर्ट रोड ग्वालियर का काफी सहयोग मिला जिसके लिए शाखा प्रबंधक श्री साफल्य कुमार बडपण्डा सहित सभी स्टाफ सदस्यों का बहुत-बहुत आभार। बैंक ने शाखा में ऐसे कार्मिकों को पदस्थ किया है जो ग्राहक सेवा के लिए पूरी तरह से समर्पित हैं। मैं ईश्वर से प्रार्थना करती हूँ कि बैंक अपनी छवि के अनुरूप हमेशा इसी तरह समाज के उत्थान में बहुमत्य योगदान देते रहे।

शुभकामनाओं सहित!

अराधना त्यागी

(डेजी इंडिया प्राइवेट लिमिटेड)

ਸ਼ਿਵਸ਼ਾਰਣ ਕੁਮਾਰ 'ਸ਼ਿਵ'

ਪਢਨਾ ਤੀਨੋਂ ਕੌ ਨਹੀਂ ਆਤਾ ਪਰ ਤੀਨੋਂ ਪਢ ਰਹੇ ਹੈਂ

ਸੁਭ ਕਾ ਸਮਯ ਥਾ। ਮੰਦ—ਮੰਦ ਹਵਾ ਬਹ ਰਹੀ ਥੀ। ਸੂਰ੍ਯ ਲਾਲਿਮਾ ਲਿਏ ਬਾਦਲ ਕੋ ਚੀਰਤੇ ਹੁਏ ਅਪਨਾ ਸੁਖ ਖੋਲ ਰਹਾ ਥਾ। ਪ੍ਰਤ੍ਯੇਕ ਦਿਨ ਕੀ ਭਾਂਤਿ ਆਜ ਭੀ ਨਰੋਤਮ ਸੁਭ ਕੇ ਸਮਯ ਨਹਰ ਪਰ ਟਹਲ ਰਹਾ ਥਾ। ਨਰੋਤਮ ਏਕ ਕਣ ਨਹਰ ਕੇ ਬਹਤੇ ਸਦਾਨੀਰਾ ਜਲ ਕੋ ਦੇਖਤੇ ਤੋਂ ਦੂਸਰੇ ਕਣ ਸੂਰ੍ਯ ਕੇ ਸੁਨਹਰੇ ਪਲ ਕੋ। ਚਾਰੋਂ ਓਰੇ ਧਾਨ ਕੇ ਲਹਲਹਾਤੇ ਫਸਲ ਕੋ ਦੇਖਕਰ ਨਰੋਤਮ ਅਪਨੇ ਆਪ ਮੌਂ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਕੇ ਆੱਗਨ ਮੌਂ ਸੜਨ ਹੋ ਗਏ ਥੇ। ਇਸੀ ਬੀਚ ਨਰੋਤਮ ਕੇ ਕਾਨਾਂ ਤਕ ਜਾਨਵਰ ਕੇ ਬਚ੍ਚੇ ਕੀ ਚੀਖਨੇ ਕੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਨੇ ਲਗੀ। ਨਰੋਤਮ ਪਾਸ ਜਾਕਰ ਦੇਖਾ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲਾ ਕੁਤਾ ਕਾ ਏਕ ਬਚ੍ਚਾ ਨਹਰ ਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪੜਾ ਹੁਆ ਹੈ। ਨਰੋਤਮ ਏਕ ਸ਼ਿਕਾਕ ਹੈਂ, ਉਨਮੋਂ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਕੇ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਉਨਮੋਂ ਭਾਵਨਾ ਕੂਟ—ਕੂਟ ਕਰ ਭਰੀ ਹੁੰਈ ਹੈ। ਉਸ ਨੌਨਿਹਾਲ ਕੋ ਗੋਦ ਮੌਂ ਤਠਾਕਰ ਘਰ ਲੇ ਆਏ। ਉਸੇ ਅਛੀ ਤਰਹ ਸੇ ਸਾਫ਼ੁਨ ਸੇ ਨਹਲਾਯਾ। ਏਕ ਕਟੋਰੇ ਮੌਂ ਦੂਧ ਪੀਨੇ ਕੋ ਦਿਯਾ। ਜਿਸੇ ਉਸਨੇ ਗਟਕ ਲਿਆ। ਨਰੋਤਮ ਨੇ ਉਸਕਾ ਨਾਮ "ਮੌਤੀ" ਰਖਾ।

ਨਰੋਤਮ ਕੇ ਘਰ ਪੂਰਾ ਭਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੈ। ਨਰੋਤਮ ਕੇ ਤੀਨ ਸਾਲ ਕੀ ਬੇਟੀ ਚਿੰਕੀ ਔਰ ਦੋ ਸਾਲ ਕਾ ਬੇਟਾ ਅਰਜਨ ਹੈਂ। ਮੌਤੀ ਕੇ ਆਨੇ ਸੇ ਚਿੰਕੀ ਔਰ ਅਰਜਨ ਕੋ ਮਾਨੇ ਖਿਲੌਨਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਨਰੋਤਮ ਸ਼ਕੂਲ ਚਲੇ ਜਾਤੇ ਔਰ ਸ਼ਾਮ ਮੌਂ ਹੀ ਆਤੇ ਥੇ। ਚਿੰਕੀ ਕੀ ਮੌਂ ਮਿੰਕੀ ਪੂਰੇ ਦਿਨ ਘਰ ਕੇ ਕਾਰਧ ਮੌਂ ਲਗੀ ਰਹਤੀ ਹੈ। ਪਹਲੇ ਤੋਂ ਚਿੰਕੀ ਗੁਡਿਆ ਕੇ ਖੇਲ ਮੌਂ ਲਗੀ ਰਹਤੀ ਥੀ, ਮਗਰ ਅਬ ਚਿੰਕੀ, ਅਰਜਨ ਔਰ ਮੌਤੀ ਤੀਨੋਂ ਅਚੇ ਦੋਸਤ ਹੋ ਗਏ ਥੇ। ਕਈ ਚਿੰਕੀ ਮੌਤੀ ਕੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਤੀ ਤੋਂ ਕਈ ਅਰਜਨ ਕੋ ਵਹ ਮੌਤੀ ਕੋ ਵੇਂ ਦੇਤੀ। ਇਸਕੇ ਲਿਏ ਤੋਂ ਕਈ—ਕਈ ਚਿੰਕੀ ਮੌਂ ਸੇ ਡਾਂਟ ਭੀ ਸੁਨਤੀ। ਅਰਜਨ ਰੋਤਾ ਤੋਂ ਮੌਤੀ ਮਿੰਕੀ ਕੇ ਪਾਸ ਜਾਕਰ ਖਡਾ ਹੋ ਜਾਤਾ। ਮਿੰਕੀ ਸਮਝ ਜਾਤੀ ਕੀ ਅਰਜਨ ਕੋ ਭੂਖ ਲਗੀ ਹੈ, ਇਸਲਿਏ ਸੰਦੇਸ਼ਵਾਹਕ ਮੇਰੇ ਸਾਮਨੇ ਖਡਾ ਹੈ। ਅਰਜਨ ਮੌਂ ਕਾ ਦੂਧ ਪੀਕਰ ਫਿਰ ਸੇ ਮੌਤੀ ਕੇ ਸਾਥ ਖੇਲਨੇ ਲਗਤਾ। ਮੌਤੀ ਕਈ—ਕਈ ਮਿਟੀ ਤੁਡੇਦਕਰ ਪੈਰ ਸੇ ਚਿੰਕੀ ਔਰ ਅਰਜਨ ਪਰ ਦਾਲ ਦੇਤਾ। ਚਿੰਕੀ ਭੀ ਥੋੜਾ ਮਿਟੀ ਮੌਤੀ ਪਰ ਡਾਲ ਦੇਤੀ। ਪੂਰੇ ਦਿਨ ਤੀਨੋਂ ਜਿਧਰ ਜਾਤੇ ਏਕ ਸਾਥ ਜਾਤੇ। ਮਿੰਕੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚੈਨ ਸੇ ਰਹਤੀ। ਕਿਧੋਕਿ ਜਿਥੇ ਜਾਤੇ ਏਕ ਸਾਥ ਜਾਤੇ। ਮਿੰਕੀ ਮੌਤੀ ਦੀ ਬਚ੍ਚੇ ਮੌਤੀ ਕੀ ਸਾਥ ਹੀ ਖੇਲਤੇ ਰਹਤੇ ਹੈਂ।

ਏਕ ਦਿਨ ਮੌਤੀ ਕੋ ਰੋਟੀ—ਦੂਧ ਦੇਨਾ ਸਭੀ ਭੂਲ ਗਏ। ਚਿੰਕੀ ਕੀ ਮਾਨੇ ਕੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰਹਾ। ਸ਼ਾਮ ਕੋ ਜਿਥੇ ਨਰੋਤਮ ਸ਼ਕੂਲ ਸੇ ਆਏ ਤੋਂ ਮੌਤੀ ਦੀ ਬਚ੍ਚੇ ਮੌਤੀ ਕੀ ਸਾਥ ਹੀ ਖੇਲਤੇ ਰਹਤੇ ਹੈਂ।

ਰੋਕ ਲਿਆ। ਨਰੋਤਮ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿਸੀ ਨੇ ਮੌਤੀ ਕੋ ਪੀਟਾ ਹੈ, ਕਿਥੀ ? ਚਿੰਕੀ—ਨਹੀਂ ਪਾਪ। ਅਚਾ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹੀ ਮੌਤੀ, ਮੈਂ ਅਭੀ ਦੇਖਤਾ ਹੁੰਨ੍ਹ। ਮੌਤੀ ਆੱਗਨ ਕੇ ਏਕ ਕੋਨੇ ਮੌਂ ਜਾਕਰ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਮਾਨੋ ਕਹ ਰਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਬ ਆਪ ਜਾਤੇ ਹੋ ਤੋ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਖਤਾ। ਨਰੋਤਮ ਮੌਤੀ ਕੀ ਮਨੋਦਸ਼ਾ ਦੇਖਕਰ ਸਮਝ ਗਏ ਕਿ ਲਗਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੀ ਨੇ ਇਸਕੋ ਖਾਨਾ ਨਹੀਂ ਦਿਯਾ ਹੈ। ਇਸੀ ਬੀਚ ਚਿੰਕੀ ਨੇ ਚੁਪਕੇ ਸੇ ਏਕ ਕਟੋਰਾ ਮੌਂ ਦੂਧ—ਰੋਟੀ ਲਾਕਰ ਮੌਤੀ ਕੀ ਆਗੇ ਰਖ ਦੀ। ਮੌਤੀ ਪੈਰ ਫੈਲਾਕਰ ਅੰਗਡਾਈ ਲੇਨੇ ਲਗਾ। ਚਿੰਕੀ—ਖਾ ਲੇ ਭਾਈ ਜਲਦੀ ਸੇ ਨਹੀਂ ਤੋਂ ਪਾਪ ਮੁੜੇ..... ਅਰਜਨ ਮੌਤੀ ਪਰ ਚੜ ਗਿਆ। ਮੌਤੀ ਤਡਾ ਔਰ ਖਾਨੇ ਲਗਾ। ਫਿਰ ਤੀਨੋਂ ਖੇਲਨੇ ਲਗੇ।

ਆਜ ਨਰੋਤਮ ਚਿੰਕੀ ਕੇ ਪਢਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਮਨੋਹਰ ਪੋਥੀ ਕੀ ਕਿਤਾਬ ਲਾਏ। ਚਿੰਕੀ ਨੇ ਬੈਗ ਮੌਂ ਸਾਮਾਨ ਦੇਖਾ ਤੋਂ ਉਸੇ ਲਗਾ ਪਾਪਾ ਕੋਈ ਖਾਨੇ ਕੀ ਵਸਤੁ ਲਾਏ ਹੈਂ। ਉਸੇ ਬੈਗ ਸੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕੇ ਸਾਥ ਨਿਕਾਲਾ। ਪਰ ਉਸੇ ਸਮਝ ਮੌਂ ਨਹੀਂ ਆਯਾ ਕਿ ਇਸਕਾ ਕਿਥੀ ਕਿਤਾਬ ਕੀ ਕਿਤਾਬ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਆਕਰਣ ਮੌਂ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਅਪਨੀ ਆਦਤ ਕੇ ਅਨੁਰੂਪ ਵਹ ਘਰ ਕੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਇਸੇ ਫਰਸ਼ ਪਰ ਲੇ ਗੈਈ। ਪੀਛੇ ਸੇ ਅਰਜਨ ਔਰ ਮੌਤੀ ਭੀ ਵਹੁੰਚ ਗਏ। ਚਿੰਕੀ ਕਿਤਾਬ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਕੋ ਪਲਟ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਰਜਨ ਭੀ ਕਿਤਾਬ ਕੋ ਬਾਰ—ਬਾਰ ਛੂ ਰਹਾ ਹੈ। ਮੌਤੀ ਭੀ ਟਕ—ਟਕੀ ਲਗਾ ਕਰ ਦੇਖ ਰਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਮੁੜੇ ਭੀ ਪ੍ਰਤਿ ਪਲਟਨੇ ਦੇ ਗਏ। ਤੀਨੋਂ ਗੰਭੀਰਤਾ ਪ੍ਰਵੰਤ ਮਨੋਹਰ ਪੋਥੀ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਕੋ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਲੇਕਿਨ ਤੀਨੋਂ ਕੇ ਸਮਝ ਸੇ ਬਾਹਰ ਥਾ। ਫਿਰ ਭੀ ਤੀਨੋਂ ਮੌਂ ਕਿਤਾਬ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਆਕਰਣ ਮੌਂ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਿਨਾ ਪਲਕ ਝਾਪਕੇ ਤੀਨੋਂ ਮਨੋਹਰ ਪੋਥੀ ਕੇ ਕਿਤਾਬ ਕੋ ਸਰ—ਸਰੀ ਨਿਗਾਹ ਸੇ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਜੈਸੇ ਮਾਨੇ ਕੋਈ ਮਹਾਨ ਚਿੰਤਕ ਕਿਤਾਬ ਕੇ ਏਕ—ਏਕ ਪ੍ਰਤਿ ਕੋ ਸਾਰ ਕੋ ਸਮਝਨੇ ਕੀ ਕੋਝਿਅਤ ਕਰ ਰਹਾ ਹੈ। ਮਗਰ ਸਚਵਾਈ ਯਹੀ ਹੈ ਕਿ ਤੀਨੋਂ ਅਬੋਧ ਹੈਂ——ਪਢਨਾ ਤੀਨੋਂ ਕੋ ਨਹੀਂ ਆਤਾ, ਪਰ ਤੀਨੋਂ ਪਢ ਰਹੇ ਹੈਂ।

ਅੰਚਲ ਕਾਰਾਲਿਅਤ—ਨੋਏਡਾ

ਸੇਵਾਨਿਵ੃ਤੀ

ਬੈਂਕ ਕੇ ਕਾਰ्यਕਾਰੀ ਨਿਦੇਸ਼ਕ ਸ਼੍ਰੀ ਅਜਿਤ ਕੁਮਾਰ ਦਾਸ ਦਿਨਾਂਕ 31.03.2021 ਕੋ ਬੈਂਕ ਸੇ ਸੇਵਾਨਿਵ੃ਤ ਹੁਏ। ਸੇਵਾਨਿਵ੃ਤੀ ਕੇ ਅਵਸਰ ਪਰ ਬੈਂਕ ਦ੍ਰਾਗ ਵਿਦਾਈ ਸਮਾਰੋਹ ਕਾ ਆਯੋਜਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਜਿਸਮੇਂ ਬੈਂਕ ਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਿਦੇਸ਼ਕ ਏਂ ਮੁਖ ਕਾਰਘਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਏਸ. ਕੁਣਾਨ, ਕਾਰਘਕਾਰੀ ਨਿਦੇਸ਼ਕ ਸ਼੍ਰੀ ਕੋਲਲੇਗਾਲ ਵੀ ਰਾਧਵੇਨਦ੍ਰ ਤਥਾ ਅਨ੍ਯ ਉਚਚਾਧਿਕਾਰੀ ਉਪਸਥਿਤ ਰਹੇ। ਸ਼੍ਰੀ ਅਜਿਤ ਕੁਮਾਰ ਦਾਸ ਨੇ ਵਰ਷ 1986 ਮੌਲ ਪਰਿਵੀਕਸ਼ਾਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੇ ਰੂਪ ਮੌਲ ਅਪਨੇ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕੈਰੀਅਰ ਕੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀ ਥੀ। 35 ਵਰ੍਷ਾਂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਅਵਧੀ ਮੌਲ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਲਗਭਗ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕੇ ਸਾਥੀ ਕੌਂਠਾਂ ਵਿਸ਼ੇ਷ਕਰ ਕ੍ਰੇਡਿਟ ਤਥਾ ਵਿਤੀਧ ਸਮਾਵੇਸ਼ਨ ਮੌਲ ਕਾਰਘ ਕਿਯਾ। ਪੰਜਾਬ ਏਂਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ ਮੌਲ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਦਿਨਾਂਕ 01.04.2020 ਕੋ ਕਾਰਘਕਾਰੀ ਨਿਦੇਸ਼ਕ ਕੇ ਪਦ ਪਰ ਕਾਰਘਭਾਰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਿਯਾ ਤਥਾ ਸੇਵਾਨਿਵ੃ਤੀ ਤਕ ਇਸ ਪਦ ਪਰ ਬਨੇ ਰਹੇ।

ਭਾਰਤੀ

ਕਾਣਾ! ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਮ ਹੋਤੀ (ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਿਕਿਕਾ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ਬਾਈ ਫੁਲੇ)

ਆਜ ਸੰਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵ ਕੋਰੋਨਾ-19 ਕੀ ਇਸ ਮਹਾਮਾਰੀ ਦੇ ਜੂਝ ਰਹਾ ਹੈ। ਚਾਰੋਂ ਓਰ੍ਹਾਂ ਕੇਵਲ ਮ੃ਤ੍ਯੁ, ਦੁਖ, ਪੀਡਾ ਦੇ ਸ਼ਾਨਵ ਇਸ ਮਹਾਮਾਰੀ ਦੇ ਪਾਰ ਪਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸੰਘਰ਷ ਕਰ ਰਹਾ ਹੈ। ਕੋਰੋਨਾ ਕੀ ਇਸ ਮਹਾਮਾਰੀ ਨੇ ਹਮੁੰ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਸਿਖਾ ਭੀ ਦਿਯਾ। ਸਵਚ਼ਤਾ ਦੇ ਸਾਥ—ਸਾਥ ਇਸਨੇ ਹਮੁੰ ਮਾਨਵ ਮੂਲ੍ਯ ਭੀ ਸਿਖਾਏ। ਕੋਰੋਨਾ ਦੇ ਸਮਾਂ ਲਾਖਾਂ ਹਾਥ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮੰਦੋਂ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇ ਲਿਏ ਆਗੇ ਆਏ। ਹਮਨੇ ਦੂਜਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਸੀਖਾ ਔਰਟ ਯਹ ਪਾਯਾ ਕਿ ਜਿਨ ਮਜ਼ਦੂਰੀਆਂ, ਸਫਾਈ ਕਰਮਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਕਰ ਹਮ ਨਾਕ ਮੁਹੱ ਸਿਕੋਡ ਲੇਂਦੇ ਥੇ ਅਤੇ ਉਨਕਾ ਹਰ ਗਲੀ—ਮੋਹਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫੂਲਾਂ ਦੀ ਹਾਰ ਦੇ ਸ਼ਵਾਗਤ ਕਿਯਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਹਮਨੇ ਅਪਨਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਭੂਲਕਰ ਉਨ ਸੰਭਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭੀ ਕੀ ਫਿਰ ਵਹ ਚਾਹੇ ਆਰਥਿਕ ਥੀ ਯਾ ਸਾਮਾਜਿਕ! ਪਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਯਹ ਉਠਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਥਾਂ ਹਮਾਰਾ ਇਸ ਕੋਰੋਨਾ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਕਿਧੂ ਗਿਆ ਵਿਵਹਾਰ ਆਗੇ ਭੀ ਐਸੇ ਹੀ ਬਨਾ ਰਹੇਗਾ? ਯਾ ਫਿਰ ਜੈਸਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੇ ਹੋਤਾ ਆਯਾ ਹੈ ਹਮ ਸਮਾਂ ਦੇ ਸਾਥ—ਸਾਥ ਉਦੱਤ ਦਰਵਾਜ਼ਾ, ਸੰਤਾਪ, ਪੀਡਾ ਦੀ ਭੂਲ ਜਾਏਂਗੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਹਲੇ ਜੈਸੇ ਹੀ ਬਨ ਜਾਏਂਗੇ। ਠੀਕ ਵੈਂਤੇ ਹੀ ਜੈਸੇ ਹਮਾਰੇ ਸਾਮਾਜਿਕ ਮਹਾਨਾਯਕਾਂ ਦੀ ਹਮ ਭੂਲ ਗਏ ਹੈਂ...

ਹਮਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਿਕਿਕਾ ਦੀ ਜਨਮਦਿਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਕਿਯਾ। ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡਿਆ ਪਰ ਸੰਭਾਂ ਨੇ ਉਨਕੇ ਖੂਬ ਯਾਦ ਕਿਯਾ। ਪਰ, ਕਿਥਾਂ ਹਮ ਸੰਭਾਂ ਸਾਡੀ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨਕੇ ਧੋਗਦਾਨ ਦੀ ਯਾਦ ਰਖ ਪਾਏ ਹੈਂ?... ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਤਨਾ ਦੁਖ ਅਤੇ ਪੀਡਾ ਸਹਕਰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਰੁਦ਼ ਜਾਕਰ ਹਮੁੰ ਸ਼ਿਕਿਕਾ ਦੇ ਰੂਬੁਰੂ ਕਰਾਵਾ, ਹਮ ਸਾਬ ਭੂਲ ਗਏ।

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮਹਿਲਾ ਸ਼ਿਕਿਕਾ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀਬਾਈ ਫੁਲੇ ਦੀ ਧੋਗਦਾਨ ਦੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ, ਵੈਂਤੇ ਨਹੀਂ ਕਿਯਾ ਜਾਤਾ। 19ਵੀਂ ਸੱਤੀਂ ਮੌਜੂਦਾ ਜ਼ਬ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੈਤਿਕ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਸਾਥ—ਸਾਥ ਸਾਮਾਜਿਕ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਦੀ ਦੌਰ ਥਾ, ਤਥਾਂ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀਬਾਈ ਫੁਲੇ ਨੇ ਸ਼ਿਕਿਕਾ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਕੇ ਜਾਨਾ, ਸਮਝਾ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾਓਂ ਦੀ ਆਜਾਦੀ ਦੀ ਨਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੀ ਨਾਲ ਰਾਹਾਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਲ ਚੇਤਨਾ ਕੀ ਕਿਯਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕਿਧੂ ਉਤਨਾ ਆਤਮਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਰੁਦ਼ ਜਾਕਰ ਅਪਨੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਲਿਏ ਲੱਗਾਉਣਾ ਸ਼ਾਯਦ ਹਮੁੰ ਦੇ ਅਧਿਕਤਰ ਮਹਿਲਾਏਂ ਦੇਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾਤੀ। ਆਂਕਡੇ ਬਤਾਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਧਿਕਤਰ ਮਹਿਲਾਏਂ ਘਰੇਲੂ ਹਿੱਸਾ, ਧੌਨ ਸ਼ੋ਷ਣ, ਛੇਡ਼ਚਾਡ਼,

ਬਲਾਤਕਾਰ ਆਦਿ ਦੀ ਸ਼ਿਕਿਕਾ ਹੋਤੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਪਾਤੀ... ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਲਿਏ ਵਹ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਏ ਯੇ ਉਮੀਦ ਕਮ ਹੈ। ਮੈਂ ਐਸਾ ਇਸਲਿਏ ਕਹ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਸਾਂਵੰਧਾਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲਾਉਣਾ ਕੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਅਤੇ ਯਹਾਂ ਤਕ ਕੀ ਨਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਲੀ ਲੱਡਕਿਆਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਬਹੁਤ ਕਮ ਹੈ। ਆਜ ਭੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਜੋ ਬੇਟੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨੇ ਪਰ ਅਧਿਕ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਆਜ ਦੇ ਇਸ ਆਧੁਨਿਕ ਯੁਗ ਵਿੱਚ ਜਾਹਿੰਦਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰੌਦਿਯੋਗਿਕ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਅਧਿਕ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਖਿਕਲ ਦੀ ਬੇਟੀਆਂ ਦੀ ਬਾਹਰਵੀਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੁਆ ਤੋਂ ਸਨਾਤਕ ਕਰਵਾ ਕਰ ਛੋਡ ਦਿਤਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਵਹ ਆਗੇ ਪਢਨਾ ਭੀ ਚਾਹੇ ਤੋਂ ਆਰਥਿਕ, ਸਾਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸੁਰਕਾ ਦੀ ਦਬਾਵ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਗੇ ਬਢਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਤਾ।

19ਵੀਂ ਸੱਤੀਂ ਵਿੱਚ ਮਹਿਲਾਓਂ ਦੀ ਮਹਿਲਾਓਂ ਦੀ ਪਦਨੇ—ਲਿਖਨੇ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਥਾ। ਉਨਕੀ ਜਧੂਂ ਪਰ ਉਨਕੇ ਦ੍ਰਾਰਾ ਕਿਏ ਗਏ ਧੋਗਦਾਨ ਦੀ ਸਮਝਾ ਅਤੇ ਜਾਨਨਾ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਸਿਤ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਅਧਿਕਾਰ, ਛੁਆਛੂਤ, ਸਤੀਪ੍ਰਥਾ, ਬਾਲ ਯਾਂ ਵਿਧਿਵਾਂ—ਵਿਵਾਹ ਜੈਸੀ ਕੁਰੀਤਿਆਂ ਪਰ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਹੋਗੀ? ਕਿਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੂਡਿਵਾਦੀ ਪਰਿਪਰਾਓ ਕੇ ਤੌਡਕਰ ਮਹਿਲਾਓਂ ਦੀ

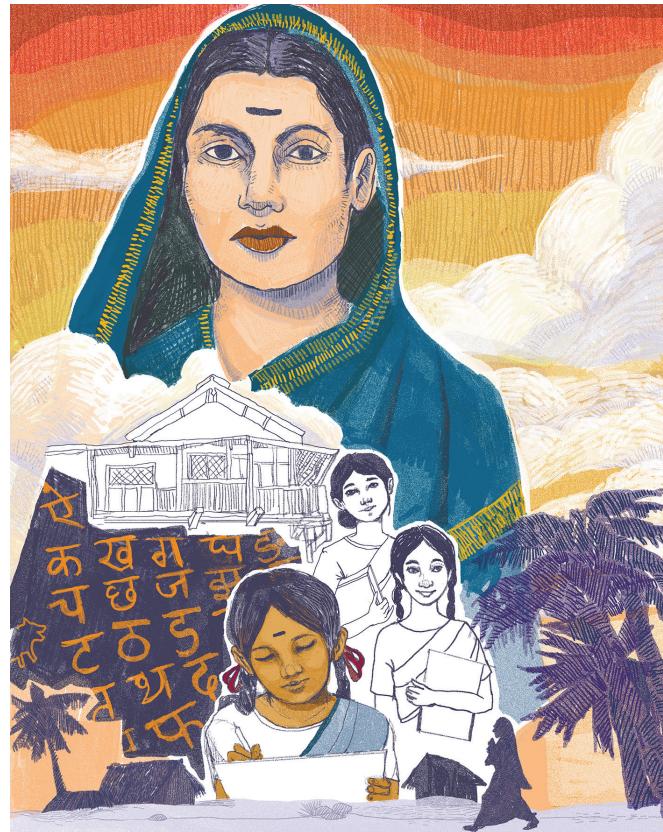
ਪਢਨੇ ਵ ਆਗੇ ਬਢਨੇ ਕੀ ਰਾਹ ਦੀ ਹੋਗੀ ਔਰ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਆਧੀ ਆਬਾਦੀ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੋ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਕੇ ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਮੁਖਧਾਰਾ ਮੌਲ ਲਾ ਖੜਾ ਕਿਯਾ ਹੋਗਾ ਲੇਕਿਨ, ਐਸੀ ਸਮਾਜ ਸੇਵਿਕਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂਨੇ ਸਾਮਾਜਿਕ ਕੁਰੀਤਿਆਂ ਕੇ ਖਿਲਾਫ ਆਵਾਜ ਉਠਾਈ, ਕਿਆ ਹਮ ਉਨਕੇ ਯੋਗਦਾਨ ਔਰ ਬਲਿਦਾਨ ਕੇ ਸਾਥ ਨਿਆਂ ਕਰ ਪਾਏ?

ਸਤ੍ਰੀ ਮੁਕਤਿ ਆਂਦੋਲਨ ਕੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾਸ਼ੋਤ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀਬਾਈ ਫੁਲੇ ਕਾ ਜਨਮ 3 ਜਨਵਰੀ, 1831 ਕੋ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਕੇ ਸਤਾਰਾ ਜਿਲੇ ਮੌਲ ਐਸੇ ਸਮਾਂ ਪਰ ਹੁਆ, ਜਿਥੇ ਭਾਰਤੀਯ ਸਮਾਜ ਮੌਲ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੀ ਸਿਥਤਿ ਵਰਤਮਾਨ ਜੈਸੀ ਨਹੀਂ ਥੀ। ਵਹ ਕਾਲ ਕੁਰੀਤਿਆਂ, ਰਲਡੀਵਦਿਤਾ ਏਂ ਸਤ੍ਰੀ-ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕੇ ਕਾਲ ਥਾ। ਸਮਾਜ ਮੌਲ ਮਹਿਲਾਏਂ ਦੋਧਮ ਦਰੱਜ ਏਂ ਉਸਾਂ ਮੌਲ ਨਿਚਲੇ ਸਤਰ ਕੀ ਜੀਵਨ ਵਿਤੀਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਥੀਆਂ, ਉਸ ਪਰ ਭੀ ਦਲਿਤ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੀ ਸਿਥਤਿ ਅਤ੍ਯਾਂਤ ਸ਼ੋਚਨੀਧ ਥੀ। ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੋ ਨ ਤੋ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਕੀ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਥਾ ਔਰ ਨ ਹੀ ਵੇਂ ਅਪਨੇ ਊਪਰ ਹੋ ਰਹੇ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਕੇ ਵਿਰੁਦ਼ ਆਵਾਜ ਬੁਲੰਦ ਕਰ ਸਕਤੀ ਥੀ। ਐਸੇ ਸਮਾਂ ਮੌਲ ਸਤ੍ਰੀ-ਸ਼ਕਤਿ ਕੋ ਬਲ ਦੇਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀਬਾਈ ਫੁਲੇ ਸਾਮਨੇ ਆਈ।

ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ਏਂ ਐਸੇ ਸਮਾਜ ਔਰ ਮੁਖਧ ਰੂਪ ਸੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸੇ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਸ਼ਿਕਸ਼ਿਕਾ ਬਨਕਰ ਉਮਰੀ ਜਾਹਾਂ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੇ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤਕ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਸੇ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ ਥਾ। ਪੂਰਾ ਕਾ ਪੂਰਾ ਮਾਹੌਲ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੀ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਕੇ ਵਿਰੁਦ਼ ਥਾ। ਮਾਤਰ 9 ਸਾਲ ਕੀ ਉਮਰ ਮੌਲ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ਬਾਈ ਫੁਲੇ ਕੀ ਵਿਵਾਹ ਹੁਆ ਔਰ ਜਿਥੇ ਉਨਕਾ ਵਿਵਾਹ ਹੁਆ ਤਥੇ ਵਹ ਅਨਪਢ ਥੀ। ਜਿਸ ਦੌਰ ਮੌਲ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ਬਾਈ ਫੁਲੇ ਪਢਨੇ ਕੀ ਸਪਨਾ ਦੇਖ ਰਹੀ ਥੀ। ਉਸ ਦੌਰ ਮੌਲ ਅਸਪੂਰਣਤਾ, ਛੁਆਛੂਤ, ਮੇਦਭਾਵ ਜੈਸੀ ਕੁਰੀਤਿਆਂ ਚੱਚ ਪਰ ਥੀ। ਉਸੀ ਦੌਰਾਨ ਕੀ ਏਕ ਘਟਨਾ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਂ ਦਿਨ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ਅੰਗੇਜੀ ਕੀ ਕਿਸੀ ਕਿਤਾਬ ਕੇ ਪਨੇ ਪਲਟ ਰਹੀ ਥੀ, ਵਹ ਕਿਤਾਬ ਉਠਾਕਰ ਕੇਵਲ ਉਸਮੈ ਬਨੇ ਰੰਗਬਿੰਬਾਂ ਚਿਤ੍ਰ ਦੇਖ ਰਹੀ ਥੀ। ਤਭੀ ਉਨਕੇ ਪਿਤਾਜੀ ਨੇ ਦੇਖ ਲਿਆ। ਵਹ ਦੌਡਕਰ ਆਏ ਔਰ ਉਨਕੇ ਹਾਥ ਸੇ ਕਿਤਾਬ ਛੀਨਕਰ ਘਰ ਸੇ ਬਾਹਰ ਫੌਂਕ ਦੀ ਕਾਰਣ ਸਿਰਫ ਇਤਨਾ ਥਾ ਕੀ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਕੀ ਹਕ ਕੇਵਲ ਉਚਚ ਜਾਤੀ ਕੇ ਪੁਰੂਸ਼ਾਂ ਕੀ ਹੀ ਥਾ। ਦਲਿਤ ਔਰ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੇ ਲਿਏ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਪਾਪ ਥਾ। ਬਾਅਦ ਉਸੀ ਦਿਨ ਸੇ ਵਹ ਕਿਤਾਬ ਵਾਪਸ ਲਾਕਰ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਬੈਠੀ ਕੀ ਕੁਛ ਭੀ ਹੋ ਜਾਏ ਵਹ ਏਂ ਨ ਏਕ ਦਿਨ ਪਢਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀਖੋਂਗੀ।

**”ਜਾਨ ਨਹੀਂ, ਵਿਦਿਆ ਨਹੀਂ
ਪਢਾਂਦਿ ਲਿਖਕਾਰ ਸ਼ਿਕਿਤ ਹੋਣੇ ਕੀ ਮੰਗਾ ਨਹੀਂ
ਬੁਝਿ ਹੋਕਰ ਭੀ ਤਾਂਸੇ ਵਾਰਥ ਗੱਗਾਏਂ
ਤਾਂਸੇ ਕੈਂਸੇ ਕਹੋਂ ਇੱਸਾਨ ?“**

ਨੌ ਵਰ਷ ਕੀ ਆਖੂ ਮੌਲ ਇਨਕਾ ਵਿਵਾਹ ਚੌਦਹ ਵਰ਷ ਕੀ ਜ਼ਿਯੋਤਿਬਾ ਫੁਲੇ ਜੀ ਕੇ ਸਾਥ ਹੁਆ। ਜ਼ਿਯੋਤਿਬਾ ਜੀ ਜੈਸੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਾਮਾਜਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਕੇ ਪੁਰੋਧਾਂ ਕੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਕੇ ਰੂਪ ਮੌਲ ਮਿਲ ਜਾਨਾ ਉਨਕੇ ਲਿਏ ਨਵਜੀਵਨ ਕੇ

ਪ੍ਰਾਰਂਭ ਕੇ ਸਮਾਨ ਥਾ। ਜ਼ਿਯੋਤਿਬਾ ਫੁਲੇ ਸਤ੍ਰੀ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਕੇ ਪ੍ਰਬਲ ਸਮਰਥਕ ਥੇ। ਵੇ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੀ ਆਤਮਨਿਰੰਭਰਤਾ ਸੇ ਲੇਕਰ ਉਨਕੀ ਸਾਮਾਜਿਕ ਅਨ੍ਯਾਧ ਸੇ ਮੁਕਤਿ ਕੇ ਲਿਏ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਕੀ ਹੀ ਅਨਿਵਾਰਧ ਸਾਧਨ ਮਾਨਤੇ ਥੇ। ਇਸੀ ਉਦੇਸ਼ ਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਅਪਨੀ ਪਲੀ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ਕੋ ਸ਼ਵਯ ਸ਼ਿਕਿਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਯਾ ਬਲਿਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨ੍ਯ ਸਿੱਤਰਿਆਂ ਕੋ ਭੀ ਸ਼ਿਕਿਤ ਕਰਨੇ ਕਾ ਉਤਤਰਦਾਇਤਵ ਭੀ ਸੌਂਪਾ।

ਸਾਵਿਤ੍ਰੀਬਾਈ ਨੇ ਅਪਨੇ ਅਥਕ ਪ੍ਰਯਾਸਾਂ ਸੇ ਵਿਭਿੰਨ ਜਾਤਿਆਂ ਕੀ ਨੌ ਬਾਲਿਕਾਓਂ ਕੇ ਲੇਕਰ ਸਨ 1848 ਮੌਲ ਬਿਨਾ ਕਿਸੀ ਬਾਹਰੀ ਆਰਥਿਕ ਸਹਾਯਤਾ ਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀ ਵਿਦਿਆਲਾਲ ਕੇ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰ, ਸਾਮਾਜਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਕੀ ਸੂਤਰਪਾਤ ਕਿਯਾ। ਉਨਕੇ ਲਿਏ ਅਕੇਲੇ ਯਹ ਕਾਰਘ ਕਰਨਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਥਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਜ ਕੇ ਉਲਾਹਨੇ ਝੋਲਨੇ ਪਢੇ। ਲੋਗ ਵਿਦਿਆਲਾਲ ਜਾਤੇ ਸਮਾਂ ਉਨਪਰ ਅਪਸਾਬਦੀਆਂ ਕੀ ਬੌਛਾਰ ਕੇ ਸਾਥ ਅਪਸਿਥਾਈ, ਗੋਬਰ ਫੌਂਕੇ ਜਾਤੇ ਥੇ। ਤਾਕਿ ਵਹ ਵਿਦਿਆਲਾਲ ਨ ਜਾ ਸਕੇ ਏਂ ਅਪਨਾ ਮਾਰਗ ਛੋਡ ਦੇ। ਇਸ ਕਾਰਘ ਮੌਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਕੀ ਪੁਰੋਧਾਂ ਕੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਕੇ ਹੁਆ ਕਰਤੀਆਂ ਥੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਇਸਕਾ ਭੀ ਇੱਤਜਾਮ ਕਰ ਲਿਆ, ਵਹ ਅਪਨੇ ਸਾਥ ਏਂ ਜੋਡੀ ਸਾਡੀ ਅਤਿਰਿਕਤ ਲੇਕਰ ਜਾਂਨਾ ਕਰਤੀ ਥੀ। ਕਿਨ੍ਤੁ ਇਤਨੇ ਕਾਈਆਂ ਕੋ ਝੋਲਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਭੀ ਵੇਂ ਅਪਨੇ ਮਾਰਗ ਸੇ ਨਹੀਂ ਹਟੀਆਂ, ਅਧਿਤੁ ਵਿਭਿੰਨ ਸਥਾਨਾਂ ਪਰ ਕਈ ਔਰ ਵਿਦਿਆਲਾਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕਿਏ ਔਰ ਸਿੱਤਰਿਆਂ ਕੀ ਸ਼ਿਕਿਤ ਤਥਾ ਜਾਗਰੂਕ ਕਿਯਾ।

ਸ਼ਿਕਿਤਾ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀਬਾਈ ਫੁਲੇ ਨੇ ਨ ਕੇਵਲ ਸ਼ਿਕਾ ਕੇ ਕ्षੇਤਰ ਮੋਂ ਅਭੂਤਪੂਰਵ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿਯਾ, ਅਧਿਤੁ ਭਾਰਤੀਯ ਸਿੱਤਰਿਆਂ ਕੇ ਦਸ਼ਾ ਸੁਧਾਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ 1852 ਮੋਂ 'ਮਹਿਲਾ ਮਣਡਲ' ਕਾ ਗਠਨ ਕਰ ਭਾਰਤੀਯ ਮਹਿਲਾ ਆਂਦੋਲਨ ਕੀ ਪ੍ਰਥਮ ਅਗੁਆ ਬਨ ਗਈ। ਇਸ ਮਹਿਲਾ ਮਣਡਲ ਨੇ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੇ ਵਿਰੁਦ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ, ਬਾਲ ਵਿਵਾਹ, ਵਿਧਵਾਓਂ ਕੇ ਸਿਰ ਮੂੰਡਨੇ ਕੀ ਪ੍ਰਥਾ, ਸ੍ਰੀ ਅਖਿਕਾ ਕੇ ਖਿਲਾਫ ਮੌਰਚਾਬੰਦ ਕਿਯਾ। ਅਪਨੇ ਦ੍ਰਾਗ ਚਲਾਏ ਗਏ ਅਨੇਕ ਆਂਦੋਲਨਾਂ ਮੋਂ ਉਨ੍ਹੋਂ ਅਭੂਤਪੂਰਵ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੂੰਦੀ। ਇਤਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਗੋਦ ਲਿਏ ਹੁਏ ਪੁਤ੍ਰ ਕੋ ਪਢਾਕਰ ਡਾਕਟਰ ਬਨਾਯਾ ਔਰ ਬਡੇ ਹੋਨੇ ਪਰ ਉਸਕਾ ਅਤੇਰਜਾਤੀਧ ਵਿਵਾਹ ਕਰਵਾਯਾ। ਮਹਾਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਕਾ ਯਹ ਪ੍ਰਥਮ ਅਤੇਰਜਾਤੀਧ ਵਿਵਾਹ ਥਾ। ਸਾਵਿਤ੍ਰੀਬਾਈ ਫੁਲੇ ਜੀਵਨਪੰਥਤ ਅਤੇਰਜਾਤੀਧ ਵਿਵਾਹ ਆਧੋਜਿਤ ਕਰ ਜਾਤਿ ਵ ਵਰਗ ਵਿਹੀਨ ਸਮਾਜ ਕੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰਯਾਸਰਤ ਰਹੀ। ਸਾਵਿਤ੍ਰੀਬਾਈ ਫੁਲੇ ਨੇ ਲਗਭਗ 48 ਵਰ੍਷ਾਂ ਤਕ ਦਲਿਤ, ਸ਼ੋ਷ਿਤ, ਪੀਡਿਤ ਸਿੱਤਰਿਆਂ ਕੋ ਸਮਾਨਪੂਰਵਕ ਜੀਵਨ ਜੀਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਿਯਾ।

ਉਸ ਸਮਝ ਹਮਾਰੇ ਸਮਾਜ ਮੋਂ ਲੜਕਿਆਂ ਕਾ ਛੋਟੀ ਤੁੰਨ ਮੋਂ ਵਿਵਾਹ ਕਰ ਦਿਯਾ ਜਾਤਾ ਥਾ ਔਰ ਕੋਈ ਬਾਰ ਮਹਜ 12–13 ਵਰਗ ਕੀ ਤੁੰਨ ਮੋਂ ਵਿਧਵਾ ਹੋ ਜਾਤੀ ਥੀਂ। ਇਸਕੇ ਬਾਦ ਉਨਕਾ ਕੇਸ਼ਵਪਨ ਕਰ ਉਨ੍ਹੋਂ ਕੁਰੂਪ ਬਨਾਯਾ ਜਾਤਾ ਥਾ ਤਾਕਿ ਉਨਕੀ ਤਰਫ ਕੋਈ ਪੁਰੁ਷ ਆਕਾਖਿਤ ਨ ਹੋ ਸਕੇ। ਉਨਕੇ ਸਰ ਮੁੰਡਵਾ ਦਿਏ ਜਾਤੇ ਥੇ ਔਰ ਭੀ ਨ ਜਾਨੇ ਕਿਆ—ਕਿਆ ਧਾਤਨਾਏ ਉਨ੍ਹੋਂ ਝੋਲਨੀ ਪੜ੍ਹੀ ਥੀ। ਲੇਕਿਨ ਐਸੀ ਵਿਧਵਾ ਲੜਕਿਆਂ ਯਾ ਮਹਿਲਾਏ ਪ੍ਰਾਚਿਕ ਸੋਚ ਕੇ ਲਿਏ ਆਸਾਨ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਨ ਜਾਤੀ ਥੀਂ। ਐਸੇ ਮੋਂ ਗਰਮਵਤੀ ਹੂੰਦੀ ਵਿਧਵਾਓਂ ਕਾ ਸਮਾਜ ਬਹਿਕਾਰ ਕਰ ਦੇਤਾ ਥਾ ਔਰ ਉਨ ਪਰ ਜੁੜ ਕਿਏ ਜਾਤੇ ਥੇ। ਇਸਕੇ ਅਲਾਵਾ ਪੈਦਾ ਹੋਨੇ ਵਾਲੇ ਬਚ੍ਚੇ ਕਾ ਭੀ ਕੋਈ ਭਵਿ਷ਾ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ ਥਾ। ਇਸ ਅਮਾਨਵੀਧਤਾ ਸੇ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੋ ਬਾਹਰ ਨਿਕਾਲਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਜਧੋਤਿਆ ਔਰ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀਬਾਈ ਨੇ ਗਰਮਵਤਿਆਂ ਕੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰਸੂਤਿਗੁਹ ਸ਼ੁਰੂ ਕਿਯਾ ਜਿਸਕਾ ਨਾਮ ਥਾ "ਬਾਲਹਤਿਆ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧਕ ਗੂਹ" ਜੋ ਉਨ ਗਰਮਵਤੀ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੇ ਲਿਏ ਉਨਕਾ ਘਰ ਭੀ ਥਾ। ਸਾਵਿਤ੍ਰੀਬਾਈ ਨੇ ਇਸ ਘਰ ਕੋ ਪੂਰੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਔਰ ਧੈਰੀ ਕੇ ਸਾਥ ਚਲਾਯਾ। ਵਹਾਂ ਕੇ ਬਚ੍ਚੇ ਕੋ ਸ਼ਿਕਾ ਔਰ ਉਜਵਲ ਭਵਿ਷ਾ ਦਿਯਾ। ਵਿਧਵਾ ਕੇਸ਼ਵਪਨ ਕਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀਬਾਈ ਨੇ ਨਾਇਆਂ ਕੀ ਹੜਤਾਲ ਕਰਾਈ ਔਰ ਉਨ੍ਹੋਂ

ਵਿਧਵਾ ਕੇਸ਼ਵਪਨ ਨਾ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਿਯਾ। ਆਜ ਭੀ ਗਰਮਵਤੀ ਵਿਧਵਾਓਂ ਕੇ ਲਿਏ ਐਸੇ ਕਿਸੀ ਗੂਹ ਕਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ ਸਾਹਸ ਕਾ ਕਾਮ ਹੈ ਇਸਦੇ ਅਨੰਦਾਜਾ ਲਗਾਯਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ਕਿ ਫੁਲੇ ਦੰਪਤਿ ਕਾ ਯਹ ਸਾਹਸਿਕ ਕਦਮ ਅਵਿਸਮਰਣੀਧ ਹੈ।

ਜਧੋਤਿਆ ਫੁਲੇ ਕੀ ਸੂਤ੍ਯ ਪਰ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀਬਾਈ ਨੇ ਹੀ ਉਨਕੀ ਚਿਤਾ ਕੋ ਅਗਿਨ ਦੀ। ਯਹ ਕ੍ਰਾਂਤਿਕਾਰੀ ਕਦਮ ਉਠਾਨੇ ਵਾਲੀ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਪਹਲੀ ਮਹਿਲਾ ਥੀ। ਜਧੋਤਿਆ ਕੀ ਸੂਤ੍ਯ ਕੇ ਬਾਦ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀਬਾਈ ਨੇ ਜਧੋਤਿਆ ਕੇ ਆਂਦੋਲਨ ਕਾ ਨੇਤ੍ਰਤਵ ਅਪਨੇ ਹਾਥਾਂ ਮੋਂ ਲਿਯਾ ਔਰ ਪੂਰੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਸੇ ਉਸੇ ਨਿਭਾਯਾ। ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ਬਾਈ ਫੁਲੇ ਔਰ ਜਧੋਤਿਆ ਨੇ 24 ਸਿਤਾਂਬਰ, 1873 ਕੋ ਸਤਿਗੁਰ ਸਮਾਜ ਕੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀ। ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਵਿਧਵਾ ਵਿਵਾਹ ਕੀ ਪੱਧਰਾ ਭੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀ ਔਰ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਕੇ ਦ੍ਰਾਗ ਪਹਲਾ ਵਿਧਵਾ ਪੁਨਰਵਿਵਾਹ 25 ਦਿਸ਼ਨਬਰ 1873 ਕੋ ਕਰਾਯਾ ਗਿਆ। ਜਧੋਤਿਆ ਕੇ ਨਿਧਨ ਕੇ ਬਾਦ ਸਤਿਗੁਰ ਸਮਾਜ ਕੀ ਜਿਮ੍ਮੇਦਾਰੀ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀਬਾਈ ਫੁਲੇ ਪਰ ਆ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਇਸ ਜਿਮ੍ਮੇਦਾਰੀ ਕੋ ਬਖੂਬੀ ਨਿਭਾਯਾ। ਇਸੀ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ "ਕਾਵਾਂ ਫੁਲੇ" ਔਰ "ਬਾਵਨ ਕਥੀ ਸੁਗੋਧ ਰਤਨਾਕਰ" ਨਾਮਕ ਗ੍ਰਥਾਂ ਕੀ ਰਚਨਾ ਕਿਯਾ ਔਰ ਵਹ ਆਧੁਨਿਕ ਜਗਤ ਮੋਂ ਮਰਾਠੀ ਕੀ ਪਹਲੀ ਕਵਿਧਤੀ ਬਣੀ।

1897 ਮੋਂ ਪੁਣੇ ਮੋਂ ਫੈਲੇ ਪਲੇਗ ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀਮਾਈ ਦਿਨ—ਰਾਤ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਮੋਂ ਲਗੀ ਥੀ। ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਪਲੇਗ ਸੇ ਪੀਡਿਤ ਗਰੀਬ ਬਚ੍ਚਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਕੈਪ ਲਗਾਯਾ ਥਾ। ਪਲੇਗ ਸੇ ਪੀਡਿਤ ਬਚ੍ਚੇ ਪਾਂਡੁਰਾਂਗ ਗਾਯਕਵਾਡ ਕੋ ਲੇਕਿ ਜਬ ਵਹ ਜਾ ਰਹੀ ਥੀਂ ਤੋ ਉਨ੍ਹੋਂ ਮੀ ਪਲੇਗ ਨੇ ਜਕੜ ਲਿਯਾ। 10 ਮਾਰਚ 1897 ਕੋ ਅਦਸ਼ ਸਾਹਾਸੀ, ਸੰਘਰਸ਼ੀਲ, ਸੁਦੂਢ ਸਾਤ੍ਰਿਬਾਈ ਕਾ ਦੇਹਾਵਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੀਵਨ ਕੇ ਅਤਿਸਮ ਕਥਾਂ ਤਕ ਵਹ ਮਾਨਵਤਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕੇ ਲਿਏ ਕਾਰਘ ਕਰਤੀ ਰਹੀ।

ਕਾਥ! ਕਿ ਮੈਂ ਮੀ ਤੁਮਹਾਰੀ ਤਰਹ ਬਨ ਪਾਤੀ। ਜਿਸ ਅਦਸ਼ ਸਾਹਸ ਔਰ ਆਤਮਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕੇ ਸਾਥ ਤੁਮਨੇ ਜੀਵਨ ਜਿਧਾ ਔਰ ਲਗਾਤਾਰ ਸਮਾਜ ਸੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਤੀ ਰਹੀ, ਮੈਂ ਤੁਮਹਾਰੀ ਜਿਤਨਾ ਤੋ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਹਾਂ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੁੰਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਅਨੰਦ ਤੁਮਹਾਰੇ ਜੈਸਾ ਆਤਮਵਿਸ਼ਵਾਸ ਔਰ ਸਾਹਸ ਭਰ ਸਕੂਂ। ਨ ਰੁਕੂਂ ਨ ਝੁਕੂਂ... ਬਸ ਆਗੇ ਬਢ੍ਹਤੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਔਰ ਕਹੀਂ ਨ ਕਹੀਂ ਸਮਾਜ ਕੇ ਕਲਾਣ ਮੋਂ ਅਪਨੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੇ ਪਾਊਂ...

ਸੰਸਾਰ ਮੋਂ ਸ਼ਵਾਖੀਮਾਨ ਦੋ ਜੀਨੇ ਕੇ ਲਿਏ

ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਹੀ

ਮਨੁਖਾਂ ਕੀ ਸਾਚਾ ਗਹਨਾ ਹੈ ਗ੍ਰਾਮ

ਵਿਦਿਆਲਾਈ ਜਾਓ

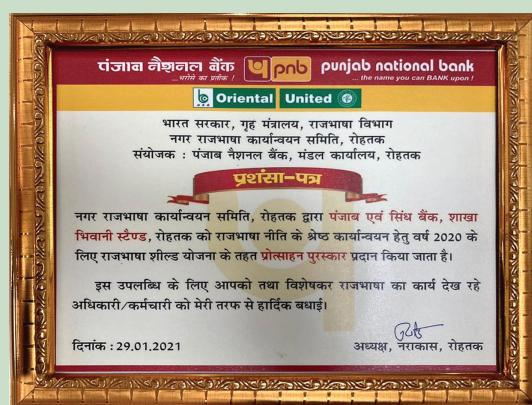
ਪਹਲਾ ਕਾਮ ਹੈ ਪਢਾਈ, ਫੁਸਲਾ ਕਾਮ ਖੇਲ-ਕੂਦ

ਪਢਾਈ ਦੋ ਫੁਰਜ਼ਤ ਮਿਲੇ ਤਭੀ ਕਹੀ ਘਰ ਕੀ ਸਾਫ-ਸਾਫਾਈ

ਚਲੋ, ਅਥ ਪਾਰਥਾਲਾ ਜਾਓ।'

ਅੰਚਲ ਕਾਰਘਾਲਿਆ, ਲੁਧਿਆਨਾ

ਨਾਕਾਸ ਤਪਲਖਿਆਂ

ਦਿਨਾਂਕ 09.02.2021 ਕੋ ਨਾਕਾਸ ਰੋਹਤਕ ਸੇ ਹਮਾਰੀ ਸ਼ਾਖਾ ਰੋਹਤਕ, ਮਿਵਾਨੀ ਸਟੈਂਡ ਕੋ ਹਿੰਦੀ ਕੇ ਸ਼੍ਰੇ਷਼ਟ ਕਾਰਜਿਨਿਧਾਦਨ ਹੇਤੁ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁਆ। ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਕੀ ਗਈ। ਚਿਤ੍ਰ ਮੌਜੂਦ ਕੁਮਾਰ ਨਾਕਾਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ੀਲਡ ਵ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ—ਪਤਰ ਸੇ ਸਮਾਨਿਤ ਹੋਤੇ ਹੋਏ।

ਭਾਰਤੀਯ ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕਾਰਜਿਨਿਧਾਦਨ ਵਿਖੇ ਸਾਡੀ ਮੌਜੂਦ ਕੁਮਾਰ ਨਾਕਾਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ੀਲਡ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਿਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਰ਷ 2020–21 ਮੌਜੂਦ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਜਿਨਿਧਾਦਨ ਕੇ ਲਿਏ ਬੈਂਕ ਕੀ ਪਣਜੀ ਸ਼ਾਖਾ ਕੋ ਨਾਕਾਸ ਪਣਜੀ (ਗੋਵਾ) ਦੀਆਂ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ੀਲਡ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀ ਗਈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਗਲਿਯ ਕਾ

ਵਿਤੀਯ ਸੇਵਾਏਂ ਵਿਭਾਗ, ਵਿਤ ਮੰਤਰਾਲਾਯ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿਨਾਂਕ 25.02.2021 ਕੋ ਬੈਂਕ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਗਲਿਯ ਕਾ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾਈ ਨਿਰੀਕ਷ਣ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਵਸਰ ਪਰ ਮਾਨਵ ਸੰਸਾਧਨ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ ਕੇ ਮਹਾਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸ਼੍ਰੀ ਕਾਮੇਸ਼ ਸੇਠੀ ਤਥਾ ਉਪ ਮਹਾਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸ਼੍ਰੀ ਲਕਸ਼ਮਣ ਸਿੰਹ ਮੰਡਾਰੀ ਵਿਸ਼ੇ ਰੂਪ ਸੇ ਉਪਸਥਿਤ ਰਹੇ। ਨਿਰੀਕ਷ਣ ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਸ਼੍ਰੀ ਭੀਮ ਸਿੰਹ, ਉਪ ਨਿਦੇਸ਼ਕ (ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ) ਨੇ ਬੈਂਕ ਮੈਂ ਹੋ ਰਹੇ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰ੍ਯਾਂ ਕੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਲੀ ਤਥਾ ਬੇਹਤਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਾਂਚਵਨ ਕੇ ਲਿਏ ਕਤਿਪਥ ਸੁਝਾਵ ਦਿਏ। ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਏ ਗਏ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਔਰ ਹਿੰਦੀ ਪੁਸ਼ਟਕਾਲਿਯ ਕਾ ਭੀ ਵਿਤੀਯ ਸੇਵਾਏਂ ਵਿਭਾਗ, ਵਿਤ ਮੰਤਰਾਲਾਯ ਕੇ ਅਧਿਕਾਰਿਆਂ ਨੇ ਅਵਲੋਕਨ ਕਿਯਾ ਤਥਾ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਕੀ ਤਿਮਾਹੀ ਹਿੰਦੀ ਈ-ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਰਾਜਦੀਪ ਕੇ ਦਿਸੰਬਰ-2020 ਅੰਕ ਕਾ ਵਿਮੋਚਨ ਕਿਯਾ।

ਸਮੇਕਿਤ ਰੂਪ ਸੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਗਲਿਯ ਕਾ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾਈ ਨਿਰੀਕ਷ਣ ਸਂਤੋ਷ਪ੍ਰਦ ਰਹਾ ਜਿਸ ਪਰ ਸ਼੍ਰੀ ਭੀਮ ਸਿੰਹ, ਉਪ ਨਿਦੇਸ਼ਕ (ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ) ਨੇ ਅਪਨੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਟਿੱਪਣੀ ਦੀ।

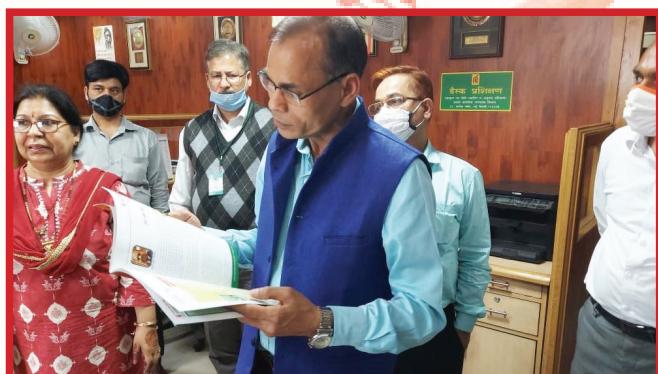

ਰਾਜਭਾਸ਼ਾਈ ਨਿਰੀਕਣ

ਪ੍ਰਗਤ ਸਲਾਹ ਕੌਂਕਣ ਵੀਂ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੇਣਾ
ਦਿਨ 25-2-2021 ਨੂੰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾਈ
ਨਿਰੀਕਣ ਕੀਤਾ। ਪੱਧਾਲੇ ਮੈਂ ਕੁਝ
ਮਿਥਕਰ ਲਈ ਅਚਥਾ ਕਾਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।
ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਾਹੂੰ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ
ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੁਟ੍ਟੇ ਹੋਣਾ।

25.2.2021
(ਗੋਬਿੰਦ)
ਉਪ ਨਿਦੇਸ਼ਕ
(ਕਟੋਰ ਮੈਂਕਾਂ ਵਿਖੇ)

ਉਪ ਨਿਦੇਸ਼ਕ (ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ) ਮਹੋਦਾਯ ਕੀ ਵਿਸ਼ੇ਷ ਟਿਧਣੀ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਾਲਿਆ ਮੈਂ ਆਯੋਜਿਤ
ਅੰਤਰਾ਷ਟ੍ਰੀਯ ਮਹਿਲਾ ਦਿਵਸ 2021

ਵੈਭਵ ਕੁਮਾਰ ਮਿਸ਼ਨਾ

ਪੀਪਲ ਕਾ ਪੇਡ

ਬਾਤ ਰਤਨਪੁਰ ਨਾਮਕ ਛੋਟੇ ਸੇ ਗਾਂਵ ਕੀ ਹੈ ਜਹਾਂ ਮਨੋਹਰ ਨਾਮ ਕਾ ਮੋਹਨ, ਗੋਪਾਲ ਔਰ ਸਤਿੰਦ੍ਰ। ਉਨਕੇ ਘਰ ਕੇ ਆਗੇ ਏਕ ਬੜਾ ਚਕੂਤਰਾ ਬਨਾ ਹੁਆ ਥਾ ਜਿਸ ਪਰ ਪੀਪਲ ਕਾ ਵ੃ਕ਼ ਲਗਾ ਹੁਆ ਥਾ। ਵ੃ਕ਼ ਬੜਾ ਹੀ ਸੁਂਦਰ ਔਰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਥਾ ਜਿਸੇ ਉਨਕੇ ਪੂਰ੍ਵਜੀਂ ਦ੍ਰਾਗ ਪੋਖਿਤ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਥਾ ਔਰ ਉਸਕੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਿਗਰਾਨੀ ਔਰ ਦੇਖਭਾਲ ਮੌਂ ਰਖਾ ਗਿਆ ਥਾ ਵਹ ਗਾਂਵ ਕੇ ਬੀਚੋ—ਬੀਚ ਹੋਨੇ ਕੇ ਨਾਤੇ ਗਾਂਵ ਕੀ ਸੁਂਦਰਤਾ ਔਰ ਰੈਨਕ ਕੇ ਸਾਥ—ਸਾਥ ਉਸਕੇ ਨੀਚੇ ਗਾਂਵ ਕੇ ਸਭੀ ਜਨ—ਬਚ੍ਚੇ ਛਾਇਆ ਕੇ ਲਿਏ ਏਕਤ੍ਰਿਤ ਹੋਤੇ, ਖੇਲਤੇ—ਕੂਦਤੇ ਔਰ ਭਾਂਤਿ—ਭਾਂਤਿ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੇ ਉਸ ਪੇਡ ਕੀ ਪ੍ਰਯਾ—ਅੰਚਨਾ ਔਰ ਸ਼ਾਮ ਕੋ ਸਭੀ ਬੂਡੇ—ਬੁਜੁਰਾ ਉਸ ਪੇਡ ਤਲੇ ਚੌਪਾਲ ਕਾ ਆਨਾਂਦ ਲੇਤੇ ਔਰ ਦੋਪਹਰ ਉਸ ਪੇਡ ਕੇ ਨੀਚੇ ਪਾਲਤੂ ਪਥੁ ਕਾ ਭੀ ਆਸਰਾ ਲਗਾ ਰਹਤਾ। ਇਸਕੇ ਅਤਿਰਿਕਿ ਗਾਂਵ ਮੌਂ ਆਨੇ ਵਾਲੇ ਆਗਨੁਕ ਔਰ ਰਾਹਗੀਰ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਉਸ ਪੇਡ ਕੀ ਠੱਡੀ ਛਾਂਵ ਕੇ ਨੀਚੇ ਅਪਨੀ ਥਕਾਵਟ ਦੂਰ ਅਵਸਥ ਕਰਤੇ ਔਰ ਤਾਜਾ ਮਹਸੂਸ ਕਰਤੇ। ਉਸ ਪੇਡ ਪਰ ਮਿਨਨ—ਮਿਨਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਪਕਿਥਿਆਂ ਕੀ ਅਪਨਾ ਬਚੇਦਾ ਭੀ ਥਾ।

ਉਸ ਵ੃ਕ਼ ਕੀ ਸ਼ਾਖਾਏਂ ਬਡੇ ਕ੍਷ੇਤਰ ਮੌਂ ਫੈਲੀ ਹੁੰਡੀ ਥੀ। ਉਸਕੀ ਸ਼ਾਖਾਓਂ ਪਰ ਗੱਗ ਕੇ ਬਚ੍ਚੇ ਝੂਲਾ ਝੂਲਤੇ ਔਰ ਉਸਕੇ ਆੱਚਲ ਤਲੇ ਖੇਲਤੇ—ਕੂਦਤੇ ਔਰ ਸਵਸਥ ਰਹਤੇ। ਉਸ ਪੇਡ ਕੀ ਹਿਰਿਆਲੀ ਸਭੀ ਕੀ ਆਂਖਿਆਂ ਕੀ ਇਤਨੀ ਭਾਤੀ ਔਰ ਸੁਹਾਤੀ ਕੀ ਮਨ ਔਰ ਆਤਮਾ ਦੋਨੋਂ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਤੇ। ਵਾਸਤਵ ਮੌਂ ਉਸ ਵ੃ਕ਼ ਸੇ ਗਾਂਵ ਕੀ ਅਲਗ ਹੀ ਪਹਚਾਨ ਥੀ ਔਰ ਗਾਂਵ ਕੇ ਲੋਗ ਭੀ ਕਾਫੀ ਖੁਸ਼ ਥੇ ਏਕ ਦਿਨ ਜਬ ਮਨੋਹਰ ਕੇ ਘਰ ਕਾ ਬਟਵਾਰਾ ਹੋ ਰਹਾ ਥਾ ਤੋ ਪੀਪਲ ਚਾਰੋਂ ਬੇਟੋਂ ਕੇ ਹਿਸ਼ਾਂ ਮੌਂ ਆ ਗਿਆ। ਚੂਂਕਿ ਚਕੂਤਰਾ ਬੜਾ ਥਾ ਤੋ ਕਮ ਸੇ ਕਮ 20 ਸੇ 25 ਫੀਟ ਕੀ ਜਗਹ ਤੋ ਥੀ ਹੀ। ਇਸਲਿਏ ਬੱਡੀ ਦੁਵਿਧਾ ਆਨ ਪੱਡੀ ਕਿਥੋਂਕਿ ਯਹ ਪੀਪਲ ਕਾ ਵ੃ਕ਼ ਚਾਰੋਂ ਬੇਟੋਂ ਕੇ ਹਿਸ਼ਾਂ ਮੌਂ ਆਨ ਪੱਡਾ।

ਅਥ ਸਥ ਇਸ ਸੋਚ ਮੌਂ ਪੱਡ ਗਿਆ ਕੀ ਇਸ ਪੇਡ ਕਾ ਬਣਵਾਰਾ ਹੋ ਤੋ ਕੈਸੇ ਹੋ ਔਰ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਿਯਾ ਜਾਏ। ਮਨੋਹਰ ਭੀ ਸੋਚ ਮੌਂ ਪੱਡ ਗਿਆ ਔਰ ਸਭੀ ਗਾਂਵ ਵਾਲੇ ਇਸ ਸੋਚ ਮੌਂ ਪੱਡ ਗਿਆ। ਮਨੋਹਰ ਸੋਚ ਰਹਾ ਥਾ ਯਹ ਵ੃ਕ਼ ਹਮਾਰੇ ਪੂਰ੍ਵਜੀਂ ਕੀ ਦੇਣ ਹੈ ਇਸਕੋ ਕਾਟਾ ਤੋ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਤਾ ਔਰ ਯਦਿ ਉਸਕੇ ਨੀਵੇਂ ਪਰ ਉਸਕੇ ਬੇਟੋਂ ਨੇ ਪੱਡ ਕਾਟ ਦਿਯਾ ਤੋ ਭੀ ਏਕਦਮ ਗਲਤ ਬਾਤ ਹੋਗੀ। ਵਹ ਭਰਤਾ ਥਾ ਉਸਕੇ ਹਠੀ ਬੇਟੇ ਕਿਹੜੀ ਉਸ ਵਰਤ ਕੀ ਉਸਕੀ ਸ੍ਰਤ੍ਯੁ ਕੇ ਪਥਚਾਤ ਉਸਕੋ ਕਟਵਾ ਨ ਦੇਂ ਔਰ ਗਾਂਵ ਕੇ ਸਭੀ ਜਨ ਭੀ ਚਿੰਤਾ ਮੌਂ ਢੂਬੇ ਥੇ ਕਿਥੋਂਕਿ ਵਹ ਵ੃ਕ਼ ਅਥ ਕੋਈ ਸਾਮਾਨ੍ਯ ਵ੃ਕ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਾ ਔਰ ਪ੍ਰਤ੍ਯੇਕ ਗਾਂਵ ਕੇ

ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕ ਸ਼੍ਰਦਾ ਮੌਂ ਬੱਡੀ ਸ਼ਾਕਿ ਹੋਤੀ ਹੈ – ਰਾਮਕ੃ਣ ਪਰਮਹਂਸ

ਪ੍ਰਤ੍ਯੇਕ ਗਾਂਵ ਵਾਸੀ ਕਾ ਵ੃ਕ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਥਾ। ਪ੍ਰਤ੍ਯੇਕ ਗਾਂਵ ਵਾਸੀ ਉਸਕੋ ਪ੍ਰੁਜਤਾ ਥਾ ਔਰ ਵਿਨਤੀ ਕਰਤਾ ਥਾ ਇਸ ਵ੃ਕ਼ ਕੀ ਭਵਿਧ ਮੌਂ ਕੋਈ ਹਾਨਿ ਨਾ ਹੋ ਲੇਕਿਨ ਬਾਤ ਬੰਟਵਾਰੇ ਕੀ ਥੀ ਇਸ ਬਾਤ ਕੋ ਲੇਕਾਰ ਗਾਂਵ ਮੌਂ ਪੰਚਾਯਤ ਬਿਠਾਈ ਗਿਆ।

ਪੰਚਾਯਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕੀ ਆਪਕਾ ਘਰੇਲੂ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਕਿਸੀ ਭੀ ਵੱਕਿ ਕੋ ਉਸਕੀ ਘਰੇਲੂ ਸੰਪਤੀ ਪਰ ਉਸਕਾ ਨਿਜੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਤਾ ਹੈ ਅਤੇ: ਮਨੋਹਰ ਔਰ ਉਸਕੇ ਬੇਟੇ ਕੀ ਇਚਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੋਗਾ ਵਹ ਚਾਹੇ ਜੋ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹੈਂ। ਚਾਰੋਂ ਬੇਟੋਂ ਮੌਂ ਸੇ ਪੱਡ ਕੇ ਲਿਏ ਕੋਈ ਜਗਹ ਛੋਡਨੇ ਕੀ ਤੈਤਾਰ ਨਹੀਂ ਥਾ ਕਿਥੋਂਕਿ ਵਹ ਜਗਹ ਕਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ ਨ ਹਡ਼ਪ ਲੈਂ। ਉਸੇ ਅਪਨੇ ਅਧਿਕਾਰ ਕ੍਷ੇਤਰ ਮੌਂ ਰਖਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਥੇ। ਮਨੋਹਰ ਇਸੀ ਬੀਚ ਚਿੰਤਾ ਮੌਂ ਢੂਬਾ ਹੁਆ ਰਹਤਾ ਹੈ ਕਿਥੋਂਕਿ ਦੋਨੋਂ ਬੱਡੇ ਭੀ ਨਿਰਮਲ ਔਰ ਮੋਹਨ ਕਾ ਮਤ ਪੱਡ ਕੇ ਕਟਵਾਨੇ ਕਾ ਰਹਤਾ ਹੈ ਕਿਥੋਂਕਿ ਉਨਕੇ ਹਿਸਾਬ ਸੇ ਸਾਰੀ ਚਿੰਤਾ ਕੀ ਜਡ ਯਹ ਪੱਡ ਹੀ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਮਨੋਹਰ ਕੇ ਲਾਖ ਮਨਾ ਕਰਨੇ ਕੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹਠੀ ਨਿਰਮਲ ਔਰ ਮੋਹਨ ਪੱਡ ਕੇ ਕਟਵਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਲਕਡ਼ਹਾਰੇ ਕੋ ਬੁਲਵਾਤੇ ਹੈਂ ਜੈਸੇ ਹੀ ਲਕਡ਼ਹਾਰੇ ਨੇ ਅਪਨੇ ਪਹਲੇ ਕੁਲਾਡੀ ਕਾ ਵਾਰ ਕਰਤਾ ਹੈ ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ ਸੇ ਸਭੀ ਗੱਗ ਵਾਲੇ ਔਰ ਕੁਛ ਬੁਜੁਰਗ ਚਾਰੋਂ ਬੇਟੋਂ ਕੇ ਸਮਝ ਆਕਰ ਵਿਨਤੀ ਕਰ ਵਿਨਗ੍ਰਹਾਪੂਰਵਕ ਅਪਨੇ ਵਿਚਾਰ ਰਖਦੇ ਹੈਂ, ਸਮਝਾਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਵਾਖਾਨ ਕਰਨੇ ਲਗਦੇ ਹੈਂ ਕਿ ਯਹ ਵ੃ਕ਼ ਮਾਤਰ ਏਕ ਵ੃ਕ਼ ਨਹੀਂ ਵਰਨ ਹਮ ਸਥ ਏਕ ਪਾਰਿਵਾਰਿਕ ਸਦਸਥ ਹੈ। ਗੱਗ ਵਾਲੇ ਕਹਦੇ ਹੈਂ — ਜਾਗ ਦੇਖੋ! ਨਿਗਾਹ ਡਾਲ ਕਰ ਕਿਤਨੇ ਪਕਿਥਿਆਂ ਕਾ ਬਚੇ ਹੈਂ ਇਸ ਪਰ ਔਰ ਯਹ ਵ੃ਕ਼ ਹਮਸੇ ਕਿਆ ਲੇਂਦਾ ਹੈ ਵਰਨ ਹਮੈਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਯਹ ਹਮੈਂ ਸਵਸਥ ਹਵਾ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਯਹ ਹਮ ਸਥਕਾ ਪਿਤਾ ਸਮਾਨ ਅਪਨੇ ਆੱਚਲ ਤਲੇ ਸਭੀ ਕੀ ਪੋਖਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਾਰ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਇਸਕੇ ਤਲੇ ਏਕ ਰਾਹਗੀਰ ਅਪਨੀ ਥਕਾਵਟ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਥ ਸਭੀ ਜਨ ਬਚ੍ਚੇ ਇਸਕੀ ਡਾਲੀ ਪਰ ਝੂਲਤੇ—ਕੂਦਦੇ ਔਰ ਸਵਸਥ ਰਹਦੇ ਹੈਂ, ਹਮ ਸਥ ਗੱਗਵਾਸੀ ਰੋਜ ਸ਼ਾਮ ਆਪਸ ਮੌਂ ਬੈਠਕਰ ਚੌਪਾਲ ਲਗਦੇ ਹੈਂ ਅਰਥਾਤ ਏਕ ਪਾਸ ਬੈਠਨੇ—ਜੁਲਨੇ ਕਾ ਮੌਕਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਹਮ ਸਥ ਇਸਕੀ ਪ੍ਰਯਾ ਕਰਦੇ ਹੈਂ। ਗੱਗ ਵਾਲੇ ਚਾਰੋਂ ਬੇਟੋਂ ਸੇ ਇਤਨਾ ਸਮਝਾਤੇ ਹੁਏ ਕਿ ਆਪ ਸੌਮਾਨਿਆਲੀ ਹੈ ਇਸ ਗੱਗ ਕੀ ਪੂਰ੍ਵਜੀਂ ਕੀ ਦੇਨ ਆਪਕੇ ਹਿਸ਼ਾਂ ਮੌਂ ਹੈ ਅਤੇ: ਹਮ ਸਥ ਗੱਗਵਾਸੀਆਂ ਕਾ ਇਸਕੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨਾ ਹਮਾਰਾ ਉਤਤਰਦਾਇਤਿਵ ਹੈ। ਸਭੀ ਗੱਗ ਵਾਲੇ ਕੀ ਇਤਨੀ ਬਾਤੇ ਸੁਨਕਰ ਚਾਰੋਂ ਬੇਟੇ ਸੋਂਚ ਵਿਚਾਰਕਰ ਪੱਡ ਕੀ ਨ ਕਟਵਾਨੇ ਕੀ ਜਗਹ ਪੱਡ ਕੀ ਨੀਚੇ ਅਪਨੇ ਪੂਰ੍ਵਜੀਂ ਕੀ ਨਾਮ ਕਾ ਛੋਟਾ ਸਾ ਮੰਦਿਰ ਬਨਵਾਨੇ ਕੀ ਤਥ ਕਰ ਲੇਂਦੇ ਹੈਂ। ਮਨੋਹਰ ਕਾ ਅਪਨੇ ਬੇਟੋਂ ਪਰ ਬੜਾ ਗਰੰਦੀ ਹੁਆ।

ਇਸੀ ਬਾਤ ਪਰ ਗੱਗ ਮੌਂ ਖੁਣੀ ਕੀ ਲਹਰ ਦੌਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਚਾਰੋਂ ਤਰਫ ਖੁਣੀ ਕਾ ਮਾਹੌਲ ਫੈਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਂਚਲਿਕ ਕਾਰਧਾਲਿਅ—ਬਰੇਲੀ

ਗੌਰਮ ਮੈਤ੍ਰਾ

ਅਵਸਰੇਰ ਮਨਜ਼ਤ੍ਰ

ਵਿਕਾਸਵਾਬੁ ਏਸੇ ਬਸਲੇਨ ਅਫਿਸ ਕਾਨਿੰਗ। ਏਹੀ ਸੇਹੀ ਕਾਨਿੰਗ ਯੇਥਾਨੇ ਏਸੇ ਕੋਨਮਤੇ ਥਾਵਾਰਟਾ ਸ਼ੇ਷ ਕਰੇਇ ਬਰਾਬਰ ਚਲੇ ਗੇਛੇਨ ਨਿਜੇਰ ਸਿਟੋ| ਸਕਾਲ ਬਿਕੇਲੇ ਦੂਵਾਰ ੫ ਮਿਨਿਟ ਕਰੇ ਚਾ ਥੇਤੇ ਆਸਾ ਆਰ ਦੂਪੂਰੇਰ ਥਾਵਾਰ ਥੇਤੇ ਬੜ੍ਹੋਡ੍ਹ ੧੫ ਮਿਨਿਟ। ਵਾਦਵਾਕਿ ਸਮਯ ਨਿਜੇਰ ਕਾਜ ਥੇਕੇ ਅਵਸਰ ਪੇਤੇਨ ਨਾ ਵਿਕਾਸਵਾਬੁ। ਆਜ ਭਾਲੋ ਕਰੇ ਲੱਖ ਕਰਲੇਨ ਚਾਰਪਾਸਟਾ। ਕਤ ਲੋਕ ਲਾਇਨ ਦਿਯੇਹੇ ਕੁਪਨੇਰ ਕਾਉਨਟਰੇ। ਕੁਪਨ ਨਿਯੇ ਅਨ੍ਯ ਕਾਊਟਰ ਥੇਕੇ ਨਿਚੇ ਥਾਵਾਰੇ ਮੇਟੋ। ਕੇਉ ਕਿਸ ਮਿਲ, ਕੇਉ ਵਾ ਭੇਜ ਮਿਲ ਕੇਉ ਆਵਾਰ ਕੱਟਿ ਤਰਕਾਰਿ। ਸਵ ਕਟਾ ਟੋਬਿਲੇਇ ਲੋਕ ਭਾਰਤੀ। ਕੇਉ ਤਾਡਾਹੜ੍ਹੋ ਕਰੇ ਥਾਵਾਰ ਸ਼ੇ਷ ਕਰਦੇ, ਕਾਨੂੰਰ ਆਵਾਰ ਕਾਜੇ ਫੇਰਾਰ ਤਾਡਾ ਨੇਹੀ, ਆਜ਼ਾ ਜਮੀਨੇ ਬਸੇਛੇ।

ਵਿਕਾਸਵਾਬੁ ਆਜ ਕੋਨ ਤਾਡਾ ਨੇਹੀ। ਤਾਂਰ ਟੋਬਿਲੇ ਆਜ ਆਰ ਫਾਇਲੇਰ ਪਾਹਾਡ੍ਹ ਜਮੇ ਨੇਹੀ। ਕੇਉ ਤਾਂਰ ਸਿਟੋ ਫੇਰਾਰ ਅਪੇਕ਼ਾਧ ਨੇਹੀ। ੨ ਮਾਸ ਹਲ ਵਿਕਾਸਵਾਬੁ ਅਵਸਰ ਨਿਯੇਛੇਨ। ੬੦ ਬਦਰ ਬਾਅਦ ਸਰਕਾਰਿ ਅਫਿਸੇਰ ਨਿਯਮ ਮੇਨੇ ਘੋ਷ਿਤ ਹਿਯੇਛੇ ਤਾਂਰ ਵਿਦਾਯੇਰ ਫਰਮਾਨ। ਸਰਕਾਰਿ ਚਾਕਰਿ ਕਰਲੇਓ ਜੀਵਨੇ ਕਖਨਓ ਫਾਂਕਿ ਦੇਨਿ ਵਿਕਾਸਵਾਬੁ। ਸਵਸਮਯ ਸੰਪੂਰਨ ਨਿਰਾ ਸਹਕਾਰੇ ਕਾਜ ਕਰੇਛੇਨ। ਕਾਜੇਰ ਜਾਧਾਗਾਧ ਤਾਂਰ ਅਸਭਵ ਸੂਨਾਮ ਛਿਲ। ਆਰ ਏਹੀ ਕਾਜੇਰ ਪ੍ਰਤਿ ਨਿਰਾ ਜਲਾਇ ਵਾਡਿਤੇ ਬੇਣੀ ਸਮਯ ਦਿਤੇ ਪਾਰੇਨਨਿ ਵਿਕਾਸਵਾਬੁ। ਸੱਸਾਰ ਸਾਮਲਾਨੋ, ਏਕਮਾਤ੍ਰ ਛੇਲੇਕੇ ਮਾਨੂੰ ਕਰਾ-ਏਈਸਵ ਦਾਇਵਿੰ ਬੇਣਿਟਾਇ ਪਾਲਨ ਕਰੇਛੇਨ ਤਾਂਰ ਸ਼੍ਰੀ ਦੀਪਾ। ਏਥਨ ਛੇਲੇ ਪੂਲੇਤੇ ਚਾਕਰਿ ਕਰੇ। ਸੱਸਾਰੇ ਵਿਕਾਸਵਾਬੁ ਆਰ ਦੀਪਾ ਦੇਵੀ।

ਗੜ ੨ ਮਾਸ ਵਾਡਿਤੇ ਖੂਬ ਵਿਰਕ ਲੇਗੇਹੇ ਵਿਕਾਸਵਾਬੁ। ਕਾਜ ਛਾਡਾ ਜੀਵਨ ਤਿਨੀ ਭਾਵਤੇ ਪਾਰੇਨਨਾ। ਗੜ ਕਦਿਨੇ ਤਿਨੀ ਬੂਝੇਛੇਨ ਯੇ ਵਾਡਿਤ ਕੋਨ ਕਾਜਾਇ ਤਿਨੀ ਪਾਰੇਨਨਾ। ਤਾਂਰ ਕੋਨ ਸ਼ਖਓ ਨੇਹੀ। ਗੜੇਰ ਬਹਿਤੇ ਮਨ ਵਸੇਨਾ, ਟਿੱਡਿਰ ਨੇਗਾ ਨੇਹੀ। ਅਵਸਰ ਜੀਵਨ ਵਿਸ਼ੇ ਭਾਲੋ ਕਾਟਛੇ ਨਾ ਵਿਕਾਸਵਾਬੁ। ਆਜ ਸਕਾਲ ਥੇਕੇਇ ਮਨਟਾ ਖੂਬ ਖੂਸੀ ਛਿਲ ਤਾਂਰ। ਆਜ ੨ ਮਾਸ ਪਰੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਫਿਸ ਆਸਵੇਨ। ਪੇਨਸ਼ਨੇਰ ਬਾਧਾਰੇ ਕਿਛੁ ਕਾਗਜਪਤ ਜਮਾ ਦੇਓਧਾਰ ਛਿਲ। ਸੇ ਆਰ ਕਤਫਗ, ਕਾਜਟੂਕੂ ਮਿਟਿਯੇਇ ਤਿਨੀ ਯਾਵੇਨ ਤਾਂਰ ਸੇਕਸ਼ਨੇ। ਸਵਾਇ ਤਾਂਕੇ ਦੇਖੇ ਕਤ ਖੂਸੀ ਹਵੇ। ਤਾਂਰ ਰਿਟਾਯਾਰਮੇਨੇਟਰ ਦਿਨੇ ਸਵਾਇ ਕਤ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰੇਛਿਲ ਤਾਂਰ। ਸੇਕਸ਼ਨ ਇਨਚਾਰਜ ਤੋ ਬਲੇਛਿਲੇਨ- ਵਿਕਾਸਵਾਬੁ ਮਤੋ ਕਈ ਯੇ ਕੋਨ ਅਫਿਸੇਰ ਸੰਸਦ। ਤਾਂਰ ਚਲੇ ਯਾਓਧਾਧ ਅਪੂਰਵੀਧ ਕੁਤ੍ਰਿ ਹਲ।

ਕਿਉ ਆਜ ਸੇਹੀ ਸੇਕਸ਼ਨ ਇਨਚਾਰਜੇਰ ਘਰੇ ਚੂਕੇ ਏਕ੍ਹ ਧਾਕਾਇ ਖੇਲੇਨ ਵਿਕਾਸਵਾਬੁ। ਸਾਹੇਵ ਤਾਂਕੇ ਦੇਖੇ ਬਲੇਨ-ਆਰੇ ਵਿਕਾਸਵਾਬੁ ਯੇ, ਕੇਮਨ ਕਾਟਛੇ ਅਵਸਰ ਸਮਯ? ਆਪਨਿ ਤੋ ਏਥਨ ਆਰਾਮੇ, ਕੋਨ ਚਿਣ੍ਹ ਨੇਹੀ। ਕਿਉ ਆਮਾਦੇਰ ਤੋ ਏਕ ਬਿਨ੍ਦੂ ਸਮਯ ਨੇਹੀ। ਏਹੀ ਦੇਖੂਨ ਨਾ ਏਖੂਨੀ ਏਕਟਾ ਮਿਟਿਂ ਆਛੋਚਲੀ ਆਵਾਰ ਏਲੇ ਆਸਵੇਨ ਪ੍ਰਦਿਕੇ।

ਇਨਚਾਰਜੇਰ ਘਰ ਥੇਕੇ ਬੇਡਿਯੇ ਵਿਕਾਸਵਾਬੁ ਏਲੇਨ ਤਾਂਰ ਸਿਟੋ। ਏਥਨ ਸੇਖਾਨੇ ਬਸੇ ਸਮਰ। ਸਮਰ ਥਾਤਿਰ ਕਰੇਇ ਵਸਾਲਾ, ਚਾ ਥਾਓਧਾਲੋ। ਵਿਕਾਸਵਾਬੁ ਜਿਤੇਸ ਕਰਲੇਨ- ਸੇਹੀ ਰਤਨ ਓਥਰ ਫਾਇਲਟਾ ਕਿ ਹਲ? ਓਟਾਰ ਬਾਧਾਰੇ ਕੋਨ ਸਿੰਕਾਣ੍ਹ ਜਾਨਾਲੋ। ਅਧਾਉਟੋਸ ਥੇਕੇ?

ਸਮਰ ਹੇਸੇ ਬਲਲ-ਆਰ ਓ ਸਵ ਬਾਪਾਰੇ ਮਾਥਾ ਧਾਮਾਵੇਨ ਨਾ ਦਾਦਾ। ਏਵਾਰ ਆਸਾਦੇਰ ਓਪਰ ਢੇਡੇ ਦਿਨ।

ਵਿਕਾਸਵਾਬੂ ਭਾਵਲੇਨ ਸਤਿ ਤੋਾਤਿਨਿ ਏਥਨ ਵਾਹੇਰੇ ਲੋਕ। ਏਕੇ ਅਨਾਨਾਦੇਰ ਟੋਖਿਲੇਓ ਗੇਲੇਨ ਵਿਕਾਸਵਾਬੂ। ਸਵਾਇ ਕਥਾ ਬਲਲ, ਕੁਸ਼ਲ ਜਾਨਤੇ ਚਾਈਲ। ਕਿਛੁ ਸਵਾਇ ਬਾਧ। ਵਿਕਾਸਵਾਬੂਰ ਸਾਥੇ ਗੁਰ ਕਰਾਰ ਅਵਕਾਸ ਕਾਲ੍ਸਰ ਨੇਇ। ਆਰ ਵਿਕਾਸਵਾਬੂਰੈ ਸ਼ਥੁ ਆਜ ਯੇਕਾਨਾ। ਏਇ ਕਾਜੇਰ ਜਨਾ ਤਿਨਿ ਦੇਲੇਰ ਵੇਡੇ ਓਠਾਰ ਕਤ ਛੋਟ ਛੋਟ ਮੁੜ੍ਹੇਰ ਸਾਫ਼ੀ ਹਤੇ ਪਾਰੇਨਨਿ, ਪ੍ਰੀਰ ਕਤ ਅਸੂਝਤਾਰ ਪਾਣੇ ਥਾਕਤੇ ਪਾਰੇਨਨਿ। ਵਲੇਛੇਨ-ਏਕ੍ਰੂ ਸਾਮਲੇ ਨਾਓ ਦੀਪਾ। ਆਮਿ ਆਜ ਅਥਿਸ ਨਾ ਗੇਲੇ ਚਲਵੇਨਾ। ਅਖਚ ਤਿਨਿ ਆਜ ੨ ਮਾਸ ਆਸੇਨਨਿ, ਤਕੁ ਸਵ ਕਾਜਇ ਤੋ ਨਿਰ੍ਭੁਲ ਭਾਵੇ ਹਦੇਨ। ਵਿਕਾਸਵਾਬੂ ਮਨੇਰ ਕੋਨ ਗੱਡੀਰ ਜਾਨਤੇਨ ਧੇ ਏਮਨਾਂਹੈ ਹਦੇ। ਤਕੁ ਤਾਂਰ ਕਟ੍ਟ ਹਛੇ। ਮਾਨਤੇ ਪਾਰਛੇਨ ਨਾ ਧੇ ਸਵਾਇ ਤਾਂਕੇ ਭੂਲੇ ਗੇਲ। ਤਾਂਰ ਅਭਾਵ ਕੋਥਾਓ ਅਨੂਭੂਤ ਹਦੇਨ।

ਮਾਥਾਟਾ ਏਕ੍ਰੂ ਧਰੇਹੇ। ਕਾਨਿੰਡੇਰ ਕਾਉਨਟਾਰੇ ਗੇਲੇਨ ਵਿਕਾਸਵਾਬੂ ਏਕ੍ਟਾ ਚਾ ਏਰ ਕੂਪਨ ਨਿਲੇਨ। ਏਵਾਰ ਗੇਲੇਨ ਥਾਵਾਰ ਨੇਓਧਾਰ ਕਾਉਨਟਾਰੇ। ਕੂਪਨ ਟਾ ਦਿਲੇਨ ਸੁਸ਼ਾਤਰ ਹਾਤੋ। ਸੁਸ਼ਾਤਰ ਕਾਨਿੰਡੇਰ ਅਨੇਕ ਪੂਰਨੇ ਲੋਕ। ਵਿਕਾਸਵਾਬੂ ਕੇ ਦੇਖੇ ਬਲੇਨ-“ਭਾਲੋ ਆਦੇਨ ਸਾਰੇ? ਚਾ ਤਿਨਿ ਹਾਡਾ ਤੋ?”

ਹਠਾਂ ਏਕ੍ਟਾ ਆਨਦੇਰ ਅਨੂਭੂਤਿ ਵਿਕਾਸਵਾਬੂਰ ਮਨ ਭਰੇ ਦਿਨ। ਤਿਨਿ ਧੇ ਚਾ ਏ ਚਿਨਿ ਥਾਨਗ ਏਟਾ ਤੋ ਠਿਕ ਮਨੇ ਰੇਖੇਹੇ ਸੁਸ਼ਾਤ। ਸੇਇ ਸੁਸ਼ਾਤ ਧਾਰ ਸਾਥੇ ਵਿਕਾਸਵਾਬੂ ਸਾਰਾ ਜੀਵਲੇ ਅਦਰਕਾਰੇ ਏਕ੍ਟਾਓ ਕਥਾ ਬਲੇਨਨਿ, ਸੇ ਠਿਕ ਮਨੇ ਰੇਖੇਹੇ ਅਨੂਪ ਵਾਰੂ ਏਇ ਛੋਟੇ ਅਭੋਸਟਾ। ਖੂਰ ਸ਼ਾਹੀ ਲਾਗਦੇ ਵਿਕਾਸਵਾਬੂਰ, ਨਾ ਸਵਾਇ ਤਾਂਕੇ ਭੂਲੇ ਧਾਇਨਿ। ਤਾਂਰ ਕਥਾ ਕੇਉ ਮਨੇ ਰੇਖੇਹੇ। ਤੁ਷ਟੀ ਕਰੇ ਚਾ ਖੇਡੇ ਵਾਡਿਰ ਦਿਕੇ ਚਲਾਨ ਵਿਕਾਸਵਾਬੂ।

ਹਠਾਂ ਏਕ੍ਟਾ ਚਿਣਾ ਤਾਂਰ ਮਨੇ ਏਲ। ਏਕਦਿਨ ਧਖਨ ਏਇ ਪ੍ਰਥਿਵੀਕੇ ਬਿਨਾਰ ਜਾਨਾਤੇ ਹਵੇ ਤਾਰਪਰ ਕੇਉ ਤਾਂਕੇ ਮਨੇ ਰਾਖਵੇ ਤੋ। ਮਾਨੂੰਰ ਜੀਵਨ ਕਤ ਮਾਨੂੰਰ ਸਾਥੇ ਆਨਾਪ, ਹਨਦਾਤ। ਕਤ ਬਿਛੇਦ। ਸਵ ਬਿਛੇਦੇਰ ਪਰੇ ਮਾਨਵ ਹਨਦੇਰ ਬੂਰੀ ਏਕ੍ਟਾਇ ਆਕੂਤਿ-ਯਾਦੇਰ ਸਾਥੇ ਏਤਦਿਨ ਕਾਟਲਾਮ, ਚਲੇ ਧਾਓਧਾਰ ਪਰ ਤਾਰਾ ਮਨੇ ਰਾਖਵੇ ਤੋ। ਆਮਿ ਨਾ ਥਾਕਲੇਓ ਅਨੇਹ ਚਿਣਾਰ ਕੋਥਾਓ ਖੇਕੇ ਧਾਵੇ ਤੋ ਆਮਾਰ ਅ਷ਿਵ। ਨਿਜੇਰ ਅਮਰ ਕੀਤਿ ਆਸਰਾ ਕਜਨ ਰੇਖੇ ਧੇਤੇ ਪਾਰਿ, ਤਕੁ ਕਾਹੇਰ ਮਾਨੂੰਰ ਮਨੇ ਆਮਾਰ ਸ੍ਰਿਤਿਗਲਾ ਬੇਂਚ ਥਾਕਵੇ ਤੋ? ਧੇ ਛੋਟ ਕਾਜ, ਛੋਟ ਛੋਟ ਅਭਾਸ, ਛੋਟ ਛੋਟ ਚਾਓਧਾ ਪਾਓਧਾ ਨਿਯੇ ਏਇ ਆਨਾ ਆਮਿਟਾ ਸੇਣਲਾ ਕੇਉ ਮਨੇ ਰਾਖਵੇ ਤੋ?

ਗੌਤਮ ਮੈਟ੍ਰ
ਸਿਨਿਯਰ ਮਾਨੇਜਾਰ
ਜੋਨਾਲ ਅਫਿਸ
ਕਲਕਾਤਾ।

ਗੌਤਮ ਮੈਨ੍ਟ੍ਰੇ

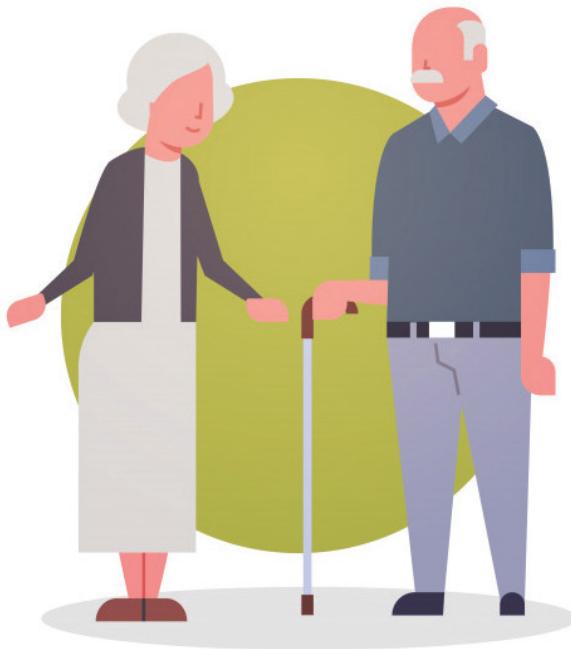
ਸੇਵਾਨਿਵ੃ਤੀ ਕੀ ਮਨ: ਦਿਥਰਿ

ਬਾਂਗਲਾ ਕਾ ਹਿੰਦੀ ਅਨੁਵਾਦ

ਵਿਕਾਸ ਬਾਬੂ ਑ਫਿਸ ਕੈਂਟੀਨ ਮੋਂ ਆਕਰ ਬੈਠੇ। ਯਹੀ ਵਹ ਸਥਾਨ ਹੈ ਜਹਾਂ ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਪਨਾ ਭੋਜਨ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਸੀਧੇ ਅਪਨੇ ਸੀਟ ਪਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੁਫ਼ਰ—ਸ਼ਾਮ ਦੋ ਬਾਰ 5 ਮਿਨਟ ਕੇ ਲਿਏ ਚਾਂਘ ਪੀਨੇ ਆਨਾ ਔਰ ਦੋਪਹਰ ਮੋਂ 15 ਮਿਨਟ ਕੇ ਕਰੀਬ ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ। ਬਾਕੀ ਸਮਾਂ ਅਪਨੇ ਕਾਮ ਸੇ ਹੀ ਫੁਰਸਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਵਿਕਾਸ ਬਾਬੂ ਆਜ ਅਪਨੇ ਚਾਰੋਂ ਤਰਫ ਬੜੇ ਗੌਰ ਦੇ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੂਪਨ ਦੇ ਕਾਊਂਟਰ ਪਰ ਕਿਤਨੇ ਅਧਿਕ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਲਾਇਨ ਲਗੇ ਹੋ ਰਿਹਾਂ ਹਨ। ਸਭੀ ਕੂਪਨ ਲੇਕਰ ਦੂਸਰੇ ਕਾਊਂਟਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਕੀ ਥਾਲੀ ਲੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਸੀ ਕਾ ਫਿਸ ਮਿਲ, ਕਿਸੀ ਕਾ ਵੇਜ ਮਿਲ ਤਥਾ ਕਿਸੀ ਕੀ ਰੋਟੀ ਸਬਜ਼ੀ। ਸਭੀ ਟੇਬਲਾਂ ਪਰ ਲੋਗ ਭਰੇ ਹੋ ਰਿਹਾਂ ਹਨ। ਕੋਈ ਜਲਦਬਾਜੀ ਮੋਂ ਭੋਜਨ ਖੁਤਮ ਕਰ ਰਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੁਝ ਐਸੇ ਭੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਜਲਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਛਾ ਲਗਾ ਕਰ ਬੈਠੇ ਹਨ।

ਵਿਕਾਸ ਬਾਬੂ ਕੀ ਆਜ ਕੋਈ ਜਲਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨਕੇ ਟੇਬਲ ਪਰ ਆਜ ਫਾਇਲਾਂ ਦੇ ਪਹਾੜ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕੋਈ ਆਜ ਉਨਕੇ ਸੀਟ ਪਰ ਲੌਟਕਰ ਆਨੇ ਦੇ ਇੱਤਜਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਗਏ ਵਿਕਾਸ ਬਾਬੂ ਜੀ ਨੇ ਸੇਵਾ ਨਿਵ੃ਤ ਹੁਏ। 60 ਵਰ੍਷ਾਂ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਬਾਦ ਸਰਕਾਰੀ ਑ਫਿਸ ਦੇ ਨਿਯਮਾਨੁਸਾਰ, ਉਨਕੇ ਵਿਦਾਈ ਦੇ ਫਰਮਾਨ ਦੀ ਘੋ਷ਣਾ ਹੁੰਦੀ ਥੀ। ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵਿਕਾਸ ਬਾਬੂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਕਾਮ ਮੋਂ ਫਿਲਾਈ ਨਹੀਂ ਦੀ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਪੂਰੀ ਨਿ਷ਟਾ ਦੇ ਸਾਥ ਕਾਮ ਕਿਯਾ ਹੈ। ਕਾਮ ਦੇ ਲਿਏ ਉਨਕਾ ਨਾਮ ਵਿਖਾਤ ਥਾ। ਇਸ ਕਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਅਤਿ ਨਿ਷ਟਾ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹੀ ਅਪਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਪਾਏ। ਪਰਿਵਾਰ ਸੰਭਾਲਨਾ, ਇੱਕ ਸਾਡੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਪਾਲਨ ਕਰਨਾ ਵੱਡੇ ਦੇ ਦੱਸਾਂ ਦੇ ਦੇਖਿਆਂ ਦੀ ਨਿਰਵਾਹ ਉਨਕੀ ਪਤਨੀ ਦੀਪਾ ਨੇ ਹੀ ਕਿਯਾ ਥਾ। ਬੇਟਾ ਅਭੀ ਪੁਣੇ ਮੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ ਮੋਂ ਬਾਬੂ ਵਿਕਾਸ ਬਾਬੂ ਦੀਪਾ ਹੀ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਬਾਬੂ ਦੀਪਾ ਘਰ ਪਰ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਾਮ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਜੀਵਨ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸੋਚ ਨਹੀਂ ਥਾ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਉਨਕੇ ਸਮਝ ਮੋਂ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਦੇ ਕੋਈ ਭੀ ਕਾਮ ਵੇਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਅਨ੍ਯ ਸ਼ੌਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਸੀ ਕਾਮ ਦੇ ਲਿਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਅਤੇ ਟੀ ਵੀ ਦੇਖਨੇ ਦੀ ਆਦਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਨਿਵ੃ਤ ਜੀਵਨ ਕੁਝ ਖਾਸ ਅਚਾਨਕਾ ਨਹੀਂ ਬੀਤ ਰਹਾ ਵਿਕਾਸ ਬਾਬੂ ਦੀਪਾ ਕਾ ਕਿਨ੍ਤੂ

ਆਜ ਸੁਫ਼ਰ ਦੇ ਹੀ ਉਨਕਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਹੈ। ਆਜ 2 ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ ਵੇਂ ਑ਫਿਸ ਜਾਏਂਗੇ। ਪੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਮੋਂ ਕੁਝ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਜਮਾ ਦੇਨਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ। ਵੇਂ ਅਪਨੇ ਇਸ ਕਾਮ ਦੇ ਨਿਪਟਾ ਕਰ, ਜਾਏਂਗੇ ਅਪਨੇ ਵਿਭਾਗ ਮੋਂ। ਸਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਖਕਰ ਕਿਤਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਗੇ! ਉਨਕੇ ਰਿਟਾਈਰਮੈਂਟ ਦੇ ਦਿਨ ਸਭੀ ਨੇ ਉਨਕੀ ਕਿਤਨੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀ ਥੀ! ਵਿਭਾਗਾਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਤੋਂ ਕਹਾ ਥਾ ਕਿ ਵਿਕਾਸ ਬਾਬੂ ਜੈਂਸੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਤੋਂ ਑ਫਿਸ ਦੇ ਲਿਏ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਉਨਕੀ ਸੇਵਾ ਨਿਵ੃ਤੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਲਿਏ ਅਪੂਰੀਂਧ ਕਿਰਿਆ ਹੈ।

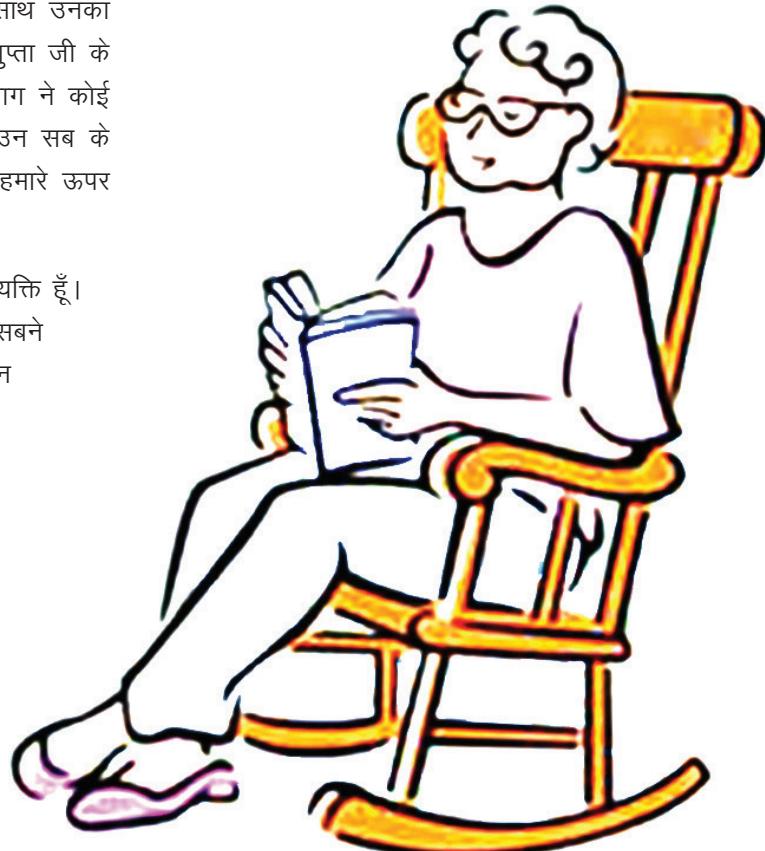
ਲੇਕਿਨ ਆਜ ਉਸੀ ਵਿਭਾਗਾਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਮੋਂ ਜਾਕਰ ਵਿਕਾਸ ਬਾਬੂ ਦੇ ਧਕਕਾ ਸਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਖਕਰ ਕਿਵੇਂ ਹੈ? ਆਪਕਾ ਸੇਵਾਨਿਵ੃ਤ ਸਮਾਂ? ਆਪ ਤੋਂ ਅਥਵਾ ਆਸਾਮ ਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਚਿੰਤਾਮੁਕਤ ਲੇਕਿਨ ਹਮੇਂ ਤੋਂ ਏਕ ਪਲ ਦੇ ਕਾਮ ਵੇਂ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੇਖਿਏ ਨ, ਅਭੀ ਤੁਰੰਤ ਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਹੈ। ਚਲਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਕਿਸੀ ਆਏ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ।

विभागाध्यक्ष के कमरे से निकल कर विकास बाबू अपने सीट पर आए। अब वहाँ अरुप बैठता है। अरुप ने चाय के साथ उनका स्वागत किया। विकास बाबू ने उससे पूछा वो रतन गुप्ता जी के फाइल का क्या हुआ? उसके विषय में अकाउंट्स विभाग ने कोई सिद्धान्त निकाला? अरुप ने हँसते हुए कहा — अब उन सब के विषय में आप अपना दिमाग मत लगाइए दादा, अब हमारे ऊपर छोड़ दीजिये।

विकास बाबू सोच रहे थे सच में तो, मैं अब बाहर का व्यक्ति हूँ। एक-एक कर अन्य लोगों के टेबल पर भी गए थे। सबने बातें की, और उनकी कुशलता के बारे में पूछा। लेकिन सभी व्यस्त थे। विकास बाबू के साथ बात करने का समय किसी के भी पास नहीं था। आज केवल विकास बाबू ही बेकार थे। इसी काम की वजह से वे अपने बड़े होते हुए बेटे के छोटे-छोटे क्षणों के साक्षी नहीं हो पाए थे। अपनी पत्नी के अस्वस्थ होने पर उनके पास बैठ भी नहीं पाए थे। पत्नी से हमेशा कहते — थोड़ा संभाल लो दीपा। मेरे ऑफिस न जाने से आज नहीं चलेगा। आज जबकि वे 2 महीने तक ऑफिस नहीं आए, तब भी तो सारे काम हो ही रहे हैं। हांलाकि विकास बाबू अपने मन की गहराई से जानते थे कि ऐसा ही कुछ होने वाला है, किन्तु तब भी उन्हें आज कष्ट हो रहा है। वे यह मान ही नहीं पा रहे हैं कि सबने उन्हें भुला दिया है। उनकी कमी कहीं भी महस्से नहीं हो रही है।

सर थोड़ा भरी हो रहा है। कैंटीन के काउंटर पर जा कर एक चाय का कूपन लिया। इस बार भोजन के काउंटर पर गए। कूपन सुशांत के हाथों में दिया। सुशांत कैंटीन का बहुत ही पुराना स्टाफ है। विकास बाबू को देखकर सुशांत ने कहा — ठीक हैं सर ? आपकी चाय तो बिना चीनी की न?

हठात ही एक आनंद की अनुभूति से विकास बाबू का हृदय भर उठा। वो बिना चीनी की चाय पीते हैं, ये सुशांत को अभी तक याद है। वो सुशांत जिसके साथ विकास बाबू ने अपने पूरे जीवन में बिना काम के एक भी बात नहीं की, उसने विकास बाबू के इस छोटी सी आदत के बारे में याद रखा है। बहुत शांति का अनुभव हुआ विकास बाबू को यह जानकर कि सभी उन्हें नहीं भूले हैं। उनके बारे में किसी को तो याद है। तृप्त होकर चाय पीकर वे अपने घर की ओर निकल पड़े।

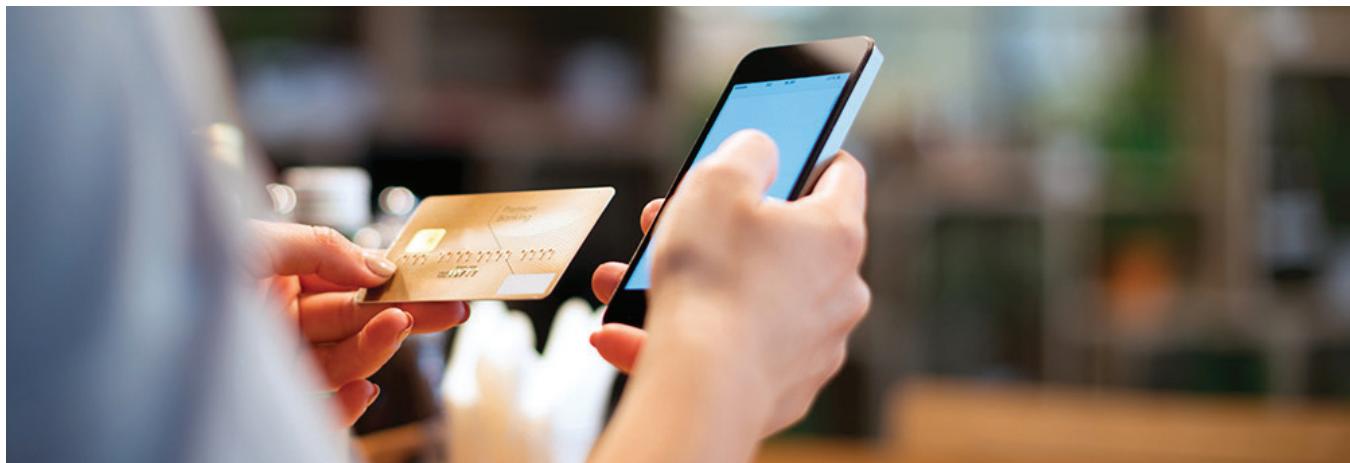
भारी कदमों से वापस होते हुए विकास बाबू सोच रहे थे – एक दिन जब इस धरती से विदाई लेना पड़ेगा तब क्या कोई उन्हें याद रखेगा? मनुष्य के जीवन में उसकी कितने लोगों के साथ परिचय एवं अपनत्व होता है, कितनों से विदाई और वियोग होता है। इन सबके बाद मानव हृदय की एक ही चाहत होती है कि जिनके साथ इतने दिन गुजारे, जुदा हो जाने के बाद कम से कम उसे याद तो रखा जाए! उसके न होने पर भी लोगों के अन्तर्मन में उसकी रिक्तता का आभास रहे ! हममें से कितने लोग इस प्रकार की अमर कीर्ति छोड़ जाते हैं कि उनके चले जाने के बाद भी उनके प्रिय के मन में उनकी स्मृति शेष रहे ? ये छोटे – छोटे काम, छोटी-छोटी बातें, छोटे-छोटे सहयोग जो वह आज कर रहा है, ये लोगों के स्मृति में सदा कै लिए रह जाए !

आंचलिक कार्यालय कोलकाता

ਆਇਸ਼ਿਮਾ ਮਹਾਜਨ

ਡਿਜਿਟਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕੀ ਲਾਭ ਤਥਾ ਹਾਨਿਆਂ

ਆਜ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵ ਡਿਜਿਟਲ ਕੀ ਤਰਫ ਬਢ ਰਹਾ ਹੈ। ਡਿਜਿਟਲ ਟੀਵੀ, ਡਿਜਿਟਲ ਵੱਚ, ਡਿਜਿਟਲ ਕਲਾਸੇਸ ਆਦਿ ਕਾ ਚਲਨ ਆਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਡਿਜਿਟਲੀਕਰਣ ਕੇ ਇਸ ਯੁਗ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਬੈਂਕ ਮੀ ਪੀਛੇ ਨਹੀਂ ਹੈਂ। ਵੋ ਮੀ ਨਈ ਨਈ ਤਕਨੀਕ ਕੋ ਅਪਨਾਕਰ ਖੁਦ ਕੋ ਅਧਿਕ ਸੇ ਅਧਿਕ ਡਿਜਿਟਲ ਕਰਨੇ ਮੌਕੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹੈਂ। ਬੈਂਕਿੰਗ ਕੇ ਕ੍ਸੇਤਰ ਮੌਕੇ ਡਿਜਿਟਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਨਿਆਂ ਦੀ ਯੁਗ ਹੈ।

ਡਿਜਿਟਲ ਬੈਂਕਿੰਗ

ਡਿਜਿਟਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਯਾ ਈ-ਬੈਂਕਿੰਗ ਕਾ ਸਤਲਕ ਹੈ ਬਿਨਾ ਬੈਂਕ ਜਾਏ ਘਰ ਬੈਠੋ ਬੈਂਕਿੰਗ। ਡਿਜਿਟਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਕੋ ਕਹੀਂ ਮੀ ਓਂਲਾਈਨ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕੀ ਸੁਵਿਧਾ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਤੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਉਨਕੀ ਊਰਜਾ, ਸਮਝ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਕੀ ਬਚਤ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਏਟੀਏਮ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਬੈਂਕਿੰਗ, ਮੋਬਾਈਲ ਬੈਂਕਿੰਗ, ਟੈਂਬ ਬੈਂਕਿੰਗ, ਫੋਨ ਬੈਂਕਿੰਗ, ਏ-ਕਾਰ੍ਨਰ, ਪੀਓਐਸ ਮਸ਼ੀਨ, ਸੇਲਫ ਸੰਵਿੱਖਨ, ਕਿਓਸਕ ਇਤਿਆਦਿ ਡਿਜਿਟਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕੇ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈਂ। ਇਸਕੇ ਮਾਧਿਅਮ ਦੇ ਸਭੀ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਕਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹੋਏ ਜੋ ਕਿਸੀ ਬੈਂਕ ਬ੍ਰਾਂਚ ਮੌਕੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਡਿਜਿਟਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕਾਗਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜੈਂਸੇ ਚੇਕ, ਪੇ-ਇਨ ਸਿਲਪ ਆਦਿ ਦੇ ਸੁਕਤ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਡਿਜਿਟਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸਭੀ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਕੋ ਑ਨਲਾਈਨ

ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਤੀ ਹੈ। ਡਿਜਿਟਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਦੇ ਉਪਯੋਗ ਲੈਪਟੋਪ, ਟੈਬਲੇਟ ਯਾ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ ਕੇ ਜ਼ਰੀਏ ਕਿਯਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਬੈਂਕ ਅਪਨੀ ਸਭੀ ਨਈ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਕੋ ਈ-ਲੋਗੋ ਕੇ ਸਾਥ ਖੋਲ ਰਹੇ ਹੋਏ ਜਹਾਂ ਗ੍ਰਾਹਕ ਅਪਨਾ ਸਾਰਾ ਟ੍ਰਾਂਜੇਕਸ਼ਨ ਸ਼ਵਯਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਏ।

ਬੈਂਕ ਮੀ ਅਧਿਕਾਧਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕੋ ਡਿਜਿਟਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਦੇ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਕੋ ਉਪਲਬਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਏ ਤਾਕਿ ਗ੍ਰਾਹਕ ਸੁਵਿਧਾ ਬੇਹਤਰ ਹੋ ਔਰ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਧਿਕ ਕਾਰ੍ਯਾਂ ਕੋ ਬੈਂਕਿੰਗ ਦੇ ਵੈਕਲਿਪ ਸਾਧਨਾਂ ਪੈਰ ਸਥਾਨਾਂਤਰਿਤ ਕਿਯਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਡਿਜਿਟਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਦੇ ਨਿੱਜਿਲਿਖਿਤ ਲੇਨ-ਦੇਨ (ਟ੍ਰਾਂਜੇਕਸ਼ਨ) ਕਿਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋਏ :

- ◆ ਨਕਦੀ ਜਮਾ
- ◆ ਕੈਂਸ਼ ਨਿਕਾਸੀ
- ◆ ਚੇਕ ਜਮਾ ਕਰਨਾ
- ◆ ਰਾਸ਼ਿ ਅਤੰਰਣ
- ◆ ਬਿਲ ਮੁਗਤਾਨ
- ◆ ਡ੍ਰਾਪਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ / ਮੁਗਤਾਨ
- ◆ ਸਾਵਧਿ ਜਮਾ / ਮੁਗਤਾਨ
- ◆ ਤਵਰਿਤ ਖਾਤਾ ਖੋਲਨਾ

- ◆ ਤ੍ਰਣ ਕੇ ਲਿਏ ਆਵੇਦਨ
- ◆ ਖਾਤੇ ਮੌਂ ਆਧਾਰ ਨੰਬਰ ਕੋ ਅੰਕਿਤ ਕਰਨਾ
- ◆ ਨੇਪਟ / ਆਰਟੀਜੀਏਸ
- ◆ ਆਨਲਾਇਨ ਬੀਮਾ
- ◆ ਆਨਲਾਇਨ ਸ਼੍ਯੂਚੁਅਲ ਫੰਡ

ਸਲਾਹ ਸੰਬੰਧੀ ਸੇਵਾ ਸਮਯ ਕੇ ਸਾਥ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕੀ ਕਾਰ੍ਯਪ੍ਰਣਾਲੀ ਮੌਂ ਬੜਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆਯਾ ਹੈ। ਮੋਟੇ—ਮੋਟੇ ਬਹੀ ਖਾਤੋਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁਆ ਬੈਂਕਿੰਗ ਬਾਦ ਕੇ ਦਿਨਾਂ ਮੌਂ ਕਾਂਘੂਟਰ, ਉਸਕੇ ਕੀ—ਬੋਰ्ड ਔਰ ਮਾਉਸ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਔਰ ਅਥ ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨ ਕੇ ਜ਼ਰੀਏ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਕੀ ਜੇਬ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਲੇ ਛੋਟੀ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਦੇ ਲੇਕਰ ਬਡੀ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਯਾ ਫਿਰ ਟ੍ਰਾਂਜੇਕਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਕੈਸ਼ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਢ੍ਹਤੀ ਥੀ ਇਸ ਕੈਸ਼ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਪਹਲੇ ਬੈਂਕ ਕੀ ਲਾਇਨ ਮੌਂ ਲਗਨਾ ਪਢ੍ਹਤਾ ਥਾ ਔਰ ਫਿਰ ਸਾਮਾਨ ਖਰੀਦਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਦੁਕਾਨ ਤਕ ਜਾਨਾ ਪਢ੍ਹਤਾ ਥਾ। ਇਨ ਸਥਾਨੀਕ ਕੈਸ਼ ਕੀ ਸੁਰਕਾ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਭੀ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਥੀ। ਪਰਤੁ ਜਬ ਸੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਬੈਂਕਿੰਗ ਔਰ ਫਿਰ ਮੋਬਾਇਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕੀ ਤਕਨੀਕ ਕਾ ਇਤਾਦ ਹੁਆ ਹੈ ਤਕਸੇ ਸਭੀ ਝਾੜਾਂਟਾਂ ਦੇ ਏਕ ਹੀ ਝਾਟਕੇ ਮੌਂ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਮੁਕਤਿ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਥ ਕੋਈ ਭੀ ਸਾਮਾਨ ਖਰੀਦਨੇ ਦੇ ਲੇਕਰ ਬਡੇ—ਬਡੇ ਪੇਮੈਂਟ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਬੈਂਕ ਜਾਨੇ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਰਹ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੈਂਕ ਅਥ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਮੁਫ਼ਤੀ ਮੌਂ ਸਮਾ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਦੇ ਅਥ ਚੌਬੀਸ਼ਾਂ ਘੱਟੇ ਔਰ ਸਪ਼ਤਾਹ ਦੇ ਸਾਤੋਂ ਦਿਨ ਘਰ ਬੈਠੇ ਬੈਂਕਿੰਗ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

ਬਢੇ ਰਹਾ ਹੈ ਕੈਸ਼ਲੇਸ ਕਾ ਚਲਨ

ਭਾਰਤ ਮੌਂ 8 ਨਵੰਬਰ 2016 ਕੋ ਹੁਈ ਨੋਟਬੰਦੀ ਕੇ ਬਾਦ ਦੇ ਆਨਲਾਇਨ ਟ੍ਰਾਂਜੇਕਸ਼ਨ ਮੌਂ ਬਢੋਤੀ ਹੁਈ ਹੈ। ਸਾਥ ਹੀ ਆਨਲਾਇਨ ਹੁਏ ਕੁਲ ਟ੍ਰਾਂਜੇਕਸ਼ਨ ਮੌਂ ਭੀ ਅਧਿਕਤਰ ਮੋਬਾਇਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਦੇ ਹੁਏ ਹੈਂ। ਇਸਦੇ ਪਤਾ ਚਲਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੈਸ਼ਲੇਸ ਦੇ ਚਲਨ ਬਢੇ ਰਹਾ ਹੈ। ਆਜਕਲ ਛੋਟੇ ਵਾਪਾਰੀ ਔਰ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਦੇ ਲੇਕਰ ਬਡੇ—ਬਡੇ ਵਾਪਸਾਈ ਟ੍ਰਾਂਜੇਕਸ਼ਨ ਪੇਟੀਏਸ, ਭਾਰਤਪੇ, ਗ੍ਰੂਗਲਪੇ ਆਦਿ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਣ ਬੈਂਕ ਡਿਜਿਟਲ ਸੇਵਾਓਂ ਦੇ ਅਧਿਕ ਬੇਹਤਰ ਬਣਾਨੇ ਪਰ ਜੋਕ ਦੇ ਰਹੇ ਹੈਂ।

ਬੈਂਕਿੰਗ ਦੀ ਨਿਆ ਅਵਤਾਰ: ਮੋਬਾਇਲ ਬੈਂਕਿੰਗ

ਨੋਟਬੰਦੀ ਦੇ ਦੌਰ ਮੌਂ ਕੈਸ਼ ਦੀ ਕਿਲਤ ਬਢੇ ਦੇ ਲੋਗਾਂ ਨੇ ਮੋਬਾਇਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਯਾ ਫਿਰ ਹੁਣ੍ਹ ਕਿਵੇਂ ਕਿ ਡਿਜਿਟਲ ਪੇਮੈਂਟ ਦੀ ਏਕ ਬੇਹਤਰ ਵਿਕਲਪ ਦੀ ਤੌਰ ਪਰ ਅਪਨਾਯਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਂਦੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ "ਡਿਜਿਟਲ ਇੰਡੀਆ ਅਮ੍ਬਿਯਾਨ" ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਕਰ ਭੀ ਲੋਗ ਮੋਬਾਇਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿ ਤੇਜ਼ੀ ਦੇ ਆਕਰਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹੈਂ ਔਰ ਦੇਸ਼ "ਨਕਦ ਰਹਿਤ ਅਰਥਵਾਸਥਾ" ਦੀ ਓਰ ਚਲ ਪਢਾ ਹੈ।

ਮੋਬਾਇਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕਿਸੀ ਭੀ ਸਮਾਰਟ ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨ ਦੇ ਸੁਵਿਧਾ ਦੇ ਕਿਧਾ

ਜਾਨੇ ਵਾਲਾ ਪੈਸੋਂ ਦੀ ਟ੍ਰਾਂਜੇਕਸ਼ਨ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਹਾਡ ਕੈਸ਼ ਕੋਈ ਮਾਧਿਅਤ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਸੰਬੰਧੀ ਸਿਰਫ਼ ਗ੍ਰਾਹਕ ਦੀ ਅਪਨੀ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਦੇ ਸੇ ਔਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਥ ਟ੍ਰਾਂਜੇਕਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਦੀ ਸਾਥ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੁਵਿਧਾ ਦੇ ਟ੍ਰਾਂਜੇਕਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲੋਂ ਦੀ ਨ ਤੋ ਬੈਂਕ ਦੇ ਭਾਰੀ ਮੁਕਤਿ ਕੈਸ਼ ਜੇਬ ਦੇ ਲੇਕਰ ਚਲਨੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋਤੀ ਹੈ।

ਮੋਬਾਇਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਇੱਕ ਐਸੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਸੁਵਿਧਾ ਦੇ ਲੋਗ ਅਪਨੇ ਸਮਾਰਟਫੋਨ ਦੀ ਜ਼ਰੀਏ ਸਭੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੁਵਿਧਾਓਂ ਜੋਂਕੇ ਫਾਂਡ ਟ੍ਰਾਨਸਫਰ, ਫਾਂਡ ਡਿਪੋਜਿਟ ਆਦਿ ਦੀ ਲਾਭ ਉਤਸ਼ਾਹ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਆਨੇ ਵਾਲੇ ਸਮਾਨ ਮੌਂ ਮੋਬਾਇਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਔਰ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਤਥਾ ਆਸਾਨ ਹੋਗੀ।

ਮੋਬਾਇਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਦੇ ਲਿਏ ਗ੍ਰਾਹਕ ਦੀ ਪਾਸ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਸਮਾਰਟਫੋਨ ਔਰ ਉਸਦੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੱਥੇ ਭੀ ਮੋਬਾਇਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਦੀ ਸੱਪਟਵੇਰ ਹੈ ਜੋ ਸਾਧਾਰਣ ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨ ਦੇ ਮੌਂ ਭੀ ਚਲਦੇ ਹਨ ਤਕਸੇ ਉਸਦੀ ਲਿਏ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਕਨੈਕਸ਼ਨ ਭੀ ਅਨਿਵਾਰ੍ਯ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੋਬਾਇਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਦੀ ਲਿਏ ਗ੍ਰਾਹਕ ਦੀ ਅਪਨੇ ਬੈਂਕ ਦੀ ਏਕ ਯੂਜ਼ਰ ਆਰਡੀਡੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਔਰ ਇੱਕ ਮੋਬਾਇਲ ਪਿਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਬੈਂਕਾਂ ਨੇ ਤੋ ਗ੍ਰਾਹਕ ਦੀ ਤੱਗਲਿਯਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੇ ਟ੍ਰਾਂਜੇਕਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਧਿਆ ਦੀ ਜੋਡ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਧੋਖਾਧਡੀ ਦੀ ਸਹਾਵਨਾ ਨ ਕੇ ਬਰਾਬਰ ਰਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਵਰਤਮਾਨ ਮੌਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਡਿਜਿਟਲ ਕ੍ਰਾਂਟਿ ਦੀ ਦੌਰ ਮੌਂ ਮੋਬਾਇਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਦੀ ਕਈ ਉਤਪਾਦ ਉਪਲਬਧ ਹੈਂ।

◆ **ਯੂਏਸਏਸਡੀ:** ਯਹ ਮੋਬਾਇਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਦੀ ਸਥਾਨੀਕ ਸੁਗਮ ਔਰ ਸਹਾਵਨਾ ਦੀ ਉਤਪਾਦ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਲਿਏ ਸਮਾਰਟਫੋਨ ਅਨਿਵਾਰ੍ਯ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਜ਼ਰੀਏ ਕਿਸੀ ਭੀ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਦੇ ਪੈਸੇ ਭੇਜੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪੀਛੇ ਕਿਏ ਗਏ ਚਾਰ—ਪੱਚ ਟ੍ਰਾਂਜੇਕਸ਼ਨ ਦੀ ਬਾਬੂਰਾ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

◆ **ਗ੍ਰੂਪੀਆਰਡ:** ਮੋਬਾਇਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਦੀ ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਭਾਰਤੀਯ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭੁਗਤਾਨ ਨਿਗਮ ਦੀ ਕਿਧਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਵਾਰਾਂ ਆਨਲਾਇਨ ਭੁਗਤਾਨ ਕਿਏ ਜਾਨੇ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਮੌਂ ਲਗਭਗ 21 ਬੈਂਕ ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਵਾਰਾਂ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਦੀ ਬੈਂਕਿੰਗ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

◆ **ਡਿਜਿਟਲ ਵੋਲੋਟ:** ਮੋਬਾਇਲ ਦੇ ਪੇਮੈਂਟ ਦੀ ਕਾ ਯਹ ਵੋਲੋਟ ਦੀ ਖਾਸਿਤ ਹੈ ਕਿ ਯਹ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਦੇ ਨਹੀਂ ਜੁਡਾ ਹੋਤਾ, ਇਸਦੇ ਪਹਲੇ ਪੈਸੇ ਭਾਲੇ ਹੋਣੇ ਹਨ। ਯਹ ਇੱਕ ਡਿਜਿਟਲ ਬਟੁਆ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਇਸੇ ਰਿਚਾਰਜ ਕਰਨਾ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਛੋਟੇ—ਛੋਟੇ ਖਰ੍ਚੇ ਔਰ ਪੇਮੈਂਟ ਦੀ ਲਿਏ ਮੋਬਾਇਲ ਵੋਲੋਟ ਸਥਾਨੀਕ ਉਪਯੁਕਤ ਡਿਜਿਟਲ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਲਾਭ ਨਿਨਲਿਖਿਤ ਹੈ:

- ਮੋਬਾਇਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਦੀ ਸਹਾਵਨਾ ਦੇ ਕਈ ਤਰਹ ਦੀ ਬਿਲ ਘਰ ਬੈਠੇ ਹੀ ਭਰੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸਦੀ ਸਹਾਵਨਾ ਦੇ ਲੰਬੀ ਕਤਾਰਾਂ ਮੌਂ

ਖੜੇ ਹੋਨੇ ਸੇ ਬਚਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ।

- ਮੋਬਾਇਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਅਨ੍ਯ ਤਰਹ ਕੀ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੇ ਅਧਿਕ ਸਸ਼ਤੀ ਹੋਤੀ ਹੈ।
- ਬੈਂਕ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਭੀ ਗ੍ਰਾਹਕ ਅਪਨੇ ਮੋਬਾਇਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕੀ ਸਹਾਯਤਾ ਸੇ ਪੈਸੇ ਕਾ ਟ੍ਰਾਂਜੇਕਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ।
- ਗ੍ਰਾਹਕ ਔਰ ਗ੍ਰਾਹਕ ਲਾਭਾਰ੍ਥੀ ਯਦਿ ਏਕ ਹੀ ਬੈਂਕ ਕੇ ਗ੍ਰਾਹਕ ਹੋ ਤੋ ਪੈਸੇ ਕਾ ਲੇਨ–ਦੇਨ (ਟ੍ਰਾਂਜੇਕਸ਼ਨ) ਬਹੁਤ ਵੀ ਜਲਦ ਬਡੀ ਆਸਾਨੀ ਸੇ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ।
- ਫ੍ਰੀ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੱਵਿਸ ਮਤਲਬ ਬੈਂਕ ਦੀ ਗੱਈ ਮੋਬਾਇਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕੀ ਸੁਵਿਧਾ ਕੇ ਲਿਏ ਬੈਂਕ ਕੋਈ ਅਤਿਰਿਕ ਸ਼ੁਲਕ ਨਹੀਂ ਲੇਤਾ, ਔਰ ਨ ਹੀ ਅਪਨੇ ਅਕਾਊਂਟ ਜਾਂਚ ਕਰਨੇ ਕੀ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਤਥ ਹੈ।
- ”ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਬੈਂਕਿੰਗ“: ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਬੈਂਕਿੰਗ ਵਹ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ ਜੋ ਗ੍ਰਾਹਕ ਕੋ ਉਸਕੇ ਨੈੱਟ ਬੈਂਕਿੰਗ ਖਾਤੇ ਸੇ ਵਿੱਤੀਧ ਔਰ ਗੈਰ–ਵਿੱਤੀਧ ਲੇਨਦੇਨ ਕਰਨੇ ਕੀ ਸੁਵਿਧਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਯੂਜਰ ਵੇਬਸਾਈਟ ਯਾ ਑ਨਲਾਇਨ ਅਨੁਪਯੋਗ ਕਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਕੇ ਉਸੀ ਬੈਂਕ / ਵਿਭਿੰਨ ਬੈਂਕ ਕੇ ਅਨ੍ਯ ਖਾਤੋਂ ਮੌਂ ਅਪਨੇ ਖਾਤੇ ਸੇ ਧਨਰਾਸ਼ਿ ਕਾ ਲੇਨਦੇਨ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਗ੍ਰਾਹਕ ਵਿੱਤੀਧ ਲੇਨਦੇਨ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਰਿਸੋਰਸ ਔਰ ਮਾਧਿਮ ਕਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਗ੍ਰਾਹਕ ਦੀਆਂ ਉਪਯੋਗ ਕਿਆ ਜਾਨੇ ਵਾਲਾ ਸੰਸਾਧਨ ਕਾਂਪਿਊਟਰ, ਲੈਪਟੋਪ, ਯਾ ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨ ਕੀ ਤਰਹ ਏਕ ਇੱਲੇਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਉਪਕਰਣ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਵਹ ਮਾਧਿਮ ਹੈ ਜੋ ਤਕਨੀਕ ਕੋ ਸੰਭਵ ਬਨਾਤਾ ਹੈ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕੇ ਸਾਥ ਉਪਮੋਕਤਾਓਂ ਕੋ ਅਪਨੇ ਸੂਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਲੇਨਦੇਨ ਕੋ ਪੂਰਾ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਬੈਂਕ ਸ਼ਾਖਾ ਕਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨੇ ਕੀ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਵੇ ਧਨ ਸਬ ਅਪਨੀ ਸੁਵਿਧਾਨੁਸਾਰ ਜਹਾਂ ਭੀ ਵੇ ਚਾਹਤੇ ਹੋਣੇ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ ਜੈਸੇ, ਘਰ ਪਰ, ਅੱਫਿਸ ਪਰ, ਯਾ ਚਲਤੇ–ਫਿਰਤੇ।

ਇਸ ਸੁਵਿਧਾ ਕੇ ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਗ੍ਰਾਹਕ ਖਾਤੇ ਵਿਵਰਣ ਦੇਖ ਸਕਤਾ ਹੈ।

ਕਿਸੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਵਧਿ ਕੇ ਲਿਏ ਲੇਨਦੇਨ ਕੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ, ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਫਾਰਮ ਏਲੀਕੇਸ਼ਨ ਡਾਉਨਲੋਡ ਕਿਏ ਜਾ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਗ੍ਰਾਹਕ ਵਾਪਰ ਕਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਔਰ ਸੰਚਾਲਨ ਭੀ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਗ੍ਰਾਹਕ ਪਰਿਵਹਨ ਯਾਤ੍ਰਾ ਪੈਕੇਜ ਔਰ ਮੈਡਿਕਲ ਪੈਕੇਜ ਬੁਕ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਗ੍ਰਾਹਕ ਈ–ਕੋਰਸ਼ ਕੇ ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਖੜੀਦਾਰੀ ਔਰ ਬੇਚ ਸਕਤਾ ਹੈ।

‘ਡਿਜਿਟਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਅੰਗ: ‘ਏਟੀਏਮ’

ਏਟੀਏਮ ਕੋ ਅੱਟੋਮੈਟਿਕ ਟੈਲਰ ਮਸ਼ੀਨ ਯਾ ਸ਼ਵਚਾਲਿਤ ਗਣਕ ਮਸ਼ੀਨ ਕਹਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਯਹ ਮਸ਼ੀਨ ਵਾਸਤਵ ਮੌਂ ਇੱਲੇਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਟਰਮਿਨਲ ਹੈ ਜੋ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਕੋ ਕਿਸੀ ਭੀ ਬੈਂਕ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਤੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਭੀ ਵਕਤਿ ਅਪਨੇ ਏਟੀਏਮ ਕਾਰਡ ਸੇ ਇਸ ਮਸ਼ੀਨ ਸੇ ਖਾਤੇ ਮੌਂ ਬੈਲੇਨਸ ਦੇਖ ਸਕਤਾ ਹੈ, ਉਸਕੀ ਰਸੀਦ ਨਿਕਾਲ ਸਕਤਾ ਹੈ ਤਥਾ ਏਕ ਤਥ ਸੀਮਾ ਮੌਂ ਧਨ ਕੀ ਨਿਕਾਸੀ ਨਕਦ ਕੇ ਰੂਪ ਮੌਂ ਪਾ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਬੜੇ ਹਰ ਸ਼ਹਰ ਮੌਂ ਯਹ ਸੁਵਿਧਾ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਏਟੀਏਮ ਨੇ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਕੋ ਜਿਥੇ ਭੀ ਨਕਦੀ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ ਹੋ, ਉਨਕੇ ਨਿਕਟਤਮ ਏਟੀਏਮ ਮੌਂ ਉਸੇ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਕਰ ਉਨਕੀ ਸੁਵਿਧਾ ਮੌਂ ਇਜਾਫਾ ਕਿਯਾ ਹੈ।

ਈ–ਬੈਂਕਿੰਗ ਕੇ ਤਹਤ ਜਮਾ ਔਰ ਨਿਕਾਸੀ

ਯਹ ਸੇਵਾ ਗ੍ਰਾਹਕ ਕੋ ਖਾਤੇ ਮੌਂ ਨਿਯਮਿਤ ਰੂਪ ਸੇ ਪੇਚੇਕ ਕੋ ਮੰਜੂਰੀ ਦੇਨੇ ਕੀ ਸੁਵਿਧਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਤੀ ਹੈ। ਗ੍ਰਾਹਕ ਬੈਂਕ ਕੇ ਬਿਲਾਂ ਕਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਅਪਨੇ ਖਾਤੇ ਸੇ ਧਨਰਾਸ਼ਿ ਨਿਕਾਲਨੇ, ਕਿਸੀ ਭੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਕਿਝਤੋਂ, ਬੀਮਾ ਭੁਗਤਾਨਾਂ ਔਰ ਕਈ ਔਰ ਅਧਿਕ ਰਾਸ਼ਿ ਦੇ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਧਾ ਮੌਂ ਗ੍ਰਾਹਕ ਕੋ ਕੈਸ਼ਿਯਰ ਯਾ ਬੈਂਕ ਟੈਲਰ ਕੀ ਮਦਦ ਕੀ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ।

ਪਾਇੰਟ ਅੱਫ ਸੋਲ ਟ੍ਰਾਨਸਫਰ ਟਰਮਿਨਲ

ਯਹ ਸੇਵਾ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਕੋ ਡੇਬਿਟ / ਕ੍ਰੇਡਿਟ ਕਾਰਡ ਕੇ ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਤੁਰਾਂ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨੇ ਕੀ ਅਨੁਮਤਿ ਦੇਤੀ ਹੈ। ਭਵਿ਷ਾ ਮੌਂ ਗ੍ਰਾਹਕ ਸੇਵਾ ਅੱਟੋਮੈਸ਼ਨ ਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਗੀ।

ਬੈਂਕ ਸੇਵਾਏ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਨਿਆ ਤਰੀਕਾ ਅਪਨਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਵੇ ਚੌਟ ਔਰ ਵਿਡਿਓ ਚੌਟ ਸੇਵਾਓਂ ਮੌਂ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਐਸਾ ਇਸਲਿਏ ਕਿਝੋਂਕਿ ਚੌਟ ਸੇਵਾਓਂ ਕੇ ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਗ੍ਰਾਹਕ ਅਧਿਕ ਸਤ੍ਤ੍ਵ ਹੋਤੇ ਹਨ ਏਵ ਇਸਕੇ ਬੇਹਤਰ ਵਾਵਸਾਇਕ ਪਰਿਣਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤੇ ਹਨ। ਬੈਂਕ ਏਲਗੋਰਿਦਮ ਔਰ ਮਸ਼ੀਨ ਲਰਿੰਗ ਕਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਕੇ ਅੱਟੋਮੈਸ਼ਨ ਕੋ ਬਢਾਵਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਵਿ਷ਾ ਮੌਂ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਕੀ ਸਮਸ਼ਾ ਕਾ ਸਮਾਧਾਨ ਤਥਾ ਉਨਸੇ ਬਾਤਚੀਤ ਆਦਿ ਅੱਟੋਮੈਸ਼ਨ ਕੇ ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਹੀ ਹੋਗੀ।

ਡਿਜਿਟਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕੀ ਹਾਨਿਯਾਂ

ਡਿਜਿਟਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਨੇ ਜਹਾਂ ਏਕ ਔਰ ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਜਿੰਦਗੀ ਬੇਹਦ ਆਸਾਨ

और सरल बना दी है, वहीं दूसरी ओर सुरक्षा संबंधी कुछ शंकाओं के कारण काफी ग्राहक डिजिटल बैंकिंग पूरी तरह से अपनाने में संकोच कर रहे हैं। सभी कार्य में जितना फायदा होता है उसमें थोड़ा बहुत नुकसान भी होता है।

आइडैनटिटि थेप्ट का जोखिम

डिजिटल ट्रांजेक्शन में सबसे बड़ा जोखिम आइडैनटिटि थेप्ट का है। कोई भी डिजिटल ट्रांजेक्शन के अभ्यस्त नहीं है जबकि बहुत पढ़े लिखे और समझदार लोग भी फिशिंग ट्रेप में फंस जाते हैं। ऑनलाइन धोखाधड़ी के बढ़ते खतरे के दौर में अधिकतर लोगों के डिजिटल ट्रांजेक्शन करने से हैंकिंग भी बढ़ रही है। हालांकि मोबाइल बैंकिंग नेट बैंकिंग से अधिक सुरक्षित है क्योंकि फोन में ट्रोजन और अन्य वायरस कंप्यूटर की तुलना में बहुत कम होते हैं, लेकिन फिर भी मोबाइल बैंकिंग में धोखाधड़ी होने का डर रहता है। मसलन ग्राहक के पास कई ऐसे फेक एसएमएस आते हैं जिससे किसी बहाने से उनसे उनका बैंक अकाउंट का ब्यौरा मांगा जा सकता है। यदि ग्राहक भूल से भी अपनी जानकारियां दे देता है तो उनके खाते से पैसे चोरी होने की संभावना बढ़ जाती है।

साइबर सुरक्षा एक बड़ा मुद्दा

साइबर हमलों से बचाव और डाटा को सुरक्षित रखना एक बहुत बड़ी समस्या है इसलिए बैंक नई—नई तकनीकों को अपनाने और विशेष वित्तीय सेवाएं प्रदान करने पर जोर दे रहे हैं, जिससे साइबर हमलों से बचा जा सके।

मोबाइल गुम होना

तकरीबन सारे वित्तीय लेन—देन डिजिटल होने की वजह से मोबाइल का महत्व बहुत बढ़ गया है और इसके खोने का मतलब दोहरा नुकसान है। भुगतान का कोई दूसरा विकल्प नहीं होने और कैश नहीं होने की वजह से समस्या और गहरा सकती है। ऑनलाइन बैंकिंग मूलत 'एनक्रिप्शन' तकनीक से किया जाता है। फलस्वरूप कोई हैकर किसी ग्राहक के विवरणों तक नहीं पहुँच सकता, परंतु मोबाइल चोरी हो जाने पर ग्राहक का सभी बैंकिंग विवरण किसी और के हाथ लग सकता है। मोबाइल चुराने वाला किसी तरह से पिन डालने में सफल हो गया तो ग्राहक के खाते के सारे पैसे चोरी हो सकते हैं।

सर्वर डाउन की समस्या

यदि डिजिटल भुगतान के समय सर्वर डाउन हो तो वो कार्य पूरा नहीं हो पाता। कई बार ऐसा भी होता है जब कोई पैसों का

लेन—देन करते वक्त कनैक्शन की गति धीमी या सर्वर डाउन हो जाता है तो ग्राहक को उसका भी नुकसान हो सकता है।

अलग से शुल्क देना पड़ता है

इसके लिए कुछ खास शुल्क नहीं देना पड़ता, किन्तु इसके लिए इस्तेमाल किए जा रहे डाटा शुल्क, एसएमएस शुल्क आदि बहुत जल्द काट लिए जाते हैं। कई बैंकों में इस सुविधा के लिए अलग से शुल्क देना पड़ता है। यह शुल्क साल में एक बार खाते से काठा जा सकता है।

ओवर स्पैनिंग या बेकार खर्च

कार्ड और मोबाइल वॉलेट से लेन—देन करना सुविधाजनक तो है, लेकिन यह लोगों को अधिक खर्च करने की लत लगा देगा। यह उन लोगों की मुसीबत बड़ा देगा जो खर्च पर कार्ड की वजह से नियंत्रण नहीं कर पाते। यह एक बड़ा कारण है जब लोगों का खर्च बढ़ जाएगा और उनका बजट बेकार साबित हो जाएगा।

जिन लोगों को तकनीक की समझ नहीं है उनके लिए यह एक चुनौती की तरह होगा। लेन—देन करने में उन्हे दूसरे लोगों की तुलना में अधिक समय चाहिए जो कि मानसिक समस्या का भी कारण हो सकता है। बुजुर्ग वर्ग खुद को असहाय महसूस कर सकता है।

भारत की आबादी की विशाल विविधता को देखते हुए सरकार ने विभिन्न वर्गों के लिए अलग—अलग विकल्पों को विकसित किया है। इस क्षेत्र में बैंकों में आपसी सहयोग की भी जरूरत है, ताकि वित्तीय साक्षरता के स्तर में सुधार किया जा सके।

निष्कर्ष

देश के सर्वांगीण विकास के लिए डिजिटल बैंकिंग आवश्यक ही नहीं, अपरिहार्य है। डिजिटल इंडिया, भारत सरकार का सपना है और इसे सफल बनाने में डिजिटल बैंकिंग की अहम भूमिका है। इसका उद्देश्य जनता को सभी सेवाएं आसानी से उपलब्ध कराना, अर्थव्यवस्था को नकदी रहित बनाना और भ्रष्टाचार पर अंकुश लगाना है। बैंक देश की अर्थव्यवस्था की रीढ़ है। डिजिटल बैंकिंग के माध्यम से न सिर्फ बैंक अधिकाधिक ग्राहकों को अपने साथ जोड़ सकते हैं और उन्हें सर्वोत्तम सेवा दे सकते हैं, बल्कि वित्तीय समावेशन के लक्ष्यों को पूरा कर सकते हैं और अपनी लाभप्रदता में भी तीव्र वृद्धि कर सकते हैं।

शाखा—सरना, गुरदासपुर

ਕਾਵਿ-ਮੰਜੂ਷ਾ

ਗਹਹਰ

ਮੈਂ ਲੋਗੇ ਕੋ ਅਪਨੀ ਓਰ ਆਕਾਰਿਤ ਕਰਤਾ ਹੁੰਦਾ
ਮੁੜਮੈਂ ਇੱਕ ਸਮ੍ਮੋਹਨ ਹੈ
ਚਾਹੇ ਮੈਂ ਨਿਊਯਾਰਕ, ਪੇਰਿਸ, ਲੰਦਨ, ਸਿਡਨੀ
ਮੈਡ੍ਰਿਡ, ਲੀਮਾ, ਕਰਾਚੀ, ਦੁਬੈਈ ਹੁੰਦਾ ਯਾ ਗਲਾਸਗੋ
ਚਾਹੇ ਦਿਲੀ, ਪੂਨਾ, ਏਥੋਨਸ, ਬੱਲਿਨ ਯਾ ਟੋਰੰਟੋ
ਇਸ਼ਟਾਂਬੁਲ, ਏਸਟਰਡਮ, ਬੀਜਿੰਗ ਯਾ ਮਾਸਕੋ
ਹਰ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਚਮਕਤੇ ਕਾਂਗੂਰੇ ਕੋ ਦੇਖਤਾ ਹੈ
ਮੇਰੀ ਚਮਕ ਮੈਂ ਵੋ ਐਸਾ ਖੋ ਜਾਤਾ ਹੈ ਕਿ
ਬਸ ਅਪਨੀ ਨੀਂਵ ਛੋਡਕਰ ਭਾਗਾ—ਭਾਗਾ
ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਤਾ ਹੈ ਔਰ ਮੁੜਮੈਂ ਸਮਾਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੈ
ਔਰ ਵੋ ਮੁੜਮੈਂ ਸਮਾ ਭੀ ਜਾਤੇ ਹਨ
ਮੇਰੇ ਬਾਜ਼ਾਰੋਂ ਮੈਂ ਖੋ ਜਾਤੇ ਹਨ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਗਤਾ ਹੈ ਕਿ ਧਹ ਸਥ ਮੁੜਸੇ ਗੁਲਜਾਰ ਹੈ
ਅਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੌਨ ਬਤਾਏ
ਮੇਰਾ ਕਾਂਗੂਰਾ ਊਂਚਾ ਇਨ੍ਹਾਂਨੇ ਹੀ ਕਿਯਾ ਹੈ
ਇਨ੍ਹਾਂਨੇ ਕਾਂਕੀਟ ਕੇ ਜਾਂਗਲ ਬਨਾ ਦਿਏ
ਅਬ ਇਨ੍ਹੇ ਮੇਰੀ ਆਦਤ ਪਢ ਚੁਕੀ ਹੈ
ਵੈਸੇ ਯੇ ਕਿਸੀ —ਕਿਸੀ ਤੀਜ ਤਾਂਹਾਰ ਮੈਂ
ਗੱਵ, ਖੇਤ, ਖਲਿਹਾਨ ਘੂਮ ਆਤੇ ਥੇ
ਇਸ ਬਾਰ...
ਮੈਨੇ ਇਨ੍ਹੇਂ ਕਾਂਗੂਰੇ ਸੇ ਖੁਦ ਹੀ ਧਕੇਲ ਦਿਯਾ
ਜਾਓ ਤੁਮ! ਅਪਨੇ ਗੱਵ ਜਾਓ
ਅਬ ਆਵਾਜ ਆ ਰਹੀ ਹੈ...
ਧਡਾਮ...
ਧਡਾਮ!!!

ਸੁਧਾਕਰ ਗੁਰਲਾ

ਤਥੀਰ: ਮੀਨਾਰ-ਏ-ਚਾਰ ਕੇ ਕਾਂਗੂਰੇ ਲੇ (ਫੈਦਰਾਬਾਦ)

ਅੰਚਲ ਕਾਰਾਲਿਯ—ਪਟਿਆਲਾ

ਕਿਧੋਂਕਿ.... ਅਥ ਹਮ ਬੜੇ ਹੋ ਗਏ

ਪਾਪਾ ਕੇ ਕਿਧੋ ਔਰ ਮਾਂ ਕੀ ਗੋਦ
ਭਾਈ ਕਾ ਦੁਲਾਰ ਔਰ ਬਹਨ ਕਾ ਪਾਰ
ਇਨ ਸਥ ਸੇ ਹੋਤਾ ਥਾ ਹਮਾਰਾ ਸ਼੍ਰੀਗਾਰ
ਅਥ ਭੀ ਹੈ ਸਥ.....
ਪਰ ਦੂਰ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ
ਕਿਧੋਂਕਿ ਅਥ ਹਮ ਬੜੇ ਹੋ ਗਏ।
ਹਮਾਰੀ ਪਾਰੀ ਸੁਕਾਨ ਸੇ ਸਥ ਕਾ ਮਨ ਭਾਤਾ ਥਾ,
ਕੋਈ ਖਿਲੌਨੇ ਔਰ ਕੋਈ ਟੱਫੀ ਲਾਤਾ ਥਾ।
ਸਾਰਾ ਸੁਹਲਾ ਹਮੈਂ ਗੋਦ ਮੈਂ ਖਿਲਾਤਾ ਥਾ,
ਵੋ ਸਾਰੇ ਲਈਂ ਨ ਜਾਨੇ ਕਹੀ ਖੋ ਗਏ ?
ਕਿਧੋਂਕਿ ਅਥ ਹਮ ਬੜੇ ਹੋ ਗਏ
ਵੋ ਬਾਰਿਸ਼ ਹਮੈਂ ਬੁਲਾਤੀ ਥੀ.....
ਜਬ ਭੀ ਆਤੀ ਹਮੈਂ ਮਿਗਾਤੀ ਥੀ,
ਪਾਨੀ ਪੇ ਨਾਵ ਚਲਾਤੇ ਥੋ,
ਝੂਮ ਝੂਮ ਕਰ ਨਾਚਤੇ ਔਰ ਸਾਥ ਹੀ ਸਾਥ ਗਤੇ ਥੋ.....
“ਗੋਲ—ਗੋਲ ਰਾਨੀ ਇਤਨਾ ਇਤਨਾ ਪਾਨੀ,”
ਵੋ ਬਾਰਿਸ਼ ਅਥ ਭੀ ਆਤੀ ਤੋ ਹੈ...
ਹੁੰਹ ਵੋ ਅਥ ਭੀ ਮੀਗਾਤੀ ਹੈ
ਪਰ ਯੇ ਸਮਧ, ਨਾ ਜਾਨੇ ਹਮੈਂ ਕਹਾ ਲੇ ਗਏ ...
ਕਿਧੋਂਕਿ, ਅਥ ਹਮ ਬੜੇ ਹੋ ਗਏ।
ਕਿਸੀ ਕਾਂਚੇ, ਕਿਸੀ ਪਤਾਂਗੇ ਤੁਡਾਨਾ
ਤੋ ਕਿਸੀ ਕਾਬੜੀ ਕੀ ਖੇਲ ਮੈਂ ਦੋਸਤਾਂ ਕੇ ਸਾਂਗ ਲਡ ਜਾਨਾ....
ਆਹ! ਕਿਆ ਸਮਧ ਥਾ ਸੁਹਾਨਾ
ਨ ਫਿਕਰ ਨ ਚਿੰਤਾ ਔਰ ਨ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ,
ਜਬ ਚਾਹਾ ਉਠੇ ਔਰ ਜਬ ਚਾਹਾ ਸੋ ਜਾਨਾ....
ਧੀਰੇ—ਧੀਰੇ ਵੋ ਸਭੀ ਮਦਮਸ਼ਿਤਿਆਂ
ਔਰ ਯੇ ਗਲਿਆਰੇ, ਸਥ ਹਮਸੇ ਛੁਟਤੇ ਚਲੇ ਗਏ
ਵੋ ਕਿਆ ਹੈ ਨ ਸਾਹਿਬ...
ਕਿਧੋਂਕਿ ਅਥ ਹਮ ਬੜੇ ਹੋ ਗਏ।

ਦਿਲੀਪ ਲਖੇਰਾ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਾਲਿਯ—ਭੋਪਾਲ

ਨਦਿਆਂ

ਜੀਵਨ ਕੇ ਚੜ੍ਹ ਕੀ ਤਰਹ ਘੂਮਤੇ
ਊੰਚੀ—ਨੀਚੀ
ਆਰੀ—ਟੇਢੀ ਪਗਡੰਡੀ ਕੇ ਸਮੀਪ
ਅਨੁਸਾਸਨ ਮੌਖਿਕ ਖੜ੍ਹ
ਦ੍ਰਾਪਾਲ ਸਦੂਝ
ਪੱਤਕਬੜ ਦੇਵਦਾਰ ਔਰ ਸੈਪਲ ਕੀ ਗੋਦ ਮੌਖਿਕ ਬਹੁਤੀ
ਗੁਣਾ, ਯਮੁਨਾ ਕੀ ਕਲਕਲ ਧਾਰਾਏਂ
ਪ੍ਰਛ ਰਹੀ ਹਮ ਸਬਜੇ ਸੇ
ਕਠੋਰ ਸਿਲਾਓਂ ਕੀ ਕੋਖ ਸੇ
ਨਿਕਲ ਕਰ
ਅਟਖੇਲਿਆਂ ਕਰਤੀ
ਹਰੀ ਧਾਰਾ
ਵਸੁੰਧਰਾ ਕੀ ਗੋਦ ਮੌਖਿਕ ਜਾਤੀ !
ਮੈਲੀ ਕਿਥੋਂ ਹੋ ਜਾਤੀ !
ਅਚਲਾ ਕੇ ਅਚਲ ਮੌਖਿਕ
ਫਲਤੇ—ਫੂਲਤੇ
ਬ੍ਰਾਹਾਣਡ ਕੀ ਰੁਧਿਰਵਾਹਿਕਾ
ਧਰਾ ਪਰ ਆਤੇ ਹੀ
ਕੁਪੋ਷ਿਤ ਕਿਥੋਂ ਹੋ ਜਾਤੀ ਹੈ
ਬਾਫ਼ ਸੇ ਸਨੇ ਸਿਲਾਓਂ ਕੀ ਨੀਚੇ ਸੇ ਜਨਮਤੇ
ਅਟਖੇਲਿਆਂ ਕਰਤੀ ਚਪਲਤਾ ਕੇ ਸਾਥ ਬਢੁਤੀ
ਅਪਨੇ ਸ਼ੈਸ਼ਵਰਥਾ ਸੇ ਹਮੌਂ ਮੁਖ ਕਰਤੀ
ਪ੍ਰੌਢਾ ਅਵਰਥਾ ਮੌਖਿਕ ਦੇਖ ਗਲਾ ਰੁਣ ਹੋ ਜਾਤਾ
ਵੁਦਾਵਰਥਾ ਮੌਖਿਕ ਸਾਗਰ ਮੌਖਿਕ ਮਿਲਕਰ
ਇਸੇ ਦਿਵਤਾ ਕੇ ਸਾਥ ਮੋਕਾ ਮਿਲਤੀ ਹੈ।

ਵਿਭਾਂ ਕੁਮਾਰ

ਮਿਨਾਕਸੀ ਮੁਟਰੇਜਾ

ਬੁਲੰਦ ਹੈਸਲੇ

ਕਿਸਮਤ ਅਪਨੀ ਸਕਤਾ ਹੈ ਬਦਲ
ਬਸ ਇਕ ਛੋਟੀ ਸੀ ਤੂ ਕਰ ਪਹਲ ।
ਛੋਂਸਲੋਂ ਕੀ ਲੰਬੀ ਸੀ ਉਡਾਨ ਭਰ,
ਮਨ ਕੇ ਪਿੰਜਰੇ ਸੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ।
ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ ਯਹਾਂ,
ਹਰ ਮੁਖਿਕਲ ਕਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ਹਲ ।

ਇਹਾਂਦੋਂ ਕੋ ਅਪਨੇ ਕਰ ਬੁਲੰਦ ਇਤਨਾ,
ਕਿ, ਹਰ ਕੋਈ ਬਨੇ ਤੇਰਾ ਕਾਧਲ ।
ਜਿੰਦਗੀ ਰੁਕਨੇ ਕਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ,
ਤੂ ਭੀ ਪਾਰੇ ਬਸ ਧੂੰਹੀ ਚਲਤਾ ਚਲ ।

ਆਖਾ—ਸਿਦ्धਾਰਥ ਏਨਕਲੇਵ, ਨਈ ਦਿੱਲੀ

ਮਾਁ

ਇਸ ਬੇਰੰਗ ਜਿੰਦਗੀ ਮੌਖਿਕ ਰੰਗ ਭਰਤੀ ਹੈ
ਇਸ ਬੇਰੰਗ ਜਿੰਦਗੀ ਮੌਖਿਕ ਰੰਗ ਭਰਤੀ ਹੈ
ਹਰ ਕਠਿਨਾਈ ਤਠਾਕਰ ਰੋਜ ਜਿੰਦਗੀ ਸੇ ਜਾਂਗ ਲਡਤੀ ਹੈ
ਵੋ ਮਾਁ ਹੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਕਾਮ ਕਰਤੀ ਹੈ
ਜਿੰਦਗੀ ਜੀਤੇ ਹੈਂ ਹਮ ਪਰ ਉਸਕੀ ਦੁਆ ਕੋਈ ਔਰ ਕਰਤੀ ਹੈ
ਹਮ ਪਰ ਆਤੀ ਹੈ ਕੋਈ ਕਠਿਨਾਈ ਉਸੇ ਮਹਸੂਸ ਕੋਈ ਔਰ ਕਰਤੀ ਹੈ
ਵੋ ਮਾਁ ਹੀ ਤੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਬੇਰੰਗ ਜਿੰਦਗੀ ਮੌਖਿਕ ਰੰਗ ਭਰਤੀ ਹੈ
ਵੋ ਮਾਁ ਹੀ ਤੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਬੇਰੰਗ ਜਿੰਦਗੀ ਮੌਖਿਕ ਰੰਗ ਭਰਤੀ ਹੈ ।

ਸੁਧੀਰ ਗੌਤਮ

ਆਂਚਲਿਕ ਕਾਰਾਲਿਯ—ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ

दीपशिखा यादव

बैंकिंग आज और कल

भा रत्वर्ष में बैंकिंग व्यवसाय की प्रथा प्राचीनकाल से ही किसी न किसी रूप में विद्यमान रही है। बड़े व्यापारियों और जमीदारों द्वारा पहले के समय में छोटे व्यापारियों और किसानों को ब्याज पर पैसा दिया जाता था। यह संस्कृति अभी भी देश के कुछ गांवों में प्रचलित है। जो लोग उधार लिए गए राशि का भुगतान करने में असमर्थ होते थे, उनकी भूमि या अन्य मूल्यवान संपत्ति को जब्त कर लिया जाता था। तब से लेकर अब तक इसके स्वरूप में निरंतर परिवर्तन होता रहा है। वर्तमान में किसी भी देश की वित्तीय व्यवस्था और सामाजिक-आर्थिक निर्माण में बैंकों का अपना विशिष्ट स्थान है। इस विशिष्ट स्थान को पाने के लिए बैंकों ने निरंतर परिवर्तनशील व्यवस्था का एक लंबा सफर तय किया है। विगत वर्षों में भारत में शहरी क्षेत्रों में साथ-साथ ग्रामीण क्षेत्रों में भी बैंकों की स्थापना ने देश के चहमुखी विकास की संभावनाओं को जीवंत किया है।

वर्तमान में आधुनिक बैंकिंग की स्वरूप बहुत व्यापक हो गया है। परंपरागत बैंकिंग के स्थान पर अब सामाजिक- आर्थिक बैंकिंग अपना विशेष स्थान ग्रहण कर चुकी है। समाज निरंतर अभिनव आर्थिक क्रियाओं के साथ नए आयामों की ओर अग्रसर हो रहा है। ग्राहकों के नए-नए वर्गों के उदय के परिणामस्वरूप बैंकों से न केवल अपेक्षाएं ही बढ़ी है अपितु अपेक्षाओं का स्वरूप भी बदल गया है। अपनी अपेक्षाओं पर खरा उत्तरने के लिए बैंक अपने आधारभूत सिद्धांतों में नवीन रूपों पर मिश्रण कर रहे हैं जिससे बैंकों की कार्यप्रणाली में भी निरंतर परिवर्तन आ रहा है।

देश के आर्थिक विकास में योगदान देने वाले प्रमुख क्षेत्रों जैसे—कृषि, उद्योग, व्यापार आदि की आवश्यकताओं की पूर्ति हेतु विभिन्न बैंक स्थापित किए गए हैं जो अपने मार्गदर्शी संस्थाओं द्वारा बनाए गए सिद्धांतों में नवीनता का सम्मिश्रण कर रहे हैं। इसी प्रकार बैंकों द्वारा ऋण देने में ग्राहक की आवश्यकतानुसार ऋण की मात्रा तथा ऋण देने के लिए चुने गए वर्ग व क्षेत्र पर विशेष ध्यान दिया जा

रहा है। इन सभी परिवर्तनों के कारण भारत में बैंकिंग व्यवस्था अपने परंपरागत स्वरूप से निकलकर आधुनिकता में ढलती हुई प्रतीत हो रही है। इस आधुनिक बैंकिंग में प्रौद्योगिकी की विशेष भूमिका और महत्व है। बेहतर आधुनिक प्रौद्योगिकी पर आधारित सेवाओं के आगमन ने भारतीय बैंकों को भी नवीनतम तकनीक अपनाने के लिए प्रेरित किया है ताकि प्रतिस्पर्धा के दौर में अपने ग्राहक आधार को बनाए रखा जा सके। बैंकिंग क्षेत्र में आज के कुछ प्रौद्योगिकी उत्पाद इस प्रकार हैं: एटीएम, नेट बैंकिंग, मोबाइल बैंकिंग, डेबिट / क्रेडिट कार्ड, एनईएफटी / आरटीजीएस, क्यूआर कोड, यूएसएसडी।

उपयुक्त दिए गए सभी विकल्प बहुत ही सरल हैं एवं सभी द्वारा प्रयोग में लाए जा सकते हैं जोकि आज के दिनों में एक महत्वपूर्ण कार्यप्रणाली साबित हो रहे हैं। आजकल इस करोना नामक महामारी से जूझने में पूरा देश लगा हुआ है तथा बैंक कर्मियों को भी पुलिस और डॉक्टर्स की तरह अपने कर्तव्य निभाने हैं। देश की आर्थिक स्थिति दिन पर दिन खराब होती जा रही है और ऐसे में यही बैंककर्मी तमाम सरकारी योजनाओं एवं पैकेज द्वारा लोगों के आर्थिक उद्धार का काम कर रहे हैं।

वहीं आजकल बैंकों में भी ज्यादा संख्या में गरीब, बुजुर्ग एवं अनपढ़ श्रेणी के ग्राहकों को पहले खाते में मौजूद बैलेंस बताना है फिर

ਉਨਕਾ ਚੇਕ/ਸਿਲਪ ਭਰਵਾਨਾ ਹੈ ਔਰ ਉਸਕੇ ਬਾਦ ਨਗਦ—ਮੁਗਤਾਨ ਭੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਲਿਏ ਹਰ ਸ਼ਾਖਾ ਮੌਂ ਕਮ ਸੇ ਕਮ ਚਾਰ ਲੋਗ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਸੇ ਸੀਧੇ ਸੰਪਰਕ ਮੌਂ ਆਤੇ ਹਨ। ਜੋ ਭੀ ਗ੍ਰਾਹਕ ਸ਼ਾਖਾ ਮੌਂ ਆ ਰਹਾ ਹੈ, ਉਸਕੇ ਬਾਰੇ ਮੌਂ ਕਿਸੀ ਕੋ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਵਹ ਸ਼ੁੱਭ ਮਿਤ ਹੈ ਯਾ ਨਹੀਂ। ਇਸਕੇ ਲਿਏ ਬੈਂਕਕਰਮੀ ਲਾਗਤਾਰ ਦਿਨਭਰ ਫੇਸ ਮਾਸਕ, ਫੇਸ-ਸੀਲਡ ਏਵਾਂ ਗਲਕਵ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਅਪਨੇ ਕਾਰ੍ਯ ਮੌਂ ਲਗੇ ਹੁਏ ਹਨ। ਸੋਸ਼ਲ ਡਿਸਟੇਂਸਿੰਗ ਏਵਾਂ ਹੈਂਡ ਸੇਨਿਟਾਇਜ਼ੇਸ਼ਨ ਕਰਵਾਨਾ ਭੀ ਬੈਂਕ ਸ਼ਾਖਾ ਕੀ ਏਕ ਨਈ ਜਿਮੇਦਾਰੀ ਬਨ ਗਿਆ ਹੈ। ਐਸੇ ਮੌਂ ਬੈਂਕਾਂ ਨੇ ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਯਰਸ ਕੇ ਸੰਕਟਾਂ ਕੋ ਰੋਕਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਑ਨਲਾਇਨ ਬੈਂਕਿੰਗ ਅਪਨਾਨੇ ਏਵਾਂ ਲੋਗਾਂ ਕੋ ਕਮ ਸੇ ਕਮ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਨੇ ਕੀ ਸਲਾਹ ਦੀ ਹੈ। ਬੈਂਕਾਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਸੇ ਅਪੀਲ ਕੀ ਹੈ ਕਿ ਵੋ ਕੈਂਸ ਕੀ ਬਜਾਏ ਯੂਪੀਆਈ, ਨੇਟ ਬੈਂਕਿੰਗ, ਮੋਬਾਇਲ ਬੈਂਕਿੰਗ, ਡੇਬਿਟ ਕਾਰਡ ਜੈਂਸੇ ਡਿਜਿਟਲ ਪੇਮੈਂਟ ਕਾ ਇਸ਼ਤੇਮਾਲ ਕਰੋ। ਐਸਾ ਕਰਨੇ ਸੇ ਉਨ੍ਹੋਂ ਨਾ ਤੋ ਬੈਂਕ ਆਨੇ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਗੀ ਤਥਾ ਨਾ ਹੀ ਕੈਂਸ ਕੀ ਅਪਨੇ

ਹਾਥਾਂ ਮੌਂ ਲੇਨੇ ਕੀ।

ਆਜ ਹੋ ਯਾ ਕਲ— ਬੈਂਕ ਕਿਸੀ ਭੀ ਦੇਸ਼ ਕਾ ਏਕ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਮੌਂ ਬੈਂਕਾਂ ਕਾ ਕਾਰ੍ਯ ਕੇਵਲ ਧਨ ਜਮਾ ਕਰਨਾ ਤਥਾ ਋ਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਥਾ। ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਅਥ ਕਈ ਅਨ੍ਯ ਸੇਵਾਏ ਭੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਈ ਹਨ ਜਿਨਕਾ ਉਦੇਸ਼ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਕੋ ਅਪਨੇ ਵਿਤ ਕੇ ਸਾਥ ਮਦਦ ਕਰਾਨਾ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੇਵਾਓਂ ਨੇ ਵਾਪਾਰ, ਉਦਯੋਗਾਂ ਕੇ ਵਿਕਾਸ ਤਥਾ ਅਨ੍ਯ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਕੀ ਪ੍ਰਕਿਧਿਆ ਕੋ ਆਸਾਨ ਬਨਾਨੇ ਮੌਂ ਮਦਦ ਕੀ ਹੈ ਜੋ ਅਰਥਵਾਸਥਾ ਕੇ ਹੀ ਆਵਾਅ ਅਂਗ ਹਨ। ਅਤ: ਯਹ ਤੋ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਬੈਂਕਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਅਰਥਵਾਸਥਾ ਕੇ ਵਿਕਾਸ ਮੌਂ ਏਕ ਅਮਿਨਾ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ ਔਰ ਆਗੇ ਅਪਨੀ ਭੂਮਿਕਾ ਕਾ ਨਿਰਵਹਨ ਕਰਤੇ ਰਹੋਂਗੇ।

ਸ਼ਾਖਾ — ਸੇਕਟਰ 24, ਨੋਏਡਾ

ਡ੉. ਨੀਰੂ ਪਾਠਕ

ਜਦਾ ਸੋਚਿਏ.... ?

ਘੁਏ ਜੀਵਨ ਰੂਪੀ ਨਦੀ ਕੋ ਪਾਰ ਕਰਨਾ। ਕਈ—ਕਈ ਤਾਲ—ਮੇਲ ਬਿਗਡ ਭੀ ਜਾਤਾ ਔਰ ਕਈ ਭੀ ਅਪੇਕਸ਼ਾਓਂ ਪਰ ਖਾਰ ਨਹੀਂ ਉਤਰ ਪਾਤੇ। ਐਸਾ ਹੀ ਜੀਵਨ ਜੀਨੇ ਕੀ ਆਦਤ ਸੀ ਭੀ ਬਨ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਕਈ—ਕਈ ਗੁਸ਼ਾ ਭੀ ਆਤਾ ਕਿ ਕਿਥਾ ਯਹੀ ਪਰਿਣਿਤਿ ਹੈ। ਅੱਫਿਸ ਸੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਨੇ ਕੀ ਜਲਦੀ ਲਗੀ ਰਹਤੀ ਲੇਕਿਨ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਸੁਝੇ ਵੋ ਸਡਕ ਕਿਨਾਰੇ ਬੈਠੀ ਦਿਖ ਜਾਤੀ ਥੀ। ਮੈਲੀ ਕੁਚੌਲੀ ਧੋਤੀ ਪਹਨੇ। ਹਾਥ ਕੀ ਅੰਗੁਲਿਆਂ ਪਰ ਪਵੀ ਬੰਧੀ ਰਹਤੀ ਥੀਂ। ਪਾਸ ਮੌਂ ਏਕ ਪੋਟਲੀ ਔਰ ਢਾਂਡ। ਵੋ ਕਿਸੀ ਸੇ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਹਤੀ ਥੀ, ਬਸ ਚੁਪਚਾਪ ਬੈਠੀ ਰਹਤੀ ਥੀ। ਰੰਗ ਸਾਂਵਲਾ, ਮਿਚੀ—ਮਿਚੀ ਆੱਖੋਂ, ਛੋਟੀ ਸੀ ਨਾਕ, ਕੁਲ ਮਿਲਾਕਰ ਏਕ ਸਾਧਾਰਣ ਸਾ ਚੇਹਰਾ, ਪਰ

ਉਸਕੀ ਸੁਸਕਾਨ, ਉਸਕੀ ਸਰਲਤਾ ਸੁਝੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸਕੀ ਤਰਫ ਆਕਰਿਤ ਕਰਤੀ ਥੀ। ਏਕ ਦਿਨ ਮੈਨੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹੀ ਲਿਯਾ ਕਿ ਮਾਂਗਲਵਾਰ ਕੋ ਕਿਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਇਸਲਿਏ ਵਹੀਂ ਬੈਠਤੀ ਹੈਂ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਕਿਧਾ ਉਸਕੇ ਬਾਰੇ ਮੌਂ ਜਾਨੂੰ ਕੌਨ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਸੇ ਆਤੀ ਹੈ, ਕਿਆ ਦੁਨਿਆ ਮੌਂ ਉਸਕਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਵਹ ਮੀਖ ਮਾਂਗਨੇ ਪਰ ਮਜਬੂਰ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਝਿੜਕਤੇ ਹੁਏ ਬਤਾਧਾ ਕਿ ਵੋ ਭੀ ਅਚੜੇ ਘਰ ਮੌਂ ਬਾਹਰ ਆਈ ਥੀ। ਦੋ ਬੇਟੇ ਹੈਂ, ਬਹੁਏ ਹੈਂ, ਲੇਕਿਨ ਕੁਛ ਰੋਗ ਨੇ ਉਸਕੀ ਜਿੰਦਗੀ ਹੀ ਬਦਲ ਦੀ। ਉਸਕੇ ਸਭੀ ਅਪਨਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਆੱਖੋਂ ਫੇਰ ਲੀਂ ਔਰ ਅਥ ਵੋ ਮੀਖ ਮਾਂਗ ਕਰ ਅਪਨਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਤੀ ਹੈ। ਉਸਕੀ ਆੱਖਾਂ ਮੌਂ ਆੱਸੂ ਥੇ, ਲੇਕਿਨ ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਸਨੇ ਆੱਸੂ ਪਾਂਛੇ, ਫਿਰ ਚਿਰ—ਪਰੀਚਿਤ ਸੁਸਕਾਨ ਉਸਕੇ ਚੇਹਰੇ ਪਰ ਥੀ ਵੋ ਬੋਲੀ ਮੈਡਮ ਫਿਰ ਭੀ ਜਿੰਦਗੀ ਇਤਨੀ ਬੁਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੁਝੇ ਖਾਨੇ ਔਰ ਪਹਨਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਮਿਲ ਹੀ ਜਾਤਾ ਹੈ ਔਰ ਆਪ ਜੈਸੀ ਕੁਛ ਸਹਿਲਾਏ ਹੈਂ ਜੋ ਸੁਝਾਸੇ ਬਾਤ ਭੀ ਕਰਤੀ ਹੈਂ। ਘਰ ਮੌਂ ਤੋ ਸਭੀ ਦੁਤਕਾਰਤੇ ਥੇ। ਦੇਖਨਾ ਮੈਡਮਜੀ ਮੌਂ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਉਂਗੀ। ਇਤਨੀ ਵਿਪਰੀਤ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਮੌਂ ਭੀ ਉਸਨੇ ਆਸਾ ਕਾ ਦਾਮਨ ਛੋੜਾ ਨਹੀਂ ਥਾ ਔਰ ਹਮ ਛੋਟੀ—ਛੋਟੀ ਬਾਤ ਸੇ ਕਿਤਨਾ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਜਾਤੇ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਕੁਛ ਦੇਰ ਧੂੰ ਹੀ ਬਸ ਖੜੀ ਰਹੀ, ਉਸਕੀ ਬਾਤਾਂ ਨੇ ਸੋਚਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿਯਾ। ਮਸ਼ਿਕ ਮੌਂ ਤਰਹ—ਤਰਹ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਆ ਰਹੇ ਥੇ। ਇਸਕੇ ਲਿਏ ਕੁਛ ਤੋ ਕਰਨਾ ਹੋਗਾ, ਯਹ ਏਕ ਦਿਨ ਜ਼ਰੂਰ ਠੀਕ ਹੋਗੀ, ਯਹ ਸੋਚਤੇ ਹੁਏ ਮੈਂ ਆਗੇ ਬਢ ਗਈ। ਸਾਰਾ ਗੁਸ਼ਾ, ਕੁਂਠਾ ਸਬ ਜੈਸੇ ਗਾਧੀ ਹੋ ਗਿਆ ਥੀ। ਮੈਨੇ ਮਨ ਮੌਂ ਸੰਕਲਪ ਲਿਯਾ ਕਿ ਅਥ ਵੋ ਛੋਟੀ—ਛੋਟੀ ਬਾਤਾਂ ਸੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਐਸਾ ਸੋਚਕਰ ਹੀ ਚੇਹਰੇ ਪਰ ਸੁਸਕਾਨ ਆ ਗਿਆ ਔਰ ਕੁਛ ਸਮਾਂ ਬਾਦ ਹੀ ਮੈਂ ਏਕ ਕੁਛ ਰੋਗ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਜ਼ਾ ਕੇ ਪਾਸ ਥੀ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਾਲਿਅ—ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ

ਨਾਰੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ

ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਕਾ ਸਾਰ

ਏਕ ਪ੍ਰੇਰਕ ਕਹਾਨੀ

ਏਕ ਬਾਰ ਕੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਏਕ ਵਿਕਿ ਕੀ ਪ੍ਰਯਾ—ਪਾਠ ਸੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਕਰ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਏ ਔਰ ਕਹਾ, ਮੈਂ ਆਪਕੀ ਭਤਿ ਭਾਵਨਾ ਸੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਾਨ੍ਨ ਹੁੰਨ। ਮਾਂਗੋ... ਕਿਆ ਮਾਂਗਨਾ ਚਾਹਤੇ ਹੋ। ਵਿਕਿ ਨੇ ਕਹਾ, ਹੈ ਪ੍ਰਭੁ! ਮੁੜੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖੁਸ਼ ਰਹਨੇ ਕਾ ਵਰਦਾਨ ਦੋ, ਮੁੜੇ ਕਿਸੀ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨ ਹੋ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਮੈਂ ਜੋ ਸਥਾਨੇ ਖੁਸ਼ ਵਿਕਿ ਹੋ ਮੁੜੇ ਐਸਾ ਬਨਨੇ ਕਾ ਵਰਦਾਨ ਦੇ ਦੋ ਬਸ...। ਭਗਵਾਨ ਬੋਲੇ, ਸੁਖ ਔਰ ਦੁਖ ਤੋ ਸਮਾਂ ਕੇ ਦੋ ਪਹਲੂ ਹਨ। ਸੁਖ ਕੇ ਬਾਦ ਦੁਖ ਔਰ ਦੁਖ ਕੇ ਬਾਦ ਸੁਖ ਆਤਾ ਹੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਮੈਂ ਐਸਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜੋ ਦੁਖ ਸੇ ਪਰੇ ਹੋ। ਤੁਸੁੰ ਕਿਸ ਤਰਫ ਕਾ ਸੁਖ ਚਾਹਿਏ? ਕਿਆ ਤੁਸੁੰਹਾਰੀ ਨਜ਼ਰ ਮੈਂ ਐਸਾ ਕੋਈ ਵਿਕਿ ਹੈ ਜੋ ਸਥਾਨੇ ਅਧਿਕ ਸੁਖੀ ਹੋ ਯਾ ਖੁਸ਼ ਹੋ? ਵਿਕਿ ਨੇ ਥੋੜਾ ਸੋਚਾ ਫਿਰ ਬੋਲਾ, ਹੈ ਪ੍ਰਭੁ! ਮੁੜੇ ਸੋਚਨੇ ਕਾ ਅਵਸਰ ਦੀਜਿਏ। ਭਗਵਾਨ ਬੋਲੇ, ਮੈਂ ਤੁਸੁੰ ਸੋਚਨੇ ਵ ਉਸ ਵਿਕਿ ਕੋ ਤਲਾਸ਼ਨੇ ਕਾ ਅਵਸਰ ਦੇਤਾ ਹੁੰਨ ਜੋ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਮੈਂ ਸਥਾਨੇ ਸੁਖੀ ਹੋ। ਵਿਕਿ ਨੇ ਕਹਾ, ਪ੍ਰਭੁ ਯਦਿ ਮੁੜੇ ਵਹ ਵਿਕਿ ਮਿਲ ਜਾਏ ਤੋ ਆਪਕਾ ਵਰਦਾਨ....। ਭਗਵਾਨ ਬੋਲੇ, ਜਿਥੇ ਤੁਸੁੰ ਐਸਾ ਵਿਕਿ ਮਿਲ ਜਾਏ ਤੋ ਤੁਸੁੰ ਉਸਥਾਨੇ ਉਸਕਾ ਕੁਰਾਤਾ ਮਾਂਗ ਲੇਨਾ ਔਰ ਉਸਥਾਨੇ ਪਹਨ ਲੇਨਾ। ਤੁਸੁੰਹਾਰਾ ਜੀਵਨ ਭੀ ਉਸ ਵਿਕਿ ਕੇ ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਕੀ ਤਰਫ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਐਸਾ ਕਹਕਰ ਪ੍ਰਭੁ ਅਨੁਰੋਧ ਹੋ ਗਏ।

ਅਗਲੀ ਸੁਫ਼ਰ ਜਬ ਵਹ ਵਿਕਿ ਕਿਸੀ ਸਥਾਨੇ ਅਧਿਕ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਕਿ ਕੀ ਤਲਾਸ਼ ਮੈਂ ਘਰ ਸੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਾ ਤੋ ਉਸਨੇ ਸੋਚਾ ਕਿਧੋਂ ਨ ਪਹਲੇ ਯਹੀਂ ਕੇ ਰਾਜਾ ਕੇ ਪਾਸ ਚਲਾ ਜਾਏ। ਵਹ ਇਸ ਰਾਜ੍ਯ ਕੇ ਸਥਾਨੇ ਸ਼ਕਤਿਸ਼ਾਲੀ ਰਾਜਾ ਹਨ। ਧਨ ਭੀ ਤਨਕੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਸਥਾਨੇ ਖੁਸ਼ ਤੋ ਵਹੀ ਹੋ ਸਕਤੇ ਹੈਂ। ਵਿਕਿ ਰਾਜਾ ਕੇ ਪਾਸ ਚਲ ਦਿਏ। ਰਾਜਾ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਮੈਂ ਜਾਕਰ ਰਾਜਾ ਰੇ ਅਨੁਰੋਧ ਕਿਯਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੁੜੇ ਆਪਸੇ ਕੁਛ ਜਾਨਨੇ ਕੀ ਜਿੜਾਸਾ ਹੈ। ਕਿਆ ਆਪ ਮੇਰੀ ਜਿੜਾਸਾ ਦੂਰ ਕਰੋਗੇ? ਰਾਜਾ ਬੋਲੇ, ਬਤਾਏਂ ਆਪ ਕਿਧੋਂ ਜਾਨਨਾ ਚਾਹਤੇ ਹੈਂ? ਇਸ ਪਰ ਵਿਕਿ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਹੇ ਰਾਜਨ! ਆਪ ਇਸ ਰਾਜ੍ਯ ਕੇ ਸਥਾਨੇ ਸਮੁੱਦਰ ਰਾਜਾ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਹੋਤੇ ਹੁਏ ਭੀ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਮੈਂ ਆਪਕੋ ਕਿਸੀ ਤਰਫ ਦੁਖ ਹੈ? ਮੇਰੇ ਹਿਸਾਬ ਸੇ ਆਪ ਸਥਾਨੇ ਖੁਸ਼ ਵਿਕਿ ਹੈਂ। ਰਾਜਾ ਨੇ ਕਹਾ, ਨਹੀਂ ਐਸੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਰਾਜਾ ਹੁੰਨ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਸੇਵਕ ਹੈਂ, ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਮਹਲ ਹੈ, ਧਨ ਹੈ ਕਿਰ ਭੀ.....। ਮੁੜੇ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਧੋਂ ਕਿ ਮੁੜੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਪਨੇ ਪੜੋਸੀ ਰਾਜ੍ਯਾਂ ਸੇ ਡਰ ਸਤਾਵਾ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਚਿੰਤਾ ਲਗੀ

ਰਹਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਵੀ ਆਕਰਸ਼ਣ ਨ ਕਰ ਦੇਂ। ਯਹ ਜਬਾਬ ਸੁਨਕਰ ਵਹ ਵਿਕਿ ਅਗਲੇ ਸਥਾਨੇ ਖੁਸ਼ ਰਹਨੇ ਵਾਲੇ ਵਿਕਿ ਕੀ ਤਲਾਸ਼ ਮੈਂ ਚਲ ਦਿਏ।

ਦੋਪਹਰ ਕੀ ਤੇਜ ਧੂਪ ਥੀ। ਵਹ ਵਿਕਿ ਏਕ ਛਾਇਆਦਾਰ ਪੇਡ ਕੇ ਨੀਚੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਔਰ ਸੋਚਨੇ ਲਗਾ ਕਿ ਅਥ ਕਿਹੜੀ ਜਾਧਾ ਜਾਏ ਕਿ ਤਭੀ ਉਸਕੇ ਮਨ ਮੈਂ ਵਿਚਾਰ ਆਯਾ। ਉਸਨੇ ਸੋਚਾ ਸ਼ਹਰ ਕੇ ਸਥਾਨੇ ਧਨਾਢ਼ੀ (ਸਾਹੂਕਾਰ) ਵਿਕਿ ਕੇ ਪਾਸ ਚਲਤੇ ਹੈਂ ਵਹ ਸਥਾਨੇ ਖੁਸ਼ ਵਿਕਿ ਹੋਗਾ। ਸਾਹੂਕਾਰ ਕੇ ਪਾਸ ਆਕਰ ਵਿਕਿ ਨੇ ਕਹਾ, ਮਹਾਸ਼ਾਯ! ਆਪ ਇਸ ਸ਼ਹਰ ਕੇ ਸਥਾਨੇ ਅਮੀਰ ਵਿਕਿ ਹੈਂ। ਆਪਕੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਧਨ ਹੈ। ਆਪਕਾ ਜੀਵਨ ਅਵਸਥ ਹੀ ਸੁਖਮਥ ਹੋਗਾ। ਸਾਹੂਕਾਰ ਨੇ ਕਹਾ, ਨਹੀਂ ਐਸੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚਿੰਤਾਸਥ ਰਹਤਾ ਹੈ। ਮੁੜੇ ਯਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਤਾਵਾ ਰਹਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਮੇਰਾ ਧਨ ਚੌਰੀ ਨ ਹੋ ਜਾਏ। ਵਾਪਾਰ ਮੈਂ ਘਾਟਾ ਨ ਹੋ ਜਾਏ। ਯਹ ਸੋਚਕਰ ਮੁੜੇ ਰਾਤ ਮੈਂ ਨੀਂਦ ਭੀ ਨਹੀਂ ਆਤੀ ਹੈ। ਸਤਿ ਤੋ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਸੇ ਪੂਰ੍ਣਤ: ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਨ। ਯਹ ਸੁਨਕਰ ਵਹ ਵਿਕਿ ਅਗਲੀ ਤਲਾਸ਼ ਮੈਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

ਚਲਤੇ—ਚਲਤੇ ਰਾਸ਼ਤੇ ਮੈਂ ਏਕ ਜਮੀਦਾਰ ਕਾ ਮਕਾਨ ਦਿਖਾਈ ਦਿਏ। ਵਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਨਦਰ ਬਨਾ ਹੁਅ ਥਾ। ਦੂਰ—ਦੂਰ ਤਕ ਉਸਕੇ ਚਾਰੋਂ ਓਰੇ

ਹਰੇ—ਭਰੇ ਖੇਤ ਹੀ ਖੇਤ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਥੇ। ਯਹ ਵਧਤਿ ਅਵਸਥ ਹੀ ਸਬਸੇ ਸੁਖੀ ਵਧਤਿਆਂ ਮੋਂ ਸੇ ਏਕ ਹੋਗਾ, ਚਲੋ ਇਸਕੇ ਯਹੁੰ ਜਾਕਰ ਦੇਖਾ ਜਾਏ, ਵਧਤਿ ਕੇ ਮਨ ਮੋਂ ਵਿਚਾਰ ਆਯਾ। ਜਮੰਦਾਰ ਸਾਹਬ ਸਾਮਨੇ ਆਂਗਨ ਮੋਂ ਬੈਠੇ ਹੁਏ ਥੇ। ਵਧਤਿ ਨੇ ਹਾਥ—ਯੋਡਕਰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਿਯਾ ਔਰ ਸਬਸੇ ਖੁਸ਼ ਰਹਨੇ ਵਾਲੇ ਵਧਤਿ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੋਂ ਜਾਨਨੇ ਕੀ ਇਚਛਾ ਜਾਹਿਰ ਕੀ। ਵਧਤਿ ਨੇ ਕਹਾ, ਜਮੰਦਾਰ ਸਾਹਬ ਆਪਕੇ ਪਾਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖੇਤ ਹੈਂ, ਜਮੀਨ ਹੈ। ਆਪਕੋ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਗੀ। ਆਪਕਾ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਅਵਸਥ ਹੀ ਸਬਸੇ ਸੁਖਮਤ ਹੋਗਾ। ਇਸ ਪਰ ਜਮੰਦਾਰ ਬੋਲੇ, ਆਪਕੋ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਮੇਰਾ ਹਰ ਦਿਨ ਕੈਸੀ ਮੁਖਿਲਿਆਂ ਮੋਂ ਗੁਜਰਤਾ ਹੈ। ਜਬ ਖੇਤ ਮੋਂ ਫਸਲ ਕਟਾਈ ਕੇ ਲਿਏ ਖੱਡੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ਤੋਂ ਯਹ ਚਿੰਤਾ ਸਤਾਈ ਰਹਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਹੀਂ ਵਰ਷ਾ ਨ ਹੋ ਜਾਏ, ਓਲਾ—ਵ੃਷ਟਿ ਨ ਹੋ ਜਾਏ, ਟੂਫਾਨ ਨ ਆ ਜਾਏ ਕਿਉਂਕਿ ਯਦਿ ਐਸਾ ਹੁਆ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਫਸਲ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਕਿਸੀ ਫਸਲ ਕਟਾਈ ਔਰ ਖੇਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਰੇਖ ਕੇ ਲਿਏ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਤੇ ਤੋਂ ਕਿਸੀ ਸੂਖਾ ਪਡ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਕਿਸੀ ਫਸਲਾਂ ਕੋ ਜਾਨਵਰ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦੇਤੇ ਹੈਂ ਆਦਿ—ਆਦਿ। ਇਸਲਿਏ ਹੇ ਮਾਨ੍ਯਵਰ! ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਅਧਿਕ ਚਿੰਤਾ ਮੋਂ ਗੁਜਰਤਾ ਹੈ। ਯਹ ਸੁਨਕਰ ਵਧਤਿ ਕੋ ਨਿਰਾਸਾ ਹੁੰਈ ਔਰ ਸੋਚਨੇ ਲਗਾ ਕਿ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਮੋਂ ਐਸਾ ਕੋਈ ਭੀ ਵਧਤਿ ਨਹੀਂ ਜੋ ਖੁਸ਼ ਹੋ, ਸੁਖੀ ਹੋ....। ਯਹ ਸੋਚਕਰ ਵਾਪਸ ਘਰ ਕੀ ਓਰ ਲੌਟਨੇ ਲਗਾ।

ਲੌਟਤੇ ਸਮਝ ਰਾਤ ਬਹੁਤ ਹੋ ਚੁਕੀ ਥੀ। ਵਧਤਿ ਨੇ ਪਾਸ ਕੇ ਗੱਵ ਮੋਂ ਕਿਸੀ ਕੀ ਯਹੁੰ ਰੁਕਨੇ ਕੀ ਸੋਚੀ। ਥੋੜੀ ਦੂਰ ਚਲਕਰ ਉਸੇ ਏਕ ਛੋਟਾ ਸਾ ਘਰ ਥਾ ਜੋ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਨਾ ਜੈਸਾ ਮਾਲੂਮ ਪਡ ਰਹਾ ਥਾ, ਯਹੁੰ ਸੇ ਹਲਕਾ—ਸਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਾਹਰ ਕੀ ਓਰ ਨਿਕਲ ਰਹਾ ਥਾ। ਪਾਸ ਆਕਰ ਦੇਖਾ ਤੋਂ ਏਕ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜੈਸਾ ਦਿਖਨੇ ਵਾਲਾ ਵਧਤਿ ਅਪਨੀ ਪਤਨੀ ਕੇ ਪਾਸ ਬੈਠਾ ਥਾ। ਉਸਕੀ ਪਤਨੀ ਚੂਲਹੇ ਪਰ ਖਾਨਾ ਬਨਾ ਰਹੀ ਥੀ। ਤਭੀ ਉਸ ਵਧਤਿ ਨੇ ਸੋਚਾ ਕਿ ਯਹ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗਰੀਬ ਹੈਂ, ਸੁਝੇ ਯਹੁੰ ਨਹੀਂ ਰੁਕਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਕਹੀਂ ਔਰ ਚਲਕਰ ਰੁਕਨੇ ਕਾ ਸਥਾਨ ਤਲਾਸ਼ਤੇ ਹੈਂ। ਵਹ ਉਸ ਘਰ ਕੇ ਪਾਸ ਸੇ ਹੋਕਰ ਗੁਜਰਾ ਕਿ.... ਅਰੇ ਬਾਬੂ...! ਇਤਨੀ ਰਾਤ ਮੋਂ ਕਹੁੰ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ....? ਆਓ ਯਹੁੰ ਰੁਕ ਲੋ, ਰਾਤ ਬਹੁਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਆਗੇ ਰਾਸਤਾ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਹੈ, ਘਰ ਸੇ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ। ਨਹੀਂ—ਨਹੀਂ... ਰਹਨੇ ਦੋ, ਸ਼ੁਕਿਧਾ! ਅਰੇ ਆ ਭੀ ਜਾਓ ਬਾਬੂ। ਇਤਨੀ ਰਾਤ ਮੋਂ ਕਹੁੰ ਜਾਓਗੇ? ਵਧਤਿ ਯਹ ਸੋਚਕਰ ਰੁਕ ਗਿਆ ਕਿ ਚਲੋ ਏਕ ਰਾਤ ਕੀ ਹੀ ਤੋਂ ਬਾਤ ਹੈ, ਕਾਟ ਲੋਂਗੇ ਕੈਂਸੇ ਭੀ। ਦੋਨੋਂ ਨੇ ਵਧਤਿ ਕੀ ਆਵਾਜ਼ਗਤ ਕੀ। ਭੋਜਨ ਕਾ ਥਾਲ ਸਾਮਨੇ ਆਯਾ। ਖਾ ਲੋ ਬਾਬੂ! ਭੂਖ ਲਗੀ ਹੋਗੀ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਨੇ ਕਹਾ। ਵਧਤਿ ਪਹਲੇ ਤੋਂ ਥੋੜਾ ਸਾ ਹਿਚਕਿਚਾਧਾ ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਯਹ ਸੋਚਕਰ ਕਿ ਏਕ ਰਾਤ ਕੀ ਹੀ ਤੋਂ ਬਾਤ ਹੈ, ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ ਆਰੰਭ ਕਿਯਾ।

ਭੋਰ ਹੋਤੇ ਹੀ ਉਸਕੀ ਆਂਖੋਂ ਖੁਲੀ ਔਰ ਉਸਨੇ ਦੇਖਾ ਦੋਨੋਂ ਪਤਿ—ਪਤਨੀ ਅਪਨੇ ਵੈਨਿਕ ਕਾਰ੍ਬ ਕੇ ਲਿਏ ਕਿਸੀ ਤੈਤਾਰੀ ਮੋਂ ਜੁਟੇ ਥੇ। ਤਭੀ ਵਧਤਿ ਕੇ ਮਨ ਮੋਂ ਵਿਚਾਰ ਆਯਾ ਕਿ ਕਿਥੋਂ ਨ ਇਨਸੇ ਭੀ ਇਨਕੇ ਜੀਵਨ ਕੇ ਸੁਖ—ਦੁਖ ਕਾ ਹਾਲ ਪ੍ਰਾਂਤ ਲਿਆ ਜਾਏ। ਵਧਤਿ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੇ ਪਾਸ ਆਯਾ ਔਰ ਪ੍ਰਾਂਤ, ਭਾਈਸਾਹਬ ਆਪਕੋ ਤੋਂ ਇਸ ਪੁਰਾਨੇ ਸੇ ਘਰ ਮੋਂ ਬੱਡੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਹੋਤੀ ਹੋਗੀ।

ਆਪਕੀ ਇਚਛਾ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ ਕਿ ਆਪਕੇ ਪਾਸ ਭੀ ਏਕ ਅਚਛਾ ਸਾ ਘਰ ਹੋ? ਮਜ਼ਦੂਰ ਨੇ ਹੱਸਕਰ ਜ਼ਬਾਬ ਦਿਯਾ, ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਹਮ ਦੋਨੋਂ ਪਤਿ—ਪਤਨੀ ਇਸ ਛੋਟੇ ਵ ਪੁਰਾਨੇ ਸੇ ਘਰ ਮੋਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੈਂ। ਖਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਆਪ ਕਿਥਾ ਕਰਤੇ ਹੋ? ਵਧਤਿ ਨੇ ਪ੍ਰਾਂਤ। ਬਾਬੂ ਸਾਹਬ! ਏਕ ਛੋਟੀ ਸੀ ਜਮੀਨ ਹੈ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ਉਸਮੇਂ ਕੁਛ ਸਬਜ਼ੀ ਬਗੈਰਹ ਤਗਾ ਲਿਆ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਬਾਹਰ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਮੇਹਨਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਕੇ ਪੈਸਾ ਆ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਅਪਨੇ ਖਾਨੇ ਕਾ ਇੱਤਜਾਮ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ ਬਸ ਔਰ ਕਿਥਾ ਚਾਹਿਏ ਹਮੋਂ। ਹਮੋਂ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕੀ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ਧਨ ਹੋਨਾ ਚਾਹਿਏ ਯਾ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਮਕਾਨ ਹੋਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ਜੋ ਭੀ ਹੈ, ਜੈਸਾ ਭੀ ਹੈ, ਹਮ ਇਸੀ ਮੋਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੈਂ। ਵਧਤਿ ਕੋ ਸਮਝ ਮੋਂ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹਾ ਥਾ ਕਿ ਅਥ ਕਿਥਾ ਕਹਾ ਜਾਏ। ਏਕ ਓਰ ਰਾਜਾ, ਸਾਹਕਾਰ, ਜਮੰਦਾਰ ਜਿਨਕੇ ਪਾਸ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਘਰ, ਧਨ—ਦੌਲਤ, ਜਮੀਨ—ਜਾਧਦਾਦ, ਸੇਵਕ ਆਦਿ ਥੇ ਫਿਰ ਭੀ ਵੇ ਕਿਸੀ ਨ ਕਿਸੀ ਚਿੰਤਾ ਸੇ ਗ੍ਰਹਿਤ ਥੇ ਔਰ ਯਹੁੰ ਏਕ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜੈਸਾ ਦਿਖਨੇ ਵਾਲਾ ਸਾਧਾਰਣ ਆਦਮੀ ਜਿਸਕੇ ਪਾਸ ਨ ਤੋਂ ਅਚਛਾ ਸਾ ਘਰ ਹੈ, ਨ ਧਨ—ਦੌਲਤ ਹੈ, ਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਮੀਨ—ਜਾਧਦਾਦ ਹੈ ਬਸ ਦੋ ਵਜੋਂ ਕੀ ਰੋਟੀ ਮੋਂ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਹੈਂ। ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਇਨਕੋ, ਕਿਸੀ ਕਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਇਨਕੋ.... ਵਧਤਿ ਨੇ ਸੋਚਾ ਯਹੀ ਵੋ ਇੱਤਜਾਮ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਮੋਂ ਸਬਸੇ ਖੁਸ਼ ਹੈ। ਸੁਝੇ ਭੀ ਐਸੀ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲਨੀ ਚਾਹਿਏ। ਪ੍ਰਭੂ ਕੀ ਬਾਤ ਉਸੇ ਯਾਦ ਆਈ। ਉਸਨੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸੇ ਉਸਕਾ ਕੁਰਤਾ ਮਾਂਗਨੇ ਕੀ ਗੁਜਾਰਿਸ਼ ਕੀ। ਮਜ਼ਦੂਰ ਨੇ ਕਹਾ, ਬਾਬੂ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ਕੁਰਤਾ ਤੋਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਹਮ ਤੋਂ ਖੇਤਾਂ ਮੋਂ ਕਾਮ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਵ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਹੈਂ। ਹਮ ਤੋਂ ਬਨਿਯਾਨ ਆਦਿ ਸੇ ਕਾਮ ਚਲਾ ਲੇਤੇ ਹੈਂ। ਯਹ ਸੁਨਕਰ ਉਸੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਹੁਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕਿਸਮਤ ਹੀ ਖਰਾਬ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਵੋ ਇੱਤਜਾਮ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸਕਾ ਜੋ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਮੋਂ ਸਬਸੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਵਧਤਿ ਹੋ, ਲੇਕਿਨ ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ ਉਸਕੀ ਸਮਝ ਮੋਂ ਆ ਚੁਕਾ ਥਾ ਕਿ ਸੁਖ ਔਰ ਦੁਖ ਤੋਂ ਏਕ ਸਿਕਕੇ ਕੇ ਦੋ ਪਹਲੂ ਹੀ ਹੈਂ। ਕੋਈ ਭੀ ਐਸਾ ਇੱਤਜਾਮ ਨਹੀਂ ਜਿਸਕੇ ਜੀਵਨ ਮੋਂ ਕੇਵਲ ਸੁਖ ਹੀ ਸੁਖ ਹੈ। ਸੁਖਦ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਹਮਾਰੇ ਮਨ ਕੀ ਸਾਂਤੁ਷ਟੀ ਪਰ ਨਿਰੰਭਰ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਇਸਲਿਏ ਵਧਤਿ ਕੋ ਸੁਖ ਔਰ ਦੁਖ ਕਾ ਖਾਲ ਛੋਡਕਰ ਕੇਵਲ ਅਪਨੇ ਮਨ ਕੀ ਸਾਂਤੁ਷ਟੀ ਪਰ ਧਧਾਨ ਲਗਾਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਤਭੀ ਜੀਵਨ ਸੁਖਦ ਔਰ ਆਨੰਦਮਤ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ।

ਕਹਾਨੀ ਕਾ ਸਾਰ

ਇਸ ਕਹਾਨੀ ਸੇ ਹਮੋਂ ਯਹੀ ਸ਼ਿਕਾ ਮਿਲਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਤਜਾਮ ਯਦਿ ਅਪਨੇ ਮਨ ਕੋ ਸਾਂਤੁ਷ਟ ਕਰ ਲੇ ਤੋਂ ਇਸੀ ਸੰਸਾਰ ਮੋਂ ਵਹ ਅਤਿਧਿਕ ਆਨੰਦਮਤ ਜੀਵਨ ਜੀਨੇ ਕੀ ਸੁਖਦ ਅਨੁਭੂਤਿ ਕਰੇਗਾ। ਸੁਖਦ ਜੀਵਨ ਹਮਾਰੇ ਮਨ ਕੀ ਸਾਂਤੁ਷ਟੀ ਪਰ ਨਿਰੰਭਰ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਅਤ: ਮਨ ਕੀ ਸਾਂਤੁ਷ਟੀ ਹੀ ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਕਾ ਸਾਰ ਹੈ।

ਅੰਚਲ ਕਾਰਾਲਿਅ—ਗੁਰੂਗ੍ਰਾਮ

ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੁਮਾਰ

ਕਿਸਾਨ ਕੀ ਵਧਾ

ਕੁਛ ਫਾਂਸੀ ਪਰ ਲਟਕ ਚੁਕੇ, ਕੁਛ ਛੋ ਰਹੇ ਅਥ ਤੈਧਾਰ
ਕੈਸਾ ਮਚਾ ਯੇ ਛਾਹਾਕਾਰ, ਅੜਦਾਤਾ ਕੀ ਸੁਨੋ ਪੁਕਾਰ ॥
ਖਾਂਧਾਂ ਚਾਹੇ ਭੂਖਾ ਰਹ ਜਾਏ, ਔਦੋਂ ਤਕ ਭੋਜਨ ਪਹੁੰਚਾਏ
ਫਿਰ ਭੀ ਕੋਈ ਨ ਉਸਕੀ ਸੁਨਤਾ, ਕਿਸਕੋ ਅਪਨੀ ਵਧਾ ਸੁਨਾਏ
ਧਾਰਜੀਤਿ ਕੇ ਸ਼ੋਰ ਮੌਂ ਅਕਸਰ, ਦਬ ਜਾਤੀ ਉਸਕੀ ਚੀਤਕਾਏ
ਕੈਸਾ ਮਚਾ ਯੇ ਛਾਹਾਕਾਰ, ਅੜਦਾਤਾ ਕੀ ਸੁਨੋ ਪੁਕਾਰ ॥॥

ਤਕ ਪੱਕਿਆਂ ਮੋਂ ਕਵਿ ਨੇ ਅੜਦਾਤਾ ਕਿਸਾਨ ਕੀ ਵਧਾ ਕੋ ਉਕੇਰਨੇ ਕਾ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਿਯਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸਕੇ ਸਮੱਪੂਰਣ ਸੰਘਰ੍਷ ਕਾ ਅਤ੍ਯਲਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਕਾ ਨਾਮ ਜੁਬਾਨ ਪੇ ਆਤੇ ਹੀ ਅਕਸਰ ਨਾਂਗੇ ਪੈਰ, ਧੋਤੀ—ਗੰਜੀ ਪਹਨੇ, ਪਗਡੀ ਬਾਂਧੇ ਖੇਤ ਮੋਂ ਕਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਬੁਜੁਰਗ ਕਾ ਚੇਹਰਾ ਜੇਹਨ ਮੋਂ ਤੈਰਨੇ ਲਗਤਾ ਹੈ। ਸਦਿਆਂ ਸੇ ਅਭਾਵ—ਗ੍ਰਸ਼ਤ ਵ ਛਲ, ਪ੍ਰਪਣ ਭੇਦ—ਭਾਵ ਸੇ ਨਿਤਾਨਤ ਦੂਰ ਸੀਧਾ—ਸਾਦਾ ਜੀਵਨਯਾਪਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਕਾ ਜੀਵਨ ਵਰਤਮਾਨ ਮੋਂ ਭੀ ਜਧਾਦਾ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਪਾਯਾ ਹੈ। ਵਿ਷ਮ ਪਰਿਥਿਥਿਆਂ ਸੇ ਸਾਮਨਾ ਕਰਤੇ—ਕਰਤੇ ਉਸਕੀ ਪੀਫਿਡਿਆਂ ਗੁਜਰ ਗੰਈ ਫਿਰ ਭੀ ਕਰਜ਼ ਸੇ ਦਬਾ ਹੁਆ ਕਿਸਾਨ ਕਿਸੀ ਤਬਰ ਨਹੀਂ ਪਾਯਾ। ਏਕ ਦੌਰ ਥਾ ਜਬ ਭਾਰਤ ਕੀ 70 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਆਬਾਦੀ ਕ੃ਧਿ ਕਾਰ੍ਯਾਂ ਸੇ ਜੁਡੀ ਥੀ ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਭਾਰਤ ਕੋ ਕ੃ਧਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇਸ਼ ਕਹਾ ਜਾਤਾ ਥਾ, ਲੇਕਿਨ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਕੀ ਅੰਧੀ ਦੌਡ ਮੋਂ ਦੇਸ਼ ਕਾ ਹਰ ਵਰਗ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਗਿਆ ਵ ਕ੃ਧਿ ਧੋਗ ਭੂਮਿ ਪਰ ਬੜੇ—ਬੱਡੇ ਭਵਨ ਔਰ ਉਦ੍ਯੋਗ ਅਸ਼ਿਤਤਚ ਮੋਂ ਆਨੇ ਲਗੇ। ਉਦ੍ਯੋਗਪਤਿਆਂ ਵ ਕਾਰੋਬਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋ ਉਨਕੀ ਜਮੀਨਾਂ ਕੇ ਬਦਲੇ ਮੋਟੀ ਰਕਮ ਕਾ ਲਾਲਚ ਦੇਕਰ ਉਨਸੇ ਲਾਖਾਂ ਹੇਕਟੇਏਰ ਜਮੀਨ ਖਾਸੋਟ ਲੀ ਔਰ ਸਬਸੇ ਸਾਦਗੀ ਭਰਾ ਜੀਵਨ ਜੀਨੇ ਵਾਲਾ ਕਿਸਾਨ ਭੀ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨਸ਼ਤਰ ਕੋ ਉਚਚਤਰ ਬਨਾਨੇ ਕੀ ਹੋਡ ਮੋਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਗਿਆ।

ਜੀਵਨਸ਼ਤਰ ਮੋਂ ਉਚਚਤਰ ਸੁਧਾਰ ਔਰ ਲਾਲਚ ਕਾ ਧੋ ਦੌਰ ਆਜ ਭੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਨਤੀਜਨ, ਲਗਾਤਾਰ ਘਟਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਜੰਗਲਾਂ ਔਰ ਕਮ ਹੋਤੀ ਖੇਤੀ ਕੇ ਕਾਰਣ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਾ ਸਤੁਲਨ ਬਿਗਡ ਰਹਾ ਹੈ। ਲਗਾਤਾਰ ਦੋਹਨ ਕੇ ਚਲਤੇ ਭੂਜਲ ਸਮਾਪਤ ਹੋਨੇ ਕੀ ਕਗਾਰ ਪਰ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਕਈ ਰਾਜਾਂ ਮੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋ ਸੂਖੇ ਜੈਸੀ ਸਥਿਤੀ ਕਾ ਸਾਮਨਾ ਕਰਨਾ ਪੱਧ ਰਹਾ ਹੈ ਜਿਸਕੇ ਕਾਰਣ ਖੇਤੀ ਕਰਨਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਘਾਟੇ ਕਾ ਸੌਦਾ ਸਿੰਘ ਹੋ ਰਹਾ

ਹੈ। ਪਰਿਵਰਤਨ ਕੇ ਬਿਗਡੇ ਸਤੁਲਨ ਕੇ ਕਾਰਣ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋ ਖੇਤੀ—ਬਾਡੀ ਮੋਂ ਨੁਕਸਾਨ ਤਠਾਨਾ ਪੱਧ ਰਹਾ ਹੈ ਜਿਸਕੇ ਚਲਤੇ ਕਿਸਾਨ ਅਪਨੀ ਕਿਸਾਨੀ ਛੋਡ ਕਰ ਰੋਜਗਾਰ ਕੇ ਅਨ੍ਯ ਸਾਧਨਾਂ ਕੋ ਅਪਨਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੋ ਕਹੀਂ ਨੁਕਸਾਨ ਕੇ ਕਾਰਣ ਕਰਜ਼ ਮੋਂ ਢੂਕੇ ਕਿਸਾਨ ਆਤਮਹਤਿਆ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤਵਰ਷ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਸੇ ਕ੃ਧਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇਸ਼ ਰਹਾ ਹੈ, ਇਸਲਿਏ ਭਾਰਤ ਕੀ ਸਮਗ੍ਰ ਅਰਥਵਾਕਥਾ ਕਿਸਾਨ ਪਰ ਨਿਰੰਭਰ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਕਿਸਾਨ ਭਾਰਤੀਧ ਅਰਥਵਾਕਥਾ ਕੀ ਰੀਡ ਕੀ ਹੁੰਡੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀਧ ਕਿਸਾਨ ਕੋ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਮੋਂ ਸਾਬਸੇ ਅਧਿਕ ਪਰਿਸ਼੍ਰਮੀ ਮਾਨਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਅਪਨੇ ਪਰਿਸ਼੍ਰਮੀ ਸ਼ਬਦਾਕ ਕੇ ਕਾਰਣ ਕਿਸਾਨ ਬਡੀ ਸੇ ਬਡੀ ਆਪਦਾਓਂ ਕੋ ਸਹਜਤਾ ਸੇ ਝੋਲ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀਧ ਕਿਸਾਨ ਕੀ ਖੇਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਸਮਸਥਾਏ ਪੂਰ੍ਣਤਾ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਆਧਾਰਿਤ ਰਹਤੀ ਹੈਂ ਤਦਾਹਰਣਾਤ: ਅਤਿਵਾਦਿਤ ਹੋ ਯਾ ਅਨਾਵਾਦਿਤ ਹੋ, ਕਿਸਾਨ ਕੀ ਫਸਲ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਮੋਂ ਨਾਵਾਂ ਹੋ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਅਤਿਰਿਕਤ ਟਿੱਡਿਆਂ ਕੇ ਦਲ ਲਹਲਾਤੀ ਫਸਲਾਂ ਕੋ ਏਕ ਝਟਕੇ ਮੋਂ ਨਾਵਾਂ ਕਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੀ ਆਸਾਓਂ ਕੋ ਧੂਮਿਲ ਕਰ ਦੇਤੇ ਹਨ। ਜਬ ਤਕ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੀ ਫਸਲ ਖੇਤੀਂ ਸੇ ਘਰ ਮੋਂ ਨ ਪਹੁੰਚ ਜਾਏ ਤਥ ਤਕ ਉਸਕੇ ਅਨੇਕ ਦੁਸ਼ਮਨ ਹੈਂ, ਜਿਸਦੇ ਕਿਸਾਨ ਕਾ ਕਠੋਰ ਪਰਿਸ਼੍ਰਮ ਕਣ—ਭਰ ਮੋਂ ਸਿਟ੍ਟੀ ਮੋਂ ਮਿਲ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਕੀ ਕਠਿਨਾਇਆਂ ਹੀਂ ਤਕ ਉਸਕਾ ਪੀਛਾ ਨਹੀਂ ਛੋਡਿਆ ਬਲਿਕ ਫਸਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਚਲਤਾ ਹੈ ਵਧਾਪਾਰਿਆਂ ਕੇ ਕਰਜ਼ ਕਾ ਦੁਖਕੁ ਜਿਸਕੇ ਚੰਗੁਲ ਮੋਂ ਨਾ ਚਾਹਤੇ ਹੁਏ ਭੀ ਕਿਸਾਨ ਵਰ਷ੀ ਸੇ ਫਂਸਾ ਹੁਆ ਹੈ। ਕਠੋਰ ਪਰਿਸ਼੍ਰਮ ਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਫਸਲ ਕੋ ਵਧਾਪਾਰੀ ਮਾਫਿਆ ਸਸਤੇ ਭਾਵਾਂ ਪਰ ਖੁਰੀਦਤੇ ਹਨ ਯਹੁੰ ਤਕ ਕਿ ਕਈ ਦਲਾਲ ਤੋ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋ ਅਨੇਕ

ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਲੋਭਨਾਂ ਮੈਂ ਡਾਲ ਕਰ ਉਨਕੇ ਠਗਨੇ ਕੀ ਫਿਰਾਕ ਮੈਂ ਰਹਤੇ ਹਨ।

ਹਮਾਰਾ ਭਾਰਤੀਯ ਕਿਸਾਨ ਅਭੀ ਤਕ ਅਪਨੇ ਪਰਸਪਰਾਗਤ ਤਰੀਕਾਂ ਦੇ ਖੇਤੀ ਕਰਤਾ ਆਇਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਪਿਛਲੇ ਕੁਛ ਵਰ੍਷ਾਂ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਕੀ ਇਸ ਪਹਚਾਨ ਕੇ ਬਿਲਕੁਲ ਵਿਪਰੀਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਖੇਤੀ ਕੇ ਕੁਛ ਆਧੁਨਿਕ ਲੇਕਿਨ ਕੁਦਰਤੀ ਤਰੀਕਾਂ ਦੋ ਅਪਨਾਤੇ ਹੋਏ ਏਕ ਖਾਸ ਨਜ਼ੀਰ ਪੇਸ਼ ਕੀ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਖੇਤੀ ਕਰਨੇ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਕਿਸੇ ਬਦਲਾ, ਉਸਨੇ ਖੁਦ ਦੀ ਤਕਦੀਰ ਹੀ ਬਾਦਲ ਢਾਲੀ। ਕੁਦਰਤੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਜੁਡੇ ਪ੍ਰਗਤਿਸ਼ੀਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦ ਵ ਖੁਦ ਕਿਸਾਨ ਇਸ ਦੌਰ ਮੈਂ ਖੂਬ ਚੱਚਾਓਂ ਮੈਂ ਹਨ। ਕੋਰੋਨਾ (ਕੋਵਿਡ-19) ਜੈਸੀ ਮਹਾਮਾਰੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਖਾਨ-ਪਾਨ ਦੀ ਬਦਲਤੀ ਆਦਤਾਂ ਮੈਂ ਅਥਵਾ ਕੁਦਰਤੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮਾਂਗ ਆਖਰੀਜਨਕ ਰੂਪ ਦੇ ਬਢੀ ਹੈ। ਕੁਦਰਤੀ ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਰਥਾਤ ਰਾਸਾਧਨ ਰਹਿਤ (ਜੈਵਿਕ ਉਤਪਾਦ) ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਮਹਤਾ ਆਜ ਕਿਸੀ ਭੀ ਇੰਸਾਨ ਦੇ ਛਿਪੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੀ ਦੀ ਚਲਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭੀ ਇਨ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਮਾਂਗ ਦੇ ਦੇਖਤੇ ਹੋਏ ਇਨਕੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਬਢਾਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰਯਾਸਰਤ ਹਨ। ਇਨਕੇ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਤੈਧਾਰ ਹੋਨੇ ਵਾਲੇ ਜੈਵਿਕ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਇਲਾਕਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਵਾਲੇ ਤਕ ਮਾਂਗ ਬਣੀ ਹੈ ਕਿ ਵਹਾਂ ਦੇ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਮਾਂਗ ਆਪੂਰਤੀ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਰਹਾ ਹੈ। ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਦੇ ਤੈਧਾਰ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਤੀਨ ਗੁਣਾਂ ਅਧਿਕ ਤਕ ਕੀਮਤ ਮਿਲ ਸਕਤੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਕਈ ਇਲਾਕਾਂ ਮੈਂ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਸਾਮੂਹਿਕ ਰੂਪ ਦੇ ਕੁਛ ਐਸੇ ਸੰਧਾਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੇ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜਹਾਂ ਸਭੀ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਉਨਕੇ ਪ੍ਰਾਕ੃ਤਿਕ ਰੂਪ ਮੈਂ ਯਾ ਫਿਰ ਉਨਕੇ ਪੈਕਿੰਗ ਦੀ ਜ਼ਰੀਏ ਆਮਜਨ ਤਕ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨੇ ਦਾ ਕਾਮ ਕਿਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਕਨੀਕੀ ਦੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਯੁਗ ਦੀ ਕਿਸਾਨ ਕ੃ਧਿ ਕ੍ਰੇਤੇ ਮੈਂ ਪੁਨਾਂ ਨਾਲ ਆਧਾਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਰਹਾ ਹੈ, ਬਸ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਇਸਦੀ ਜੁੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸੰਧਮ ਬਰਤਨਾ ਹੋਗਾ। ਲਾਗਤ ਕਮ, ਮੁਨਾਫਾ ਅਧਿਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਅਤ ਪਰ ਆਜ ਕਿਸਾਨ ਅਪਨੇ ਪਰਿਸ਼੍ਰਮ ਦੀ ਬਲਬੂਤੇ ਪਰ ਕਮ ਜਮੀਨ ਦੀ ਮੁਨਾਫਾ ਕਮਾ ਰਹਾ ਹੈ ਵੀ ਭੀ ਸ਼ੁਦਧ ਮੁਨਾਫਾ ਜਿਸਦੇ ਕਿਸੀ ਵਾਧਾਰੀ ਦੇ ਲਿਆ ਕਰਜ਼ ਲੌਟਾਨੇ ਦੀ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਉਸਕੇ ਨਹੀਂ ਸਤਾਈ। ਵਰਤਮਾਨ ਮੈਂ ਸੁਖਾਂ ਤੌਰ ਪਰ ਕਿਨ੍ਨ੍ਹਾਂ ਗਾਜਰ, ਸੂਲੀ, ਪਾਲਕ, ਮੌਥੀ, ਧਨਿਆ, ਬਾਜਰੇ ਦੀ ਬਿਸ਼ਕੁਟ, ਲਡੂ, ਦੇਸੀ ਘੀ ਗਾਂਧੀ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਅਧਿਕ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਾਲਾ ਅਪਨੇ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਤੈਧਾਰ ਵਾਲੇ 150 ਰੂਪਏ ਕਿਲੋ ਅਤੇ ਤੇਲ 200 ਰੂਪਏ ਲੀਟਰ, ਗਾਜਰ 60 ਰੂਪਏ ਕਿਲੋ, ਸੂਲੀ 50 ਰੂਪਏ ਕਿਲੋ, ਧਨਿਆ 120 ਰੂਪਏ ਕਿਲੋ, ਪਾਲਕ 120 ਰੂਪਏ ਕਿਲੋ, ਧਨਿਆ 120 ਰੂਪਏ ਕਿਲੋ, ਦੇਸੀ ਗਾਂਧੀ ਦੀ 2 ਹਜ਼ਾਰ ਰੂਪਏ ਕਿਲੋ ਤਕ ਬੇਚ ਰਹੇ ਹਨ।

ਆਧੁਨਿਕ ਯੁਗ ਮੈਂ ਨਵੀਨ ਆਵਿ਷ਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕ੃ਧਿ ਦੀ ਕ੍ਰੇਤੇ ਮੈਂ ਭੀ ਆਸਾਤੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੀ ਹੈ ਕਿਨ੍ਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀਯ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਪਰਸਪਰਾਗਤ ਖੇਤੀ ਮੈਂ ਪ੍ਰਤਿ ਹੇਠਲੇ ਉਪਜ ਆਜ ਭੀ ਅਨ੍ਯ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਮੈਂ ਕਮ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਮੈਂ ਭੀ ਕ੃ਧਿ ਦੀ ਕ੍ਰੇਤੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਅਨੁਸਥਾਨ ਹੋਤੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਯੇ ਕੇਵਲ ਵੈਡਾਨਿਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਹੋਤੇ ਹਨ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਦੀਵਾਨੀ ਸੁਧਾਰਨੇ ਦੀ ਲਿਏ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਭੀ ਨਵੀਨਤਮ ਆਵਿ਷ਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਅਵਗਤ ਕਰਵਾਯਾ ਜਾਨਾ ਅਤ੍ਯਾਂਤ ਆਵਸ਼ਿਕ ਹੈ ਤਾਕਿ

ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੇਹਨਤ ਦੀ ਅਨੁਰੂਪ ਪੈਦਾਵਾਰ ਮਿਲ ਸਕੇ ਵ ਫਸਲ ਦੀ ਉਧਿਤ ਕੀਮਤ ਭੀ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਪ੍ਰਤੀਕ ਅਨਾਜ ਦੀ ਨਿਰੂਪਤ ਕਰ ਸ਼ਰਕਾਰ ਸ਼ਵਾਂ ਅਨਾਜ ਖਰੀਦ ਕਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਦਲਾਲੀ ਵ ਵਾਧਾਰਿਕਾਂ ਦੀ ਚੰਗੁਲ ਦੀ ਸੇ ਬਚਾ ਸਕਤੀ ਹੈ। ਸਾਥ ਹੀ ਕ੃ਧਿ ਦੀ ਪਰਸਪਰਾਗਤ ਤਰੀਕਾਂ ਮੈਂ ਨਵੀਨ ਪੜ੍ਹਤਿਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੇ ਖੇਤੀ ਕਰਨੇ ਦੀ ਲਿਏ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਿੱਖਿਤ ਕਿਯਾ ਜਾਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਵਰਤਮਾਨ ਮੈਂ ਕਮ ਜਮੀਨ ਦੀ ਵੈਡਾਨਿਕ ਪੜ੍ਹਤਿਹਾਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਧਿਕ ਉਪਜ ਲੀ ਜਾ ਸਕਤੀ ਹੈ ਕਿਨ੍ਨ੍ਹਾਂ ਕ੃ਧਿ ਵੈਡਾਨਿਕਾਂ ਦੀ ਹਮਾਰੇ ਯਹੁੰਹਾਂ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਨੇ ਮਿਲਾਵਣੇ ਦੀ ਕਾਰਣ ਵੇਂ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਰਣ ਮੈਂ ਜਾਕਰ ਅਪਨੇ ਅਨੁਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਲਾਭ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਹੁੰਚਾਤੇ ਹਨ ਇਸਦੀ ਕ੃ਧਿ ਵੈਡਾਨਿਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਕੇ ਅਪਨੇ ਦੇਸ਼ ਮੈਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕਨੀਕਿਹਾਂ ਦੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰ ਲਾਭ ਲਿਆ ਜਾਨਾ ਚਾਹਿਏ।

ਭਾਰਤੀਯ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਏਕ ਅਨਛੁਆ ਪਹਲੂ ਔਰ ਭੀ ਹੈ ਜਿਸਕੀ ਓਰ ਕਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਅ ਦੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵ ਪ੍ਰਸਾਰ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਨਿਕਟ ਭਵਿ਷ਾ ਮੈਂ ਭਾਰਤੀਯ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਸ਼ਿਕਿਤ ਵ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋਕਰ ਅਪਨੀ ਦਸ਼ਾ ਸੁਧਾਰਨੇ ਦੀ ਲਿਏ ਪ੍ਰਯਾਸਰਤ ਹੋਗਾ। ਦੂਸਰੀ ਓਰ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਿਤ ਯੁਵਾਵਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਹਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪਲਾਇਨ ਭੀ ਏਕ ਬਡੀ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿਥੋਕਿ ਸ਼ਿਕਿਤ ਯੁਵਾ ਵਾਗ ਵੀ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਕ੍ਰੇਤੋਂ ਮੈਂ ਆਧੁਨਿਕ ਖੇਤੀ ਦੀ ਤਰੀਕਾਂ ਦੇ ਅੰਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ ਵ ਕ੃ਧਿ ਕ੍ਰੇਤੋਂ ਮੈਂ ਨਈ ਕ੍ਰਾਨਿਤ ਲਾ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਇਸਦੀ ਕ੃ਧਕ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਰਹਕਰ ਹੀ ਕ੃ਧਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਧਾਰਿਤ ਉਦ੍ਘਾਗਾਂ ਦੀ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ ਤਾਕਿ ਕ੃ਧਿ-ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਰਾ ਲਾਭ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕੇ।

ਭਾਰਤੀਯ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਋ਣਗ੍ਰਹਿਤਾ ਕਿਸੀ ਦੀ ਛਿਪੀ ਹੁੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਏਕ ਪ੍ਰਸਿੱਦ ਕਹਾਵਤ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀਯ ਕਿਸਾਨ ਕਿਵੇਂ ਮੈਂ ਪੈਦਾ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਮੈਂ ਹੋਵਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਾਰਤ ਮੈਂ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਸ਼ਤਰ ਮੈਂ ਵ੃ਦਿ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਵੈਂਦੇ ਹੀ ਋ਣ ਦੀ ਸ਼ਤਰ ਭੀ ਨਿਰਨਤਰ ਬਢ੍ਹ ਰਹਾ ਹੈ। ਪੀਂਡੀ ਦਰ ਪੀਂਡੀ ਕਿਵੇਂ ਕੇ ਇਸੀ ਗੋੜ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਮੈਂ ਵਿਕਾਲ ਅਤੇ ਭਧਾਨਕ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਋ਣਗ੍ਰਹਿਤਾ ਦੀ ਇਸ ਜਾਂਗਲ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਾਮਾਜਿਕ ਢੱਚੀ ਦੀ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਅਂਗ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਜੋਸੇ ਨਿਗਲ ਹੀ ਲਿਆ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੇ ਯੋਜਨਾਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਸ਼ਾਸ਼ਿਕਾਂ ਅਤੇ ਅਨ੍ਯ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਧਿਆਨ

ਅਪਨੀ ਓਰ ਆਕਾਰਿਤ ਕਿਯਾ ਹੈ। ਋ਣਗ੍ਰਸਤਤਾ ਕੀ ਸਮਸਥਾ ਕਿਸਾਨ ਕੀ ਆਧ ਕੇ ਅਪਾਰਾਤ ਹੋਨੇ ਕੇ ਕਾਰਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਪਿਤੁ ਜਬ ਕਿਸਾਨ ਅਪਨੀ ਆਧ ਕੋ ਅਨੁਤਪਾਦਕ ਉਵੇਖਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਖੰਚ ਕਰ ਦੇਤਾ ਹੈ ਔਰ ਅਪਨੇ ਋ਣ ਕੇ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨੇ ਕੇ ਉਵੇਖ ਸੇ ਬਚਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾਤਾ ਤਥ ਕਿਸਾਨ ਋ਣ ਚੁਕਾਨੇ ਮੌਵਿਫਲ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ ਔਰ ਕਿਸਾਨ ਋ਣ ਕੇ ਬੋੜੀ ਸੇ ਦਬਤਾ ਚਲਾ ਜਾਤਾ ਹੈ।

ਜਾਦਾਤਰ ਕਿਸਾਨ ਜੋ ਖੇਤੀ ਕਰਨੇ ਸੇ ਪਹਲੇ ਬੈਂਕਾਂ ਸੇ ਕਰਜ ਲੇ ਲੇਤੇ ਹੈਂ, ਕਿਸੀ ਕਾਰਣ ਖੇਤ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਏਂ ਧਾ ਉਤਪਾਦਨ ਬੇਹਦ ਕਮ ਹੋਨੇ ਕੀ ਸਿਥਤਿ ਮੌਵਿਫਲ ਬੇਚਕਰ ਭੀ ਕਰਜ ਨਹੀਂ ਚੁਕਾ ਪਾਤੇ ਹੈਂ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋ ਦੋਬਾਰਾ ਬੈਂਕ ਸੇ ਲੀਨ ਮਿਲਨੇ ਮੌਵਿਫਲ ਮੁਖਿਕਲ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਅਤ੍ਯੱਤ ਗਰੀਬੀ ਔਰ ਋ਣ ਕੇ ਬੋੜੀ ਸੇ ਲਦਕਰ ਵਹ ਅਪਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕੇ ਲਿਏ ਦੋ ਵਕਤ ਕੀ ਰੋਟੀ ਜੁਟਾਨੇ ਮੌਵਿਫਲ ਭੀ ਅਸਮਰਥ ਹੈ ਇਸੀ ਸੋਚ ਸੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਕਰ ਕਿਸਾਨ ਆਤਮਹਤਾ ਜੈਂਸੇ ਸਾਂਗੀਨ ਕਦਮ ਉਠਾ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੀ ਅਸ਼ਿਕਿਤ ਹੋਨਾ ਏਕ ਬਹੁਤ ਬੜੀ ਸਮਸਥਾ ਹੈ, ਉਨਕੀ ਅੜਾਨਤਾ ਕਾ ਫਾਯਦਾ ਸਾਹੂਕਾਰ ਔਰ ਮਹਾਜਨ ਉਠਾਤੇ ਹੈਂ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੀ ਪਾਰਿਵਾਰਿਕ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਕੋ ਪੂਰਾ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਪੈਸੇ ਉਧਾਰ ਲੇਨੇ ਪਢਤੇ ਹੈਂ ਵ ਰੀਤਿ ਰਿਵਾਯਾਂ ਔਰ ਪਰਸ਼ੰਸਾਵਾਂ ਸੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਧਾਰਮਿਕ ਅਨੁ਷ਠਾਨਾਂ ਮੌਵਿਫਲ ਖੰਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰ ਬੈਠਤੇ ਹੈਂ ਇਸ ਵਹਿ ਸੇ ਭੀ ਤਨ੍ਹੋਂ ਉਧਾਰ ਲੇਨਾ ਪਢਤਾ ਹੈ। ਨਿਜੀ ਮਨੀ ਲੰਡੰਸ ਪ੍ਰਤੀ ਵਰ਷ 40 ਸੇ 50 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਕੀ ਬੀਚ ਅਲਗ—ਅਲਗ ਬਾਜ ਦਰਾਂ ਪਰ ਸ਼ੁਲਕ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹੈਂ ਔਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੀ ਅਪਨੀ ਭੂਮੀ ਗਿਰਵੀ ਰਖਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਵਿਭਿੰਨ ਤਰੀਕਾਂ ਸੇ ਤਕਸਾਤੇ ਹੈਂ। ਸਾਹੂਕਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੀ ਫਸਲ ਕੋ ਬਹੁਤ ਕਮ ਕੀਮਤ ਪਰ ਖੀਦੇਂਦੇ ਹੈਂ ਔਰ ਕਿਸਾਨ ਕੀ ਮਜਬੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸੇ ਅਪਨੀ ਕਿਵਿ ਚੁਕਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਲੇਨਦਾਰਾਂ ਕੋ ਅਪਨੀ ਫਸਲ ਕਮ ਕੀਮਤ ਪਰ ਬੇਚਨੀ ਪਢ੍ਹਤੀ ਹੈ।

ਕ੃਷ਿ ਪਰ ਧਿਆਨ ਦੇਨੇ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਕਿਥੋਂ ਹੈ? ਭਾਰਤ ਮੌਵਿਫਲ ਆਜੀਵਿਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੇ ਔਰ ਖਾਦਾ ਸੁਰਕਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨੇ ਮੌਵਿਫਲ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਤੀ ਹੈ। ਸਾਥ ਹੀ ਖੇਤੀ ਗਰੀਬੀ ਕੀ ਕਮ ਕਰਨੇ ਔਰ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਕੀ ਸਤਤ ਬਨਾਏ ਰਖਨੇ ਕੇ ਲਿਹਾਜ ਸੇ ਭੀ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਹੈ। ਕ੃਷ਿ ਕੀ ਸਕਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦ ਮੌਵਿਫਲ 16 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਕਾ ਔਰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮੌਵਿਫਲ 49 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਕਾ ਹਿਸਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਮੌਵਿਫਲ ਕ੃਷ਿ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਸੇ ਮਹਾਂਗਾਈ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਸੇ ਜੁਝੇ ਸੰਕਟ ਔਰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ—ਸਾਮਾਜਿਕ ਅਸਨੱਤੋ਷ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ।

ਸਾਥ ਹੀ ਕ੃਷ਿ ਮੌਵਿਫਲ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਬੱਧੇ ਸੇ ਅਰਥਵਾਅਥ ਕੀ ਅਨ੍ਯ ਉਤਪਾਦਕ

ਕੋਂਕਰਾਂ ਕੀ ਗਤਿ ਦੇਨੇ ਮੌਵਿਫਲ ਮਿਲੇਗੀ। ਭਾਰਤ ਮੌਵਿਫਲ ਜਿਸ਼ੇਦਾਰ ਹੈ ਕ੃਷ਿ ਵਿਕਾਸ ਕੇ ਲਿਏ? ਭਾਰਤ ਮੌਵਿਫਲ ਮੰਤਰਾਲਾਲ ਕੀ ਅਤੰਗਰਤ ਕ੃਷ਿ ਏਵੇਂ ਸਾਹਕਾਰਿਤਾ ਵਿਭਾਗ ਕ੃਷ਿ ਕੋਂਕਰਾਂ ਕੇ ਵਿਕਾਸ ਕੇ ਲਿਏ ਜਿਸ਼ੇਦਾਰ ਹੈ। ਯਹ ਅਨ੍ਯ ਸੰਬੰਧ ਕ੃਷ਿ ਕੋਂਕਰਾਂ ਕੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਕਈ ਅਨ੍ਯ ਨਿਕਾਵਾਂ ਜੈਂਸੇ ਰਾ਷ਟ੍ਰੀਅਤ ਡੇਵਰੀ ਵਿਕਾਸ ਬੋਰਡ (NDDB) ਕੀ ਭੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਤਾ ਹੈ।

ਇਸਕੇ ਅਲਾਵਾ ਕ੃਷ਿ ਕੀ ਵਾਣਿਜਿਕਰਣ, ਨਿਵੇਸ਼ ਔਰ ਕਲਾਣਕਾਰੀ ਤਪਾਵਾਂ ਕੀ ਉਪੇਕਾ ਔਰ ਜਾਨਲੇਵਾ ਕੀ ਤਗਾਹੀ ਜੈਂਸੇ ਕਦਮਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀਅ ਕ੃਷ਿ ਕੀ ਸਤਿਆਨਾਸ਼ ਹੀ ਕਰ ਦਿਯਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਭਾਰਤ ਦੂਧ, ਆਸ, ਕੇਲਾ, ਨਾਰਿਯਲ, ਕਾਜੂ, ਪਪੀਤਾ, ਮਟਰ, ਕਸਾਵਾ ਔਰ ਅਨਾਰ ਉਤਪਾਦਨ ਮੌਵਿਫਲ ਸਥਾਨ ਪਰ ਹੈ। ਮਸਾਲੇ, ਬਾਜ਼ਾਰ, ਦਲਹਨ, ਸੂਖਾ ਬੀਨ, ਅਦਰਕ ਕੀ ਭਾਰਤ ਸਾਬਲੇ ਬੱਡਾ ਉਤਪਾਦਕ ਔਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੈ। ਕੁਲ ਮਿਲਾਕਰ, ਸਬਜੀ, ਫਲ ਔਰ ਮਛਲਿਆਂ ਕੀ ਦੂਸਰਾ ਸਾਬਲੇ ਬੱਡਾ ਉਤਪਾਦਕ। ਔ਷ਧੀਅ ਔਰ ਸੁਗਾਂਧਿਤ ਪੌਧਾਂ ਕੀ ਮਾਮਲੇ ਮੌਵਿਫਲ ਵਿਸ਼ਵ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮੌਵਿਫਲ 7% ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਕੀ ਸਾਥ ਭਾਰਤ ਅਪਨਾ 6ਵਾਂ ਸਥਾਨ ਰਖਤਾ ਹੈ। ਆਬਾਦੀ ਬੱਧੇ ਕੀ ਸਾਥ—ਸਾਥ ਖੇਤੀਆਂ ਕੀ ਆਕਾਰ ਦਿਨੋਂ—ਦਿਨ ਛੋਟਾ ਹੋਤਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਮਤਲਬ ਪ੍ਰਾਕ੃ਤਿਕ ਸੰਸਾਧਾਵਾਂ ਕੀ ਸਹੀ ਉਪਯੋਗ ਕੀ ਅਭਾਵ ਵ ਮਾਨਸੂਨ ਪਰ ਅਤ੍ਯਧਿਕ ਨਿਰਭਰਤਾ ਔਰ ਮਾਨਸੂਨ ਕੀ ਅਨਿਯਮਿਤਤਾ। ਉਤਪਾਦਨ ਕੀ ਬਾਦ ਭੰਡਾਰਣ ਔਰ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕਰਣ ਕੀ ਸਮੁਚਿਤ ਵਿਵਰਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਂਧਾਨ ਕੀ ਪਤਾ ਚਲਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਰਵਰਕ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ, ਪਰਾਪਰਾਗਤ ਫਸਲ ਪਦਤੀ, ਮਿਟਟੀ ਕੀ ਘਟਤੀ ਗੁਣਵਤਾ ਭੀ ਪ੍ਰਮੁਖ ਸਮਸਥਾਵਾਂ ਮੌਵਿਫਲ ਏਕ ਹੈ। ਕ੃਷ਿ ਮੌਵਿਫਲ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀ ਅਭਾਵ, ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਨੀਤਿਆਂ ਕੀ ਅਭਾਵ, ਨਿਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀ ਕਮੀ, ਪਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਂਧਾਨ ਕੀ ਕਮੀ, ਗਰੀਬੀ ਤਥਾ ਋ਣਗ੍ਰਸਤਤਾ ਕੀ ਕਾਰਣ ਕਿਸਾਨ ਅਪਨੀ ਉਪਯੋਗ ਕੀ ਕਮੀਤਾਂ ਪਰ ਬਿਚੌਲਿਆਂ ਕੀ ਬੇਚਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਬਾਧਾਵਾਂ ਹੈਂ। ਕ੃਷ਿ ਕੀ ਲਿਏ ਆਵਾਅਕ ਮੂਲਭੂਤ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਜੈਂਸੇ ਸਡਕ ਔਰ ਬਿਜਲੀ ਕੀ ਕਮੀ ਜਿਸਕੇ ਕਾਰਣ ਕ੃਷ਿ ਉਤਪਾਦਾਵਾਂ ਕੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਕ੃਷ਿ ਉਤਪਾਦਾਵਾਂ ਕੀ ਗੁਣਵਤਾ ਅਤੰਤਰਾ਷ਟ੍ਰੀਅ ਮਾਨਕਾਵਾਂ ਕੀ ਅਨੁਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਵਾ ਫਸਲਾਵਾਂ ਕੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪੋਥਣ ਔਰ ਉਰਵਰਕ ਕੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ 'ਸੌਈਲ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ' ਔਰ 'ਕਿਸਾਨ ਕੋਲ ਸੈਂਟਰ' ਜੈਂਸੇ ਧੋਜਨਾਵਾਂ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਿੰਚਾਈ ਕੀ ਸਮਸਥਾਵਾਂ ਕੀ ਦੂਰ ਕਰਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ 'ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ ਕ੃਷ਿ ਸਿੰਚਾਈ ਧੋਜਨਾ' ਕੀ ਵਾਧਕ ਸਤਰ ਪਰ ਕ੍ਰਿਯਾਨਿਵਿਤ ਕਿਯਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਯੂਰਿਆ ਔਰ ਅਨ੍ਯ ਖਤਰਨਾਕ ਰਾਸਾਨਿਕ ਉਰਵਰਕਾਵਾਂ ਕੀ ਦੁਧਰਾਵ ਸੇ ਬਚਨੇ ਕੇ ਲਿਏ 'ਨੀਮ ਕੋਟੇਡ ਯੂਰਿਆ' ਕੀ ਬਢਾਵਾ ਦਿਯਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਅਲਾਵਾ ਖਾਦਾਵਾਵਾਂ ਕੀ ਭੰਡਾਰਣ ਔਰ ਉਨਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕਰਣ ਸੇ ਜੁਡੀ ਢਾਂਚਾਗਤ ਵਿਕਾਸ ਪਰ ਭੀ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਿਯਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਕਿਧੋਕਿ ਹਮਾਰੇ ਯਹਾਂ ਉਤਪਾਦਨ ਪਧਾਰਾ ਮਾਤ੍ਰਾ ਮੌਵਿਫਲ ਕੀ ਬਾਵਜੂਦ ਭੀ ਏਕ ਬੱਡਾ ਵਰਗ ਏਸਾ ਹੈ ਜੋ ਖਾਦਾਵਾਵਾਂ ਕੀ ਅਭਾਵ ਸੇ ਜੂਝ ਰਹਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸਕੇ ਲਿਏ ਰਾ਷ਟ੍ਰੀਅ ਖਾਦਾ ਸੁਰਕਾ ਮਿਸ਼ਨ ਜੈਂਸੇ ਉਪਾਧ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਏ ਹੈਂ ਲੇਕਿਨ ਅਭੀ ਯਹ ਉਪਾਧ ਨਾਕਾਫੀ ਹੈ।

ਆਂਚਲਿਕ ਕਾਰਾਈਲਾਈ—ਬਾਠਿਡਾ

कोरोना महामारी में बैंकिंग संबंधी चुनौतियां एवं समाधान

चंदन कुमार राय

को विड महामारी के कारण दुनिया अप्रत्याशित आघात का सामना कर रही है और अर्थिक गतिविधियों के अचानक रुक जाने से ऐसी आशंका है कि उत्पाद को स्थाई क्षति पहुंच सकती है। बैंक, अर्थव्यवस्था की रीढ़ है कोविड ने बैंकिंग अर्थव्यवस्था को भी अप्रत्याशित नुकसान पहुंचाया है। भारतीय रिजर्व बैंक ने जीडीपी में 9.5 प्रतिशत तक की गिरावट का अनुमान लगाया है। जिसके और भी कम होने की आशंका है। सकल घरेलू उत्पाद पहले से ही मंदी की दौर से गुजर रही थी जो कि एक दशक में सबसे कम थी कोविड की वजह से बैंकिंग व्यवस्था में तरलता का संकट आ गया है। यह बैंकिंग व्यवस्था के लिए सबसे चिंताजनक बात है।

मौजूदा समय में कॉरपोरेट रिजाल्युशन में सुरती से बैंकों का एनपीए आगे और बढ़ने की आशंका है। ऐसे में बैंकों की एजेंट क्वालिटी पर असर होगा। लॉकडाउन की वजह से नया लोन पूरी तरह से बंद हो गया था जिसका खामियाजा सभी सरकारी तथा निजी बैंकों को भगतना पड़ा।

कोरोना का सर्वाधिक असर छोटे उद्योगों एवं धंधो पर पड़ा है लॉकडाउन की वजह से जो छोटे उद्योग धंधे बंद हुए उनको पुनः चालू नहीं किया जा सकता। सारे उद्योग धंधे बंद हो गए इन उद्योगों में बैंकों की पूँजी जो कि लोन के रूप में लगी था वह भी फस गई।

कोविड-19 की बजह से लॉकडाउन आ जाने के कारण सभी बैंकों की ईएमआई पूरी तरह से रुक गई थी जिससे की बैंकों के सामने पंजी की समस्या आ गई।

बैंकिंग व्यवस्था कोविड-19 के पहले से ही पुंजी की समस्या से

जूझ रही थी कई बड़े कारपोरेट लोन खराब हो जाने की वजह से तथा एनपीए वसूली कम होने की वजह से कई छोटे-छोटे बैंकों का विलय किया जा रहा था। बैंकों में सरकार पूँजी डाल रही थी कोविड-19 आने के बाद बैंकों में लोन देना पूरी तरह से बंद हो गया था। ईएमआई भी मोरोटोरियम की वजह से पूरी तरह रुक गई वर्तमान स्थिति में बैंकिंग व्यवस्था में प्रमुख चुनौतियां हैं कि बैंकों के नए होने वाले एनपीए को रोकना उद्योग के लिए पर्याप्त पूँजी लोन के रूप में देना ताकि उद्योग धंधे दोबारा चालू हो सके। लोगों को ज्यादा से ज्यादा लोन देना ताकि बजार में तरलता वापस आ सके। ईएमआई को फिर से चालू करना तथा रेग्युलर रखना।

कोविड-19 की वजह से बैंकिंग उद्योग पर प्रतिकूल प्रभाव पड़ा है विशेष कर एमएसएमई क्षेत्र जो कि दिन प्रतिदिन के व्यवसाय से जुड़ा है उसे गहरा झटका लगेगा। बड़ी संख्या में जो मुद्रा लोन जो सभी सरकारी तथा निजी बैंकों द्वारा दिए गए थे उनके भी एनपीए होने का खतरा बढ़ गया है।

जितना ही हम अध्ययन करते हैं, उतना ही हमको अपने ज्ञान का आभास होता जाता है - शैले

ਕੋਵਿਡ-19 ਕੀ ਵਜਹ ਸੇ ਵਿਨਿਰਮਾਣ ਇਕਾਈ ਅਨ੍ਯ ਸੇਵਾ ਉਦਯੋਗ ਵਾਧੂਤਾਨ ਪਰਿਵਹਨ ਤਥਾ ਪਰਿਵਹਨ ਮੁਕਾਮ ਪਰ ਭੀ ਵਿਪਰਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਢਾ ਹੈ। ਇਨ ਇੰਡਰਸਟ੍ਰੀਯਾਂ ਮੱਂ ਭੀ ਬੈਂਕਾਂ ਕੀ ਭੀ ਬਹੁਤ ਬੜੀ ਪੂਜੀ ਋ਣ ਕੇ ਰੂਪ ਮੱਂ ਲਗੀ ਹੁੰਈ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਭੀ ਏਨਪੀਏ ਹੋਨੇ ਕਾ ਤਰ ਬਢ਼ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਨੋਰਂਜਨ ਉਦਯੋਗ ਜਿਸਮੇ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਗਾਂ ਕਾ ਰੋਜਗਾਰ ਚਲ ਰਹਾ ਥਾ ਉਸਕੇ ਭੀ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਨੇ ਸੇ ਬੇਰੋਜਗਾਰੀ ਬਢਨੇ ਕੀ ਸ਼ੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਮਜਦੂਰਾਂ ਕਾ ਪਲਾਯਨ ਸ਼ਹਰਾਂ ਸੇ ਗਾਂਵਾਂ ਕੀ ਤਰਫ ਬੜੀ ਮਾਤਰਾ ਮੱਂ ਹੁਆ ਹੈ ਜਿਨਸੇ ਤੁਨ ਉਦਯੋਗਾਂ ਕਾ ਦੋਬਾਰਾ ਚਾਲ੍ਹ ਕਰ ਪਾਨਾ ਅਸੰਭਵ ਸਾ ਦਿਖ ਰਹਾ ਹੈ। ਇਨ ਉਦਯੋਗਾਂ ਮੱਂ ਭੀ ਬੈਂਕਾਂ ਕੀ ਪੂਜੀ ਲਗੀ ਹੁੰਈ ਹੈ। ਵਿਵਸਾਈ ਬੈਂਕਾਂ ਕੀ ਉਨਕੇ ਸ਼ੀਤਾਨੁਸਾਰ ਅਨੁਪਾਲਨ ਕਰਨੇ ਕੀ ਸਥਿਤੀ ਮੱਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰਿਣਾਮਸ਼ਰੂਪ ਬੈਂਕਾਂ ਕੀ ਬੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਪਰ ਡਿਫਾਲਟਰ ਕੀ ਮਾਰ ਝੋਲਨੀ ਪਢ ਸਕਤੀ ਹੈ।

ਵਰਤਮਾਨ ਸਮਾਂ ਮੱਂ ਸਰਕਾਰ ਤਥਾ ਆਰਬੀਆਈ ਮਿਲਕਰ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਕੀ ਪਟਰੀ ਪਰ ਲਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਆਰਬੀਆਈ ਨੇ ਨੀਤਿਗਤ ਬਾਜ ਦਰਾਂ ਮੱਂ ਕਮੀ ਕੀ ਹੈ ਜਿਨਸੇ ਬਾਜਾਰ ਮੱਂ ਅਧਿਕ ਤਰਲਤਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਿਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਭੀ ਉਦਯੋਗ ਧੰਧੇ ਤਥਾ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਤਥਾ ਬੈਂਕਿਗ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਕੀ ਫਿਰ ਸੇ ਸ਼ੰਭਾਵਨਾ ਕੇ ਲਿਏ 20 ਲਾਖ ਕਰੋੜ ਕਾ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਪੈਕੇਜ ਕੀ ਘੋ਷ਣਾ ਕੀ ਹੈ। ਜਿਸਕੇ ਸਾਥ ਬੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਪਰ ਸੰਚਨਾਤਮਕ ਸੁਧਾਰ ਜੁੜੇ ਹੈਂ। ਏਮਏਸਏਮਈ ਕੀ ਋ਣ ਗਾਰੰਟੀ ਯੋਜਨਾ ਕੀ ਘੋ਷ਣਾ ਸੇ ਬੈਂਕਾਂ ਕੇ ਰਿਸਕ ਮੱਂ ਕਮੀ ਆਈ

ਹੈ ਤਥਾ ਬੈਂਕਿਗ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀ ਭੀ ਗਤਿ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਕ੍ਰੇਡਿਟ ਕਾਰਡ ਬਨਾਨੇ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਵਿਵਸਥਾ ਪਹਲ ਕਾ ਅਸਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੇ ਸਾਥ—ਸਾਥ ਬੈਂਕਾਂ ਕੀ ਭੀ ਵਿਵਸਥਾ ਪਰ ਦੇਖਨੇ ਕੇ ਮਿਲਾ ਹੈ। ਕੋਵਿਡ ਕੀ ਬਾਦ ਬੈਂਕਾਂ ਕੀ ਅਥ ਸਟਾਰਟਅਪ ਕ੍਷ੇਤਰ ਮੱਂ ਬਢਾਤੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਦਮ ਬਢਾਨੇ ਕੀ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਕੇ ਸਾਥ ਬੈਂਕਿਗ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀ ਭੀ ਏਕ ਅਚਾ ਆਧਾਰ ਮਿਲ ਸਕਤਾ ਹੈ।

ਵਰਤਮਾਨ ਮੱਂ ਸਰਕਾਰ ਕੇ ਦ੍ਰਾਰਾ ਆਤਮਨਿਰਮਿਤ ਭਾਰਤ ਪਰ ਲਗਾਤਾਰ ਜ਼ੋਰ ਦਿਯਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਬੈਂਕਿਗ ਵਿਵਸਥਾ ਆਤਮਨਿਰਮਿਤ ਭਾਰਤ ਕੇ ਸਾਥ ਅਪਨੇ ਆਪਕੇ ਜੋੜਤੀ ਹੈ ਤਥਾ ਭਵਿ਷ਿ ਮੱਂ ਬੈਂਕਿਗ ਵਿਵਸਥਾ ਏਕ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਮੁਕਾਮ ਪਰ ਪਹੁੰਚ ਸਕਤੀ ਹੈ। ਬੈਂਕਾਂ ਕੇ ਕੋਵਿਡ-19 ਕੀ ਵਿਵਸਥਾ ਸੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਖੁਦਰਾ ਋ਣ ਤਥਾ ਕ੃ਧਿ ਆਧਾਰਿਤ ਋ਣ ਜਿਆਦਾ ਸੇ ਜਿਆਦਾ ਦੇਣੇ ਹੋਂਦੇ ਤਾਕਿ ਬਾਜਾਰ ਦੋਬਾਰਾ ਸੇ ਅਪਨੇ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਕੇ ਚਾਲ੍ਹ ਕਰ ਸਕੇ। ਬੈਂਕ ਕੋਵਿਡ-19 ਕੀ ਬਾਦ ਨਾਲ ਲੋਨ ਕੇ ਰੋਟਿਂਗ ਪਦਵੀਂ ਕੀ ਭੀ ਫਿਰ ਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਬਨਾਨੇ ਕੀ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ ਹੋਗੀ ਤਾਕਿ ਏਨਪੀਏ ਹੋਨੇ ਕੀ ਸ਼ੰਭਾਵਨਾ ਕੇ ਕਮ ਕਿਯਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਸਰਕਾਰ ਤਥਾ ਆਰਬੀਆਈ ਕੇ ਦ੍ਰਾਰਾ ਕਿਏ ਗਏ ਰਾਜਕੋਣੀ ਤਥਾ ਮੌਦ੍ਰਿਕ ਉਪਾਧ ਪ੍ਰਚੂਰ ਹੈ। ਇਨ ਉਪਾਧਿਆਂ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਸ ਬਾਤ ਪਰ ਨਿਰਮਿਤ ਕਰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ ਉਪਾਧਿਆਂ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਸ ਬਾਤ ਪਰ ਨਿਰਮਿਤ ਕਰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੈਂਸੇ ਲਾਗੂ ਕਿਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਰੁਜ਼ਾਨਾਂ ਕੇ ਦੇਖਤੇ ਹੋਏ ਯਹ ਆਸਾ ਕਿ ਜਾ ਸਕਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਾਧਿਆਂ ਸੇ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਕੀ ਬਹਾਲ ਕਰਨੇ ਮੱਂ ਮਦਦ ਮਿਲਨੀ ਚਾਹਿਏ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਹਾਲੀ ਕੀ ਸੀਮਾ ਇਸ ਬਾਤ ਪਰ ਨਿਰਮਿਤ ਕਰ ਸਕਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਨੇ ਵਾਲੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਮੱਂ ਮਹਾਮਾਰੀ ਕੀ ਸਥਿਤੀ ਕਿਥਾ ਹੋਗੀ ਫਿਰ ਭੀ ਰਿਜਰਵ ਬੈਂਕ ਤਥਾ ਸਭੀ ਬੈਂਕਾਂ ਤਥਾ ਸਰਕਾਰ ਕੇ ਦ੍ਰਾਰਾ ਜਿਤਨੇ ਭੀ ਕਦਮ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਤਥਾ ਬੈਂਕਿਗ ਵਿਵਸਥਾ ਕੇ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਲਿਏ ਉਠਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਇਸਦੇ ਹਮੇਂ ਵਿਜਯ ਜਰੂਰ ਪੈਨ ਨਾਮੀ ਤਥਾ ਬੈਂਕਿਗ ਵਿਵਸਥਾ ਏਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸਥਿਤੀ ਮੱਂ ਵਾਪਸ ਸੇ ਆਯੇਂਦਾ।

ਸ਼ਾਖਾ—ਰਾਜਨਾਂਦਗਾਂਵ
ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਿਲਿਯ — ਭੋਪਾਲ

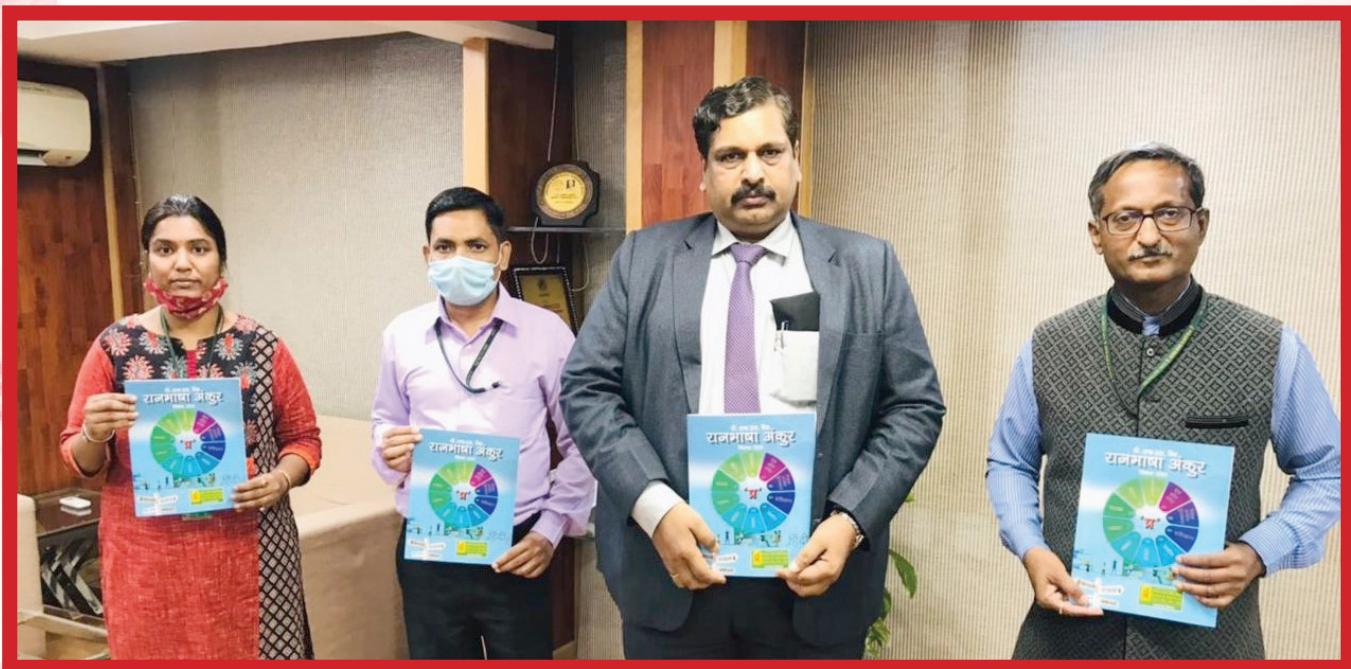
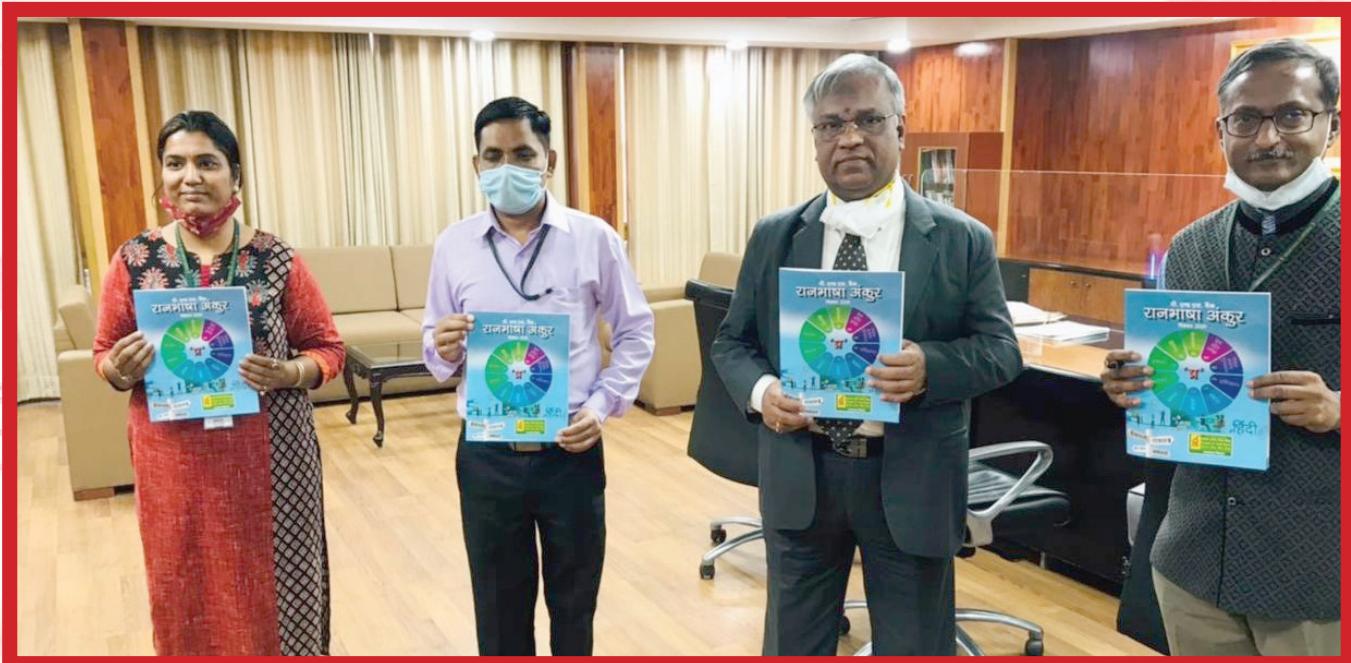
ਰਚਨਾਕਾਰੀਂ ਦੇ ਨਿਵੇਦਨ

ਬੈਂਕ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਧਿਲਿਯ, ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਦ੍ਰਾਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹਿੰਦੀ ਗ੍ਰੂਪ—ਪਤ੍ਰਿਕਾ “ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ” ਮੱਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਹੇਤੁ ਰਚਨਾ ਭੇਜਤੇ ਸਮਾਂ ਕ੃ਪਾ ਅਪਨਾ ਫੋਟੋ ਤਥਾ ਰਚਨਾ ਕੀ ਅਤ ਮੱਂ ਅਪਨਾ ਨਾਮ, ਸ਼ਾਖਾ / ਕਾਰਧਿਲਿਯ ਕੀ ਪੂਰਾ ਪਤਾ, ਮੋਬਾਇਲ ਨੰਬਰ ਤਥਾ ਅਪਨੇ ਬੈਂਕ ਕੀ ਖਾਤਾ ਸੰਖਾ (14 ਬੈਂਕਾਂ ਕੀ) ਭੀ ਅਵਸ਼ਯ ਲਿਖੋ। ਬੈਂਕ ਸੇ ਸੇਵਾਨਿਵੂਤ ਸਟਾਫ ਸਦਸ਼ ਰਚਨਾ ਭੇਜਤੇ ਸਮਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਕੀ ਅਤਿਰਿਕਤ ਅਪਨੇ ਘਰ ਕੀ ਪਤਾ ਤਥਾ ਅਪਨਾ ਪੈਨ ਨਾਮ (PAN No.) ਭੀ ਅਵਸ਼ਯ ਭੇਜੋ।

ਮੁਖਾਂ ਸੰਪਾਦਕ

विमोचन

बैंक के प्रबंध निदेशक एवं मुख्य कार्यकारी अधिकारी श्री एस. कृष्णन तथा कार्यकारी निदेशक श्री कोल्लेगाल वी राघवेन्द्र बैंक की हिंदी तिमाही गृह पत्रिका 'अंकुर' के दिसंबर, 2020 अंक का विमोचन करते हुए। साथ में उप महाप्रबंधक सह मुख्य राजभाषा अधिकारी श्री अमित श्रीवास्तव एवं अन्य राजभाषा अधिकारीगण।

ਜਹਾਂ ਸੇਵਾ ਹੀ ਜੀਵਨ-ਧ੍ਯੇਯ ਹੈ

ਡਿਜਿਟਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਅਪਨਾਓ ਕੋਰੋਨਾ ਕੇ ਖਤਰੇ ਕੋ ਦੂਰ ਭਗਾਓ

[ਡਿਜਿਟਲ ਬੈਂਕਿੰਗ – ਕੋਰੋਨਾ ਸੇ ਬਚਾਵ]

ਸਾਡੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁੱਲ ਵਿੱਚ:

- ◆ ਨਕਦੀ ਜਮਾ ਔਰ ਨਿਕਾਸੀ
- ◆ ਚੇਕ ਵਿਲਿਅਰਿੰਗ
- ◆ ਰੇਸੀਟੈਂਸ
- ◆ ਸਰਕਾਰੀ ਲੇਨਦੇਨ

(ਜਿਤਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਉਤਨਾ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਮੁੱਲ ਵਿੱਚ ਜਾਨੇ ਸੌ ਬਚੋਂ)

- ◆ ਇਲੇਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਪੇਮੈਂਟ ਑ਂਪਾਨ ਜੈਂਸੇ ਆਰਟੀਜੀਏਸ, ਏਨਈਐਫਟੀ, ਯੂਪੀਆਈ ਔਰ ਰੂਪੇ ਕਾਰਡ ਕਾ ਇਸ਼ਤੇਮਾਲ ਕਰੋ।
- ◆ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਬੈਂਕਿੰਗ
- ◆ ਮੋਬਾਇਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੌਲਿਊਸ਼ਨਸ
- ◆ ਲੋਨ ਕੇ ਲਿਏ ਡਿਜਿਟਲ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਕਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰੋ
- ◆ ਮੁਗਤਾਨ ਕੇ ਲਿਏ ਨਕਦੀ ਕੇ ਸਥਾਨ ਪਰ ਕ੍ਰੇਡਿਟ ਔਰ ਡੇਬਿਟ ਕਾਰਡ ਕਾ ਇਸ਼ਤੇਮਾਲ ਕਰੋ
- ◆ ਚੁਨਿੰਦਾ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਡੋਰਸਟੇਪ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕਾ ਲਾਭ ਉਠਾਏ
- ◆ ਫੇਸ-ਟੂ-ਫੇਸ ਬਾਤਚੀਤ ਸੇ ਬਚੋਂ

ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਹਿਤ ਮੋ ਜਾਰੀ

ਭਾਰਤੀਯ ਬੈਂਕ ਸੰਘ